

Keszeg Vilmos

**A Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem
Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karának
1943. április 8-i jegyzőkönyve**

**(Gunda Béla, Szendrey Ákos, Bálint Sándor,
Bartha Károly, Lükő Gábor, Kovács László, Tálasi István
pályázatának értékelése)**

A magyar néprajz tudománytörténeti monográfiájában Kósa László megállapítja, hogy a Magyar Néprajzi Társaság megalakulását követő években a kutatói szakma irányába való orientálódás esetlegesen történt. A szakképzés első intézményének a kolozsvári tudományegyetem bizonyult, Herrmann Antal 1898–1919 közötti magántanári működése által. Kolozsvárt, Budán és Szegeden Herrmann Antal képzését kapta az a generáció (Györffy István, Viski Károly, Szendrey Zsigmond, Istvánffy Gyula, Bálint Sándor, Tulogdy János, Romulus Vuia), amely a 20. század tudományos, oktatói, kutatói intézményeiben és múzeumaiban fejtette ki munkáját (Kósa L. 1981, 2001: 110–111). A Herrmann Antal által kezdeményezett képzés dokumentumai korábban közlésre kerültek (Voigt V. 1992).

Herrmann Antal magántanári működése kezdetének 100. évfordulóján a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke emlékülést szervezett. Erre az alkalomra Gaál György tárta fel Herrmann Antal oktatói tevékenységét. Ezt követően Voigt Vilmos, Paládi-Kovács Attila, Péntek János, Hála József és Katona Imre ismertette munkásságát (I. Pozsony F. szerk. 1999).

A tanszék Szegedre való költözését követő években Kolozsvárt szünetelt a néprajzi képzés. 1940-ben éledt újjá és 1948-ig tartott. Ez idő alatt Viski Károly, K. Kovács László, Gunda Béla oktatott. A tanszék kiadványaként jelent meg 1943–1947 között az *Erdélyi Néprajzi Tanulmányok* sorozat. E néhány év alatt szerezte meg szaktudását az a második generáció, amely a 20. század második felében fejtette ki tevékenységét. Viski Károly

1940–1941 között irányította a tanszéket, majd 1941-től Budapesten oktatott. 1941-től K. Kovács László egyetemi helyettes, illetve intézeti tanár.

Az esemény. Az alábbiakban a Gunda Béla Kolozsvárra kerülésének körülményeit mutatjuk be. A forrást képező jegyzőkönyv a Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész- és Nyelv- és Történettudományi Karának épületében készült, a Farkas utca 1. szám alatt. A rendkívüli ülésen dr. Hantos Gyula ny. rk. [nyilvános rendkívüli] tanár a néprajzi tanszék betöltésére kiküldött bizottság értékelését ismertette. A rendkívüli bizottság tagjai előző napon, 1943. április 7-én tanácskoztak, név szerint dr. Mészöly Gedeon ny. rk. tanár, dékán, dr. Roska Márton, dr. Felvinczy Takáts Zoltán, dr. György Lajos, dr. Klein Károly Kurt ny. r. tanár, dr. Hantos Gyula, dr. Szabó T. Attila ny. rk. tanár. A bizottság elnöke Mészöly Gedeon dékán volt. A tanácskozást jegyzőkönyvben dr. Szabó T. Attila öröközte meg. A bizottság előadója dr. Hantos Gyula volt, aki előzetesen jelentést és javaslatot készített a pályázatokról.

A forrás. A KIVONAT címet viselő gépirat 155 lap terjedelmű. Iktatószáma 308/1942–43. Aláírásával a dékáni hivatal vezetője hitelesítette.

1943. április 7. A pályázók. A megüresedett tanszékre kiírt pályázatra hét pályázó jelentkezett: dr. Gunda Béla egyetemi magántanár, nemzeti múzeumi segédőr, dr. Szendrey Ákos nemzeti múzeumi őr, dr. Bálint Sándor egyetemi magántanár, a szegedi tanítóképző intézet tanára, dr. Bartha Károly egyetemi magántanár, a sepsiszentgyörgyi református tanítóképző igazgatója, dr. Lükő Gábor, a debreceni Déri Múzeum őre, dr. Kovács László egyetemi intézeti tanár, dr. Tálasi István egyetemi magántanár, állandó gimnáziumi tanár.

N. Bartha Károly 1886-ban született Székelyudvarhelyen, székely nemesi családban. Szülővárosa református kollégiumában érettségizett, majd Kolozsvárt a bölcsészettudományi karon tanult. 1914-ben doktori címet, 1919-ben Debrecenben magyar–német szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1908-ban Grácban és Bécsben járt tanulmányúton. 1911–1913 között gróf Bethlen Balázs családjánál nevelősködött. 1918-ban Pusztakamaráson Kemény Zsigmond könyvgyűjtését rendezte. 1913-tól középiskolai tanár Nagyenyeden, Szászvárosban, Debrecenben, majd

Sepsiszentgyörgyön. A benyújtott referencialevelek szaktudását, tanári rátermettségét és megnyerő emberi tulajdonságait hangsúlyozták. 1937-től a debreceni egyetem magántanára *A magyar nyelvjárás kutatás különös tekintettel a néprajzra* tárgykörből. Csúry Bálint halála után az 1940–41-es tanév II. szemeszterében a megüresedett nyelvészállásban dolgozott helyettes tanárként.

Több rangos tudományos társaság tagságával rendelkezett (Magyar Néprajzi Társaság tagja, Magyar Nyelvtudományi Társaság rendes tagja, a debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának rendes tagja, majd helyettes titkára, a Csokonai-kör örökös tagja és titkára).

A nyelvjárás- és a néprajzkutatásban jelentős eredmények álltak mögötte. 1941-ben a kolozsvári Erdélyi Tudományos Intézet megbízásából a gyimesi csángók között végzett gyűjtést. Debrecenben, környékén, a Hortobágyon tárgyakat gyűjtött, fényképfelvételeket készített. Első publikációja (*Vajda Péter nyelvújítása*) ösztöndíjjal kitüntetett egyetemi értekezés (Bartha K. 1913). *Udvarhely vármegye nyelvjárásának alaktana* (Bartha K. 1914) az értékelők szerint Viski Károly pályáján indította el: a néprajzi adatok gyűjtésekor megismert népi világ (gyermekfolklór, népszokások, tárgyak, hiedelmek) kutatásának irányába. Ebből az érdeklődésből született *A debreceni fésűsmesterség* (Bartha K. 1929), *A debreceni gubacsapó céh* (Bartha K. 1939), *A cserge készítése az udvarhelymegyei Bágy községben* (Bartha K. 1932), *A kötött kapuk faragása és állítása Bágyban* című leírása (Bartha K. 1933). *Magyar néphagyományok* című kötete a gyermekfolklór több műfaját (mese, mondóka, játék, betlehemes) szerepelteti (Bartha K. szerk. 1931). A *Magyarság Néprajza* IV. kötete számára őt kérték fel a *Játék* fejezet megírására (Bartha K. 1937).

A pályázás idején 54. életévében járt. A betlehemes szokások kutatása a következő években is érdeklődése középpontjában maradt. *Magyar népi bábjáték* címmel később kötetet jelentetett meg (Bartha K. 1948).

Bálint Sándor 1904-ben született Szegeden, parasztcsaládban. Szegeden tanult, 1927-ben magyar–történelem szakos tanári oklevelet szerzett, 1926-ban a bölcsészettudományok doktora lett. 1930-tól a Kolozsvárra benyújtott pályázatig a szegedi néprajzi tanszéken gyakornok, majd tanársegéd, a katolikus tanítóképző, majd a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola tanára. 1934-ben és 1941-ben *Az alföldi magyarság néprajza, különös tekintettel Szeged népére* tárgyából magántanári képesítést szerzett.

1939–1940-ben Györffy István halála után helyettes tanárként oktatott a budapesti egyetemen. A pályázás idején 39. évében járt, Szegeden élt.

Kutatási prioritásai között az Alföld néprajzának és a vallásos népelet vizsgálata szerepelt. A Kolozsvár iránti affinitását érzékeltetendő a Meltzl Hugó iránti tiszteletet emelte ki.

A bizottság a pályázatra benyújtott szakmai teljesítményeket kritikai megjegyzésekkel illette. A *Szilády Áron pályája* című, a doktori értekezést tartalmazó „kis füzet” „igen zavaros” (I. Bálint S. 1926). A *Szeged népe* című munkáját (Bálint S. 1933), amelyben Kálmány Lajos nyomdokain járt, Lajtha László „alaposan megkritizálta”. A bizottság elismerte, hogy Bálint Sándor következetesen törekedett Szeged és környéke néprajzi feltárására (*Szegedi problémák* (1930), *A szegedi tanyák népe* (1936a), *A délvidéki katolikus népelet forrásai* (1942a), *Szeged* (1943)), s a tárgyismeret mellett azt is méltányolta, hogy érdeklődése túllép a szűk térségen

A bizottság a vallási néprajz megteremtésére tett kísérletét elismeréssel, a szándék megvalósítását azonban fenntartásokkal fogadta. *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza* című munkában (Bálint S. 1938a) a források heterogén voltát, a forráskritika hiányát nehezményezte. „A könyv különös vegyülete a félprofán, apokrif legendáriumnak, a mindentudó egyházi kis lexikonnak és a különböző helyeken dívó vallási szokások megjelölésének” – olvasható az értékelésben. *Az Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza* című munkában (Bálint S. 1942b) a bírálót a búcsúvezetői szerepkör leírása, valamint a szentembernek saját szerepére, viselkedésére vonatkozó feljegyzései lepték meg. A továbbiakban a bírálat Bálint Sándor rövidebb munkáit tekintette át (pl. *Napsugaras házvégpek pusztulása* (1936b), *Népünk imádságai* (1937), *Népünk halálélménye* (1938b), *Adatok a magyar bucsújárás néprajzához* (1939a), *Liturgia és néphit* (1941a), *Le mariage en Hongrie* (1941b)). A megjegyzésekből kiérződik a Bálint Sándor által használt forrásokkal (ponyvairodalom), valamint a népi vallásos megnyilvánulásokkal szembeni empátia és tolerancia elutasítása. A bírálat külön kitér Bálint Sándornak a néprajzi oktatással kapcsolatos „programmatikus” írásaira – *Néprajz és népiskola* (1934c), *Néprajz és középiskola* (1934c) –, ezek egyes kijelentéseivel kapcsolatban viszont fenntartásokat fogalmaz meg. A földrajz tankönyvek esetében (Bálint S. 1939a, 1939b) a fogalomhasználat letisztultságát, irodalomtörténeti munkáival (I. Bálint S. 1935) kapcsolatban a megállapítások személyes jellegét emelik ki.

Gunda Béla 1911-ben született Temesfüvesen, uradalmi ispán gyermekeként. A pályázat benyújtásakor 32. életévében járt. Budapesten kereskedelmi iskolában érettségizett, földrajz-kémia szakot végzett, s nyolc féléven keresztül előadásokat hallgatott a bölcsészettudományi karon. E tárgyak között szerepelt az antropológia, az archeológia, az emberföldrajz, a művészettörténet. 1936-ban földrajzból (Teleki Pál), néprajzból (Györffy István), gazdaságföldrajzból (Kováts Ferenc) tett doktori szigorlatot. 1934-től a néprajz tanszéken dolgozott Györffy István, majd Viski Károly mellett, 1939-től a Néprajzi Tár gyakornoka, majd segédőre. A *Magyar Néprajzi Atlasz* munkálatainak irányítója, 1940-től az *Ethnographia* szerkesztője, a *Folkliv* című európai etnológiai folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, a helsinki Finnugor Társaság, a Magyar Földrajzi Társaság választmányi tagja, a Magyar Néprajzi Társaság titkára. 1941-ben a szegedi egyetem *Az összehasonlító néprajz, különös tekintettel a balkáni népekre* tárgy körből magántanárrá képesítette. Külföldi tanulmányutakon vett részt, dolgozott a gráci, a berlini és a hamburgi, hosszasan tartózkodott a koppenhágai múzeumban. Svéd állami ösztöndíjban részesült, Stockholmban etnológiai előadásokat hallgatott, helyszíni kutatásokat végzett.

Magyarország és Erdély különböző régióiban végzett terepmunkát. Érdeklődése kiterjedt az anyagi és szellemi kultúrára, a kultúra nemzeti sajátosságaira és a népek közötti kulturális kölcsönhatásokra. Kutatási témái a táplálkozás és az ételkészítés, a házfornák, a településtípusok, a tájkapcsolatok, a szekérkultúra, a halászat, a vadászat, a pásztorkodás, a mezőgazdálkodás. A bizottság egyaránt elismeréssel illette a publikációk adatgazdagságát és a szakirodalomban való tájékozottságot. A kulturális jelenségek leírásában Gunda Béla figyelembe veszi a nyelvi-nyelvészeti szempontokat, a párhuzamokat, a tárgyak és jelenségek típusait, azok térbeli elterjedtségét, valamint tágabb kulturális környezetét, összefüggéseit. Az értékelés részletesen kitér Gunda Bélának az „erdélyi tűzhelytípus” elterjedtségével, a vándorcigányok életmódjával és munkavégzésével, a települések és a lakások szerkezetével, típusaival és elterjedtségével, a halászat, a vadászat és pásztorkodás eszközkészletével kapcsolatos kutatásainak eredményeire. A részletekre és az összefüggésekre kiterjedő figyelem jellemzi a Néprajzi Múzeumnak a búzatermesztésre és a kenyérsütésre vonatkozó gyűjtési útmutatóját. Ebben a gyűjtőt a munkafolyamatok, a munkaeszközök, a munka nemek szerinti megoszlásának, a munkavégzés és az ételkészítés gyakorlati ismereteinek, a munkával és étkezéssel

kapcsolatos vallásos ismeretek és cselekvések, folklórszövegek lejegyzésére ösztönözte. A szokáskör kutatására a változatos források feltárását, megörökítésére a rajzot és a fényképet ajánlja. Véleménye szerint a kutatott témának az életforma és a mentalitás mellett a nemzeti sajátosságok, a szomszéd népekkel való kapcsolatok megértéséhez kell elvezetnie. Ugyanez az átfogó szemlélet jellemzi a *Magyar Néprajzi Atlasz* munkálatainak irányításában kifejtett munkáját. Az *Összehasonlító néprajzi jegyzetek* című cikksorozat (Gunda B. 1938–39), a *Magyar-szláv néprajzi kapcsolatok* című tanulmány (Gunda B. 1942a) ismertetésében a bírálók elismeréssel emelik ki Gunda Béla komparatistikai kutatásait, a finnugor kulturális hagyományok bemutatására tett erőfeszítéseit. Az értékelés a Gunda Béla munkássága és érdeklődése jelentős teljesítményeként, az erdélyi régiók, Erdély népei iránti érdeklődésének bizonyítékeként tekinti át az *Erdély néprajza* című munkát (Gunda B. 1940), valamint az erdélyi románokról szóló közleményeket (Gunda B. 1942b, 1943).

Kovács László 1908-ban született Szabolcs vármegyében, számadó fiaként, a pályázat benyújtásakor 35 éves volt. Kereskedelmi iskolában érettségizett, földrajz-kémia szakos tanári oklevelet szerzett, a magyar ekékről és ekehasználatról írott értekezéssel tette le a doktori szigorlatot. 1936–1939 között Györffy István mellett gyakornokként dolgozott a néprajz tanszéken. Györffy István 1939-ben bekövetkezett halála után az 1939–1940-es tanévben átvette a professzor egyik előadását. 1940-ben a kolozsvári tudományegyetemen lett intézeti tanár, az Erdélyi Tudományos Intézet tagja. Amikor 1941-ben Viski Károly Budapestre távozott, a néprajz tanszék vezetését Kovács László vette át és végezte a pályázat időpontjáig. A helsinki Finnugor Társaságnak rendes tagja, a Magyar Néprajzi Társaságnak választmányi tagja volt. Finn és észt ösztöndíjjal külföldön folytatott tanulmányokat és terepmunkát.

Kutatásai az eketípusokra, a gazdálkodásra, a halászatra, az állattenyésztésre irányultak. Kolozsvári tartózkodása idején a hóstáti közösség temetkezési szokásait vizsgálta. A bizottság kiemelte a finn néprajzi mozgalomról és hagyományokról készített írásait (I. Kovács L. 1938), s bírálattal illette *A néprajzi gyűjtés módszere* című füzetet (Kovács L. 1939). „Érdeme, hogy a fényképezés technikájáról igen sok részletes útbaigazítást ad. Ez nagyon örvendetes, mert a fényképkészítés Kovács egész tudományos munkásságának a legerősebb oldala” – állapítja meg a bíráló.

Lükő Gábor 1909-ben született Komáromban, kultúrmérnök (környezetmérnök) családjában. 18 éves korában a római katolikus vallásról református hitre tért, a Becker családnevet felcserélte édesanyja nevével. Budapesten érettségizett, ahol életre szóló hatással volt rá Karácsony Sándor egyénisége. Egyetemi tanulmányait Bukarestben végezte. Itt alkalma nyílt Dimitrie Gusti szociológiai, I. A. Candrea folklorisztikai, Alexandru Rosetti nyelvészeti előadásait látogatni. Egyetemi évei alatt a Székelyföldön és a moldvai csángók körében végzett terepmunkát. 1936-ban Budapesten néprajzból, Kelet-Európa történelméből és román nyelvészetből tett doktori szigorlatot. 1937-től a Debreceni Déry Múzeum múzeumőre.

A bírálat kiter a pályázó munkásságának romániai kapcsolódásaira. A moldvai csángó népcsoport kutatása úttörő kezdeményezés, erénye román források ismerete és hasznosítása. A *moldvai csángók* című munka (Lükő G. 1936a) átfogó jellegű, sokoldalú, ám „valami különös kapkodás jellemzi, a ténybeli közlések, az ezekre épített feltevések, a más véleményen lévőkkel való ingerült hadakozás állandó kavarodásban gomolyognak.” Feltételezései bizonyítatlanok, a méhéskedésre (Lükő G. 1934a), a kendermunkákra (Lükő G. 1934b), a hajviseletre vonatkozó leírása (Lükő G. 1935a) „rideg, száraz, élettelen”. A benyújtott munkák között szerepel Dimitrie Gusti szociológiai iskolájának ismertetése (Lükő G. 1935b), több rövid írás a székely tűzhelyekről és házokról (Lükő G. 1932a, 1932b). Életműve jelentős részét képezik a debreceni és a Debrecen környéki kutatásai (*A debreceni pásztorrovás* (1938a), *A hortobágyi pásztorművészet* (1938b, 1940), *Az alföldi gubaviselet eredete* (1939a), *Nádudvari fekete edények* (1940)), egyes hagyományok eredetét és történetét áttekintő írásai (*Az uralaltáji népek primitív gyalujának magyarországi emléke* (1937), *A lesiháló* (1941), *Bartók Béla és a keletközépeurópai zenefolklore* (1935c), *A magyar parasztzene történetéhez* (1936b), *A magyar hímzőművészet eredete és története* (1939b)). A jelentés válogat Lükő Gábor megalapozatlan kijelentéseiből. „A Magyar népkutatás című elmefuttatása szintén zavaros Karácsony-kultusz” – állapítja meg (vö. Lükő G. 1940c).

Hasonló kritikai attitűd érvényesül a „legterjedelmesebb opus”, *A magyar lélek formái* című könyv (Lükő G. 1942) bemutatásában. Idézzük a bírálat összegző megállapítását: „A magyar ethnos lényegét akarja a tárgyi és szellemi néprajz egészének áttekintéséből megállapítani. Igazán szép, nagyvonalú, magasztos célkitűzés. De mi lesz belőle? Szomorúan jellegzetes, zavaros, ide-oda csapkodó, nagyradagadt, kuruckodó

politikai vezércikk”. A kutatói eljárásban elmarasztalja az elemzésbe bevont források eklektikus jellegét (népdalok, vogul medvénekek és Ady Endre költészete; a forgósél és a horogkereszt). Kifogásolja és elutasítja a szimbólumértelmezések eljárását és megállapításait: „Az idézett népdalok üde szépségével bántó ellentétben állanak a körmönfont, erőszakolt, mondvacsinált, valami titkot felfedezni akaró, nyugtalan és nyugtalanító szövegmagyarázatok, egy-egy megcsillanó ötlet s az elborult mondatok sokasága. Minden jelent valamit, s ha egy másik népdalba a kiizzadott magyarázat nem illeszthető be, az kivétel, ott a szimbólum esetleg éppen az ellenkezőjét jelenti, mint pár sorral feljebb [...] A primitív faragások félresikerült elrajzolásából törvényszerűségeket von le.”

Szendrey Ákos 1902-ben született Kolozsváron, „magánzó” gyermeke. 41 éves korában nyújtotta be pályázatát. Munkácson, Petrosényben, Nagyszalontán tanult, Budapesten érettségizett. Közgazdaságtudományi egyetemi tanulmányok után gazdaságtörténetből, község- és szociálpolitikából tett doktori szigorlatot. Magyarországi kutatási ösztöndíjban részesült, majd Bécsben néprajzi, régészeti és történeti tanulmányokat folytatott. Külföldi konferencián szerepelt, a zágrábi rádióban magyar hagyományokról tartott előadást. 1927-től a Nemzeti Múzeum alkalmazottja. 1929-től a Néprajzi Osztály munkatársa, a néprajzi gyűjtés szervezője és irányítója. Terepkutatása Szatmár és Szilágy megyére terjedt ki, valamint Kidében végzett kutatást az Erdélyi Tudományos Intézet keretében. A Magyar Néprajzi Társaság titkára, majd főtitkára volt.

Érdeklődése a jogszokásokra, a társadalomszerveződés, a kapcsolattartás hagyományaira terjedt ki (*A közigazgatás népi szervei* (1929), *A népi ruházatkodás életkorjelző jelentősége* (1931), *Népi büntetőszokások* (1936a), *Néprajz és jogtörténet* (1936b), *A magyar nemzetiségi szervezet emlékei* (1936c), *A népi társadalom tagozódása* (1937a), *A társadalmi érintkezés formái* (1937b), *A népi élet társasösszejövetelei* (1938a), *A népi társasmunkák és összejöveteleik* (1938b), *A magyar áldomás* (1942)). A jelentés elismeréssel tekinti át a pályázónak a *Magyar Néprajz* című tudományos szintézishez való hozzájárulását (I. Szendrey Zs. – Szendrey Á. 1937a). Az emberélet fordulóiról készített összegzésekben (I. Szendrey Zs. – Szendrey Á. 1937b, 1937c, 1937d) a megközelítés komplex voltát, az alapul vett szokáselemek gazdagságát, összehasonlító vizsgálatát és történeti alakulásának bemutatását értékeli. A vallási néprajzi kutatások

bemutatása kritikai érveléssel Bálint Sándor e téren elért eredményeit. A pályázó hibáiról olvashatjuk: „Érezhető hibájuk, hogy a szerző itt a dolgozat természeténél fogva még kevésbé lokalizál, mint magyar összefoglalásaiban, úgy hogy nem egyszer bizony általánosságokat, majdnem hogy közhelyeket kapunk.” Szendrey Ákos további érdemekkel rendelkezik a magyar hagyományok idegen nyelvű ismertetése, kérdőívek szerkesztése terén. Néhány írása nyelvészet és a régészet területére vezet el (l. Szendrey Á. 1934). A bíráló hasznos kezdeményezésnek tartja Szendrey Zsigmond és Ákos közös vállalkozását, a babonaszótár szerkesztését (Szendrey Zs. – Szendrey Á. 1939, 1940a, 1940b, 1941).¹

Tálasi István 1910-ben született Baranya megyében, járási írnok fiaként, református vallásban nevelkedett. 33 éves volt, amikor pályázatát előterjesztette. Kunszentmiklóson érettségizett. Budapesten az Eötvös Kollégium tagja volt, magyar–német szakos tanári oklevelet szerzett. 1936-tól középiskolai tanár. 1938-ban néprajz, magyar irodalom és finnugor összehasonlító nyelvészet tárgyakból doktori szigorlatot tett. Egy tanévet Bécsben töltött állami ösztöndíjjal. 1942-ben a szegedi egyetem magántanára lett, *Az Alföld tárgyi néprajza és a magyar történeti néprajz* tárgyából habilitált. A Magyar Néprajzi Társaság választmányi és levelező tagja volt. Terepmunkát főként az Alföldön és a Dunántúlon végzett, majd rövid ideig a szilágysági Tövisháton.

Fő műve *A Kiskúnság népi állattartása* (Tálasi I. 1936), amelyben ötvözik „az állattenyésztés, a mezőgazdasági üzemtan, a gazdaságtörténet és a gazdasági földrajz”. A bíráló a szerzőt „szinte egyoldalúan és túlzottan” Györfly István tanítványának látja. Elismeri a felhasznált írott források gazdagságát, nehezményezi viszont a terepmunka hiányát. Jeles munkái *A bakonyi pásztorkodás* (Tálasi I. 1939) és *Az Adatok Bakony erdei életéhez* (Tálasi I. 1942). Hasonló elismerés illeti Tálasi István *Néprajz és középiskola*, *A magyar diák és a népismeret* című módszertani írásait (Tálasi I. 1938, 1941).

---

¹ Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos a babonaszótár összeállítására tett kísérletének további alakulásáról és eredményeiről Voigt Vilmos tudósít (l. Voigt V. 1982, 2000: 173), ahogyan az ez alapján később megjelenő „kivonat, átfirt, filológiai apparátus nélküli” kötetéről is (l. Fazekas I. – Székely Sz. M. 1990).

A pályázatok értékelése. A pályázók értékelésében a bizottság több szempontot érvényesített. A pályázók „személyi minősítésén” belül (1.1) a nemzetiségi hovatartozás egyik esetben sem bizonyult kizáró kritériumnak, amint azt az 1939-es IV. törvénycikkre való utalás minden esetben jelezte. „Örömmel állapítom meg, hogy a legfontosabb nemzeti tudományok egyikének tanszékére mind színmagyar, kivétel nélkül ízig-vérig nacionalista gondolkodású kutatók pályáztak. Csupa szép magyar nevű pályázó szerepel előttünk. Ez alól Gunda Béla sem kivétel, mert Pais Dezső megállapítása szerint neve magyar név, amelynek a megváltoztatására kár lenne gondolni” – olvasható a jegyzőkönyvi kivonatban. (1.2) A jelentés figyelemmel követi a pályázók tanulmányait. A kereskedelmi érettségi két pályázó esetében (Gunda Béla, Kovács László) „zavaró tény”, minthogy tanulmányaik folytán nem általános, hanem szaktudással rendelkeznek, s helyesírási készségük is hiányosnak bizonyulhat. Az egyik pályázó esetét a bizottság körültekintően árnyalja: „Az egyik Gunda Béla volt. Az ő esetében ezért, nézetem szerint, a nyugat-európai, skandináv, szláv és román nyelvtudást elfogadhatjuk cserében azért, hogy nem járt gimnáziumba, s az itt kihangsúlyozott tény, hogy Budafokon járt polgáriba, megbocsáthatjuk annak, aki viszont Stockholmban járt egyetemre. Egy kiváló tehetségű ember egyéni kivételes helyzete azonban, ezt itt leszögezni kívánám, semmiféle precedensül nem szolgálhat.” (1.3) A pályázók között nincs kolozsvári magántanár. E tekintetben a pályázók egyenlő eséllyel indulnak, „az egyetemi autonómiát nem feszélyeztetheti ítéletében még a saját régibb ítélete sem, annál kevésbé más egyetemké”. Az első kritérium alapján a bizottság elmarasztalta Kovács Lászlót, a kereskedelmi érettségi miatt.

2. A bizottsági döntés második szempontja a tudományos rátermettség. E szempontot azonban óvakodtak mechanikusan alkalmazni: „A néphit szerint annál nagyobb tudós valaki, minél több és vastagabb könyvet írt. Én nem hinném, hogy a mázsáló a tanszékbetöltés eszköze lenne. Az egyetemen nem könyvgyárosokra, hanem tudósokra van szükség, olyanokra, akiknek művei nem a könyvnapok, hanem a tudomány eredményei.” (2.1) Az értékelésben mennyiségi és terjedelmi kritériumok érvényesülnek. Bartha Károly esetében „hiányolni lehet” a publikációkat. Bálint Sándor és Tálasi István vastag füzeteket mellékeltek pályázatukhoz, ám e füzetekben a saját közreműködésük szerény. „Bálint-nál pl. a tobzódó önkölcsozések is feldagasztyák publikációi mennyiségét” – figyeli meg és

teszi szóvá a referens. Tálasi István kiskunsági publikációi ugyanazt a témát variálják, „egyetlen munka könyvkötészeti variánsai”. Bartha Károly tudományos értekezései „hazafias cikk- és versírók” művei között jelentek meg. Kovács László publikációi között szerepel többek között egy tizenegy soros közlemény, amely valójában egy finn lap tartalomjegyzékének fordítása. Gunda Béla és Bálint Sándor tudományos habitusa között a bizottság a következő különbséget konstatálja: „Gunda munkásságát soványítja az a tudományos becsületesség, amely tömören, akkor és annyit ír, amikor és amennyi mondanivalója van, Bálint-ét duzzasztja valami csodálatos terjengős erkölcsprédikáló hajlandóság is.” **(2.2)** A pályázók több-kevesebb időt külföldön töltettek. A bizottság kíváncsian figyelte, hazatérve hogyan kamatoztatták tudásukat. Gunda Béla egyíves publikációjában 48 svéd, német, angol, lengyel, francia, magyar, román, bolgár, szerb, norvég munkát idézett. Szendrey Ákos német, angol, francia, orosz és román nyelven ismerkedett a szakirodalommal. Kovács László „legalább az ábrákat idézi a francia és szláv munkákból” – olvassuk a jelentésben. Bálint Sándor egy 310 lapos munkájában mindössze nyolc külföldi szerzőre hivatkozott; a nyolc szerző mindenike német. A vállalásos rítusokat vizsgálva a szerző kijelenti, hogy „a legrégebb liturgikus szálak Franciaországhoz fűznek”, az idézett munkák között viszont nincs sem francia, sem olasz nyelvű publikáció. Miközben elismeri az angol néprajztudomány úttörő jellegét, nem idéz angol munkákat. „Még odáig se jutott el, hogy munkái jegyzékében saját francia nyelven megjelent dolgozatai címét nyüzsgő hibák nélkül le tudja másolni. Bálint számára csak magyar és német tudomány van. Vajjon európai és egyetemi színvonal-e ez?” – hangzik el a lesújtó ítélet. **(2.3)** A bizottság figyelemmel követi a pályázók általános tájékozottságát: „Lükő átmenetet alkot, Bartha, Bálint, Kovács, Tálasi pedig bizony mind eléggé kívül állanak a tudomány zajló fórumán.” Majd: „Gunda és Szendrey érdemes kivétel a sivár szabály alól.” „Gunda azokat idézi, akiknek a kutatásaival a saját kutatásait összeveti, Bálint azokat, akiknek a kutatásait felhasználja, Kovács mindig újból, sokszor oldalakon át egy szerző egy munkáját. Vagyis kivonatol” – állapítja meg a jelentés. **(2.4)** A pályázatok olvasása során a bizottság azt kereste, hogy kutatásaiban és publikációiban ki ötvözi a tárgyi és a szellemi néprajz szempontjait. Azaz, a kutatási témából kiindulva ki képes az adatok árnyalt értelmezésére, a kultúra egészébe való belehelyezésére.

A második kritérium alapján Lükő Gábor, Szendrey Ákos, s különösen Gunda Béla pályázat részesül elismerésben.

3. Az értékelés egyik lényeges szempontját a jelentés „Erdély követelményének” nevezi. E megnevezés a romániai magyar régiók, társadalom, kultúra, továbbá a román nyelv és irodalom ismeretét, az erdélyi társadalommal való kontaktust fedi. „Végre egyszer félreérthetetlenül le kell rögzíteni, hogy a kolozsvári egyetem Erdély egyeteme, az ország második egyeteme, nem pedig Szeged második egyeteme. Az ezeréves erdélyi hagyományok, nem pedig a 22 éves szegedi hagyományok letéteményese” – szögezi le a bizottság. Bartha Károly Erdélyben született és élt, de Debrecenben munkálkodott. Szendrey Ákos Kolozsvárt született, de nem Kolozsvárt élt. Kovács László nem Kolozsvárt született, de három éve a városban élt és dolgozott. Gunda Béla Temesvár közelében született, Erdéllyel való kapcsolata „szellemi természetű”, kutatásai révén szövődött. Lükő Gábor „munkássága inkább Románia, mintsem Erdély felé mutat”. Bálint Sándor kizárólagosan a székelyeket tartja számon; ám földrajz tankönyve román nyelven is megjelent. Tálasi István nem rendelkezett erdélyi kötődésekkel.

A javaslat. A pályázatok tanulmányozása és értékelése után a bizottság megtette javaslatát. Ebben a hét pályázót három kategóriába sorolta.

1. „Adataink világosan, félreérthetetlenül, elvitathatatlanul és megcáfolhatatlanul bizonyítják, hogy a pályázók közül magasan kiemelkedik Gunda Béla,” ezért a bizottság a meghirdetett állásra őt javasolta. Érdeimei között a következőket sorolta fel: Györffy István tanítványa; a magyar nép kitűnő megfigyelője és életteljes ábrázolója; a magyar viszonyok autopsziás látója; a régi és mai magyar szakirodalom ismerője; az idegen nyelvű szakirodalom ismerője; sokoldalú; élvezetes stílusa van; Teleki Pál tanítványa; európai tudományos színvonalat képvisel; idegen nyelvek ismerője; szintetikus látásmód, analitikus munkastílus, személyes szakmai kapcsolatok jellemzik; terepjáró; a kutatásban intuitív, az „ethnográfiaiából ethnológia” lesz a kezében. A jelentésben olvasható javaslat: „tisztelettel javasolom, hogy a Tekintetes Bizottság Gunda Béla dr. egyetemi magántanárt a néprajzi tanszékre első helyen való jelölésre ajánlja.”

2. A második kategóriában, „egy középső csoportban három derék pályázó” foglal helyet: Bartha Károly, Szendrey Ákos, Tálasi István. Bartha Károlyt mind szellemi, mind tárgyi néprajz iránti érdeklődés jellemzi;

becsületes adatgyűjtő; nem rendszerező, nem messzetekintő, de problémákat lát és megold; leíró, emlékmentő, apró jelentőségű dolgok ismerője, szorgalmas, lelkiismeretes, alapos, szakszerű, megbízható; adatait lehet felhasználni, nem megállapításait; kellemes, gördülékeny, választékos stílussal rendelkezik. Szendrey Ákos a katolikus vallásos néprajz komoly és józan művelője; a szellemi néprajz érdekli, tárgyak ritkán; olvasott; új adatai ritkán vannak, „munkássága némileg könyvívű”; szorgalmas, tájékozott; szürke, régies, szűk érdeklődési kör; szolid kutató, kitaposott úton jár, nagy erények és nagy hibák nélkül. A javaslat a három pályázó közül a második helyre Bartha Károlyt és Szendrey Ákost javasolta.

3. A harmadik kategóriába jutott Tálasi István és Kovács László. Tálasi István józan, nyugodt kutató; világosfejű regisztráló; mikor leír, nem néz se jobbra, se balra; egyoldalú tárgyi néprajzos; kevés és szűkkörű eredményt mutatott fel; ígéretes kutató.

A bizottság jelentése szerint Tálasi Istvánt nagy távolságból követi Kovács László. Igyekvő, hasznos ember, jó szervező; egyoldalú tárgyi néprajzos, nem látja az összefüggéseket; öncélú adatgyűjtő, az adatokat nem rendezi; munkái zavaró, fásasztó, unalmas összehalmozások; a klasszikus tanulmányok hatása hiányzik; stílustalan, pallérozatlan, a „tudomány becsületos napszámosa”. „Sem szellemi alkata, sem eddigi eredményei nem predestinálják egyetemi tanszékre”. A bizottság jelentésének harmadik pontja szerint „Tisztelettel javaslom, hogy a Tekintetes Bizottság Tálasi István dr. egyetemi magántanárt és Kovács László dr. intézeti tanárt a néprajzi tanszékre aequo loco harmadik helyen való jelölésre ajánlja.”

4. A jelentés Lükő Gábor és Bálint Sándor pályázatát határozottan elutasította. Lükő Gábor tehetséges magántudósnak indul, ritkán felkarolt területen kutat; egyoldalú a művészi szemlélete; hallatlan szorgalmú; fantáziátlan; széthulló adattárolás; erőszakolt, makacs elméletekbe kényszeríti az adatokat; jellemzi a kusza vagdalkozás, állandó ingerültség, nyugtalanító csatározás a magyar néprajz és a magyar tudományosság egésze ellen, romantikus magyarkodás, Európa-ellenesség; excentrikus vélemények, rajongás, fantasztikum. „*A magyar lélek formái* című aggasztó könyv már nem az etnográfus érdeklődési körébe tartozik. Lükő azok közül való, akiket gyakran érdemes és főleg érdekes meghallgatni, de akikre csak a legritkábban lehet hallgatni [...] Mint egyetemi tanár katasztrofális pusztítást okozna, így jelölése a legnagyobb felelőtlenség volna.”

Bálint Sándor nagyon jóindulatú, nagy erkölcsi komolyságú; dolgos; látja az analízis és a szintézis szerepét, nyitásra törekszik. „S ugyanakkor kutatási, érdeklődési köre olyan szűk, olyan szegényes, hogy az párját ritkítja. Valósággal azt mondhatni: vakondok-látóköri adatgyűjtő. Feltétlen jóhiszeműsége nem változtat azon, hogy elvakultan egyoldalú. Egy problémakörrel foglalkozik, s abban sincs otthon. A Magyarország Néprajzát s az »Ethnographia«-ban megjelent dolgozatokat sem ismeri. A férfias, nyílt, kiegyensúlyozott magyar vallásossággal szemben a szertelen szláv lélek szinte patológikus rajongása, majdnem a szektárius eretnekség tartja bűvkörében. Itélőképességére rossz fényt vet, hogy dolgozatai egyes részei, legjobb szándékai ellenére, a katolicizmus travesztálásának hatnak. Egyik főmunkája, Orosz István életrajza egy paranoiás és megalomániás beteg pszihopatográfiája. Legújabb munkái adottságainak fokozódó súlyosbodását mutatják. Szegedocentrikus világszemlélete van ennek a rokonszenves lokálpatriótának. Sokszor szinte megható Szeged-imádata azt sugározza: Extra Szegedinum non est vita. Bűn volna őt Szegedtől elszakítani próbálni. Igaz, hogy még Szeged egésze is túlságosan széles horizont számára”. „Bálint-nak a kolozsvári néprajzi tanszékre való jelölése az erdélyi gondolat arculcsapását s az egyetem intellektuális jellegének a feladását jelentené” – hangzik a szigorú döntés.

A jelentés után Hantos Gyula felolvasta két külső referens levélben készített értékelését. Prinz Gyula egyetemi ny. r. tanár, geológus és néprajzkutató az ösztöndíjtanács előadójaként ismerte meg Gunda Bélát: „Benne láttam az új nemzedék legerősebb tudós egyéniségét. Ez igazi kutató ember.” Terjedelmes, mindenik pályázóra kiterjedő értékelésében Viski Károly szintén Gunda Béla érdemeit emelte ki.

A bizottság megköszönte Hantos Gyula munkáját. Mészöly Gedeon dékán, a bizottság elnöke, az észrevételek megtevéseére szólította fel a bizottság tagjait. Felvinczi Takáts Zoltán javasolta a bizottsági javaslat visszavonását, a pályázatoknak a karhoz való visszautalását, egy következő véleményezés céljából. A javaslatot a bizottság hat ellenszavazattal elvetette. Ezután sor kerül a javaslat pontjainak titkos szavazattal való validálására. Gunda Béla első helyén való jelölését a bizottság 6 igen, 1 üres szavazattal elfogadta. Bartha Károly és Szendrey Ákos második helyen való jelölését a szavazók 6 igen, 1 üres szavazattal döntötték el. Tálasi István és Kovács László harmadik helyre való jelölését szintén 6 igen, 1 üres szavazat fogadta.

1943. április 8-án került sor a bizottság jelentésének és szavazatának bemutatására a tudományegyetem kari tanácsán. Bartók György dékánhelyettes védelmébe vette volt diákját, Bálint Sándort. Mészöly Geleon dékán, a bizottság elnöke a bizottság álláspontját képviselve elutasította a hozzászólást. A következő hozzászóló Zolnai Béla, aki a hét pályázó munkásságának áttekintése után javasolta Bálint Sándornak Gunda Béla melletti, első helyen való szerepeltetését. Roska Márton tiltakozott Bálint Sándor jelölése ellen, s Kovács Lászlót tartotta alkalmasnak a tanszék betöltésére. László Gyula részletes jellemzést készített mindenik pályázóról, s első helyre Tálasi Istvánt és Kovács Lászlót, második helyre Gunda Bélát, harmadikra pedig Bálint Sándort javasolta. Zolnai Béla javasolta a hozzászólás szövegének jegyzőkönyvben való megőrkötését. „Kiderült, hogy az a konstrukció, amely Gunda Béla mellett fölépült, nem áll meg: Gunda Béla nemcsak nem a legkiemelkedőbb, amint a referátum állította, hanem – a felszólaló szerint – vannak nála kiválóbbak is”. A László Gyula által javasolt sorrendet egy további felszólaló, Tamás Lajos is fenntartotta. Az ülésen vehemens vita zajlott le Bálint Sándor munkásságáról. Hantos Gyula felszólalásában megvédte a bizottság által előterjesztett javaslatot.

Az elnök titkos szavazást rendelt el Gunda Béla első helyen történő jelölésének eldöntése végett. A 17 leadott szavazatból 1 üres, 9 igen, 7 nem szavazatot tartalmazott. A Bartha Károly és Szendrey Ákos második helyen való jelölését illető szavazati eredmények: 13 igen, 4 nem. Tálasi István és Kovács László harmadik helyen való jelölését szintén 13 igen, 4 nem szavazat döntötte el. Az ülés utolsó fordulataként Zolnai Béla különvélemény formájában újra kifejezte meggyőződését, hogy az első hely Gunda Bélát és Bálint Sándort együtt illeti meg. Bartók György különvéleményben kérte, hogy az ülés az első helyre Bálint Sándort jelölje.

1943 őszétől a kolozsvári tudományegyetem néprajz tanszékére Gunda Béla került nyilvános rendes tanárként. Az állást 1948-ig töltötte be, ekkor megszűnése miatt 1949-ben Debrecenbe távozott.

Szakirodalom

BÁLINT Sándor

- 1926 *Szilády Áron pályája*. (Értekezések a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetéből, 6.) Magyar Irodalomtörténeti Intézet, Szeged
- 1930 Szegedi problémák. *Népünk és Nyelvünk* II. (6–8) 184–187.
- 1933 *Szeged népe. Új gyűjtés* 1. k. n. (Prometheus Nyomda), Szeged
- 1934a *Néprajz és nevelés*. k. n. (Prometheus Nyomda), Szeged
- 1934b *Néprajz és népiskola*. In: Uő: *Néprajz és nevelés*. k. n. (Prometheus Nyomda), Szeged, 6–11.
- 1934c *Néprajz és középiskola*. In: Uő: *Néprajz és nevelés*. k. n. (Prometheus Nyomda), Szeged, 12–32.
- 1935 *Irodalomtörténeti tanulmányok*. k. n. (Árpád Nyomda), Szeged
- 1936a *A szegedi tanyák népe*. (Klly. a *Válasz* 9. számából: 502–509.) Kecskemét
- 1936b Napsugaras házvégék pusztulása. *Szegedi Friss Újság*, dec. 25.
- 1937 *Népünk imádságai*. (Klly. a *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv* 1937. évi kötetéből.) k. n. (Wéber Gusztáv Grafika nyomdávallat) Budapest, 19–47
- 1938a *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza*. Szent István Társulat, Budapest
- 1938b *Népünk halálélménye. Tükör* (11) 836–841.
- 1939a Adatok a magyar bucsujárás néprajzához. *Ethnographia* L. (3–4) 193–200.
- 1939b *Földrajz a líceum és leánylíceum 1. osztálya számára*. (A Szent István társulat tankönyvei.) Szent István Társulat, Budapest
- 1939c *Földrajz a líceum és leánylíceum 2. osztálya számára*. (A Szent István társulat tankönyvei.) Szent István Társulat, Budapest
- 1941a Liturgia és néphit. In: ECKHARDT Sándor (szerk.): *Úr és paraszt a magyar élet egységében*. Magyarságtudományi Intézet–Franklin Társulat, Budapest, 106–134.
- 1941b *Le mariage en Hongrie. Nouvelle Revue de Hongrie* (3) 156–168.
- 1942a A délvidéki katolikus népélet forrásai. *Katolikus Szemle* (9) 257–231.
- 1942b *Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza*. Magyarságtudományi Intézet–Franklin Társulat, Budapest
- 1943 Szeged. *Kalangya* (11) 481–485.

BARTHA Károly, N.

1913 *Vajda Péter nyelvújítása*. [k. n. (Demeter és Kiss Könyvnyomdája)], Dés

1914 *Udvarhely vármegye nyelvjárásának alaktana*. [k. n. (Becsek Nyomda)] Székelyudvarhely

1929 *A debreceni fésűsmesterség*. Tisza István Tudományos Társaság, Debrecen

1932 A cserge készítése az udvarhelymegyei Bágy községben. *Néprajzi Értesítő* XXIV. (1) 19–23.

1933 A kötött kapuk faragása és állítása Bágyban. *Néprajzi Értesítő* XXV. (1–2) 17–20.

1937 *Játék*. In: VISKI Károly (szerk.): *Szellemi Néprajz II. Zene – Tánc. Szokások. Hitvilág – Játék*. (A Magyarság Néprajza, IV.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 453–498.

1939 *A debreceni gubacsapó céh*. Tisza István Tudományos Társaság, Debrecen

1948 *Magyar népi bábjáték*. k. n., Debrecen

BARTHA Károly, N. (szerk.)

1931 *Magyar néphagyományok*. I. (A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. Osztályának kiadványai, 5.) Tisza István Tudományos Társaság, Debrecen

FAZEKAS István – SZÉKELY Sz. Magdolna

1990 *Igézet ne fogja...* (Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos „Babonaszótára” nyomán.) Magvető Kiadó, Budapest

GUNDA Béla

1938–1939 Összehasonlító néprajzi jegyzetek. *Néprajzi Értesítő* XXX. 262–266, XXXI. (2–4) 229–231.

1940 Erdély néprajza. In: KOZOCSA Sándor (szerk.): *Erdély*. Magyar Népművelők Társasága, Budapest, 73–98.

1942a Magyar–szláv néprajzi kapcsolatok. In: SZEKFŰ Gyula (szerk.): *A magyarság és a szlávok*. k. n. (Dunántúl Nyomda), Pécs, 165–184.

1942b A románság erdélyi őshonossága román néprajzi bizonyítékok megvilágításában. *Erdélyi Múzeum* XLVII. (3) 357–362.

1943 Magyar hatás az erdélyi román népi műveltségre. *Néprajzi Értesítő* XXXV. (1) 1–32.

KÓSA László

1981 néprajz az egyetemeken (Szócikk.) *Magyar Néprajzi Lexikon* 4. Akadémiai Kiadó, Budapest, 6–7.

2001 *A magyar néprajz tudománytörténete*. Osiris Kiadó, Budapest

KOVÁCS László

1938 A finn néprajzi mozgalom. *Hitel* III. (4) 277–286.

1939 A néprajzi gyűjtés módszere. *Néprajzi Értesítő* XXXI. (2–4) 261–293.

LÜKŐ Gábor

1932a Székely tűzhelyek. *Néprajzi Értesítő* XXIV. (2) 76–77.

1932b Székely házak. *Néprajzi Értesítő* XXIV. (2) 77–81.

1934a Régimódi méhészet Moldvában. *Néprajzi Értesítő* XXVI. (1–2) 47–48.

1934b Moldvai csángók kendermunkája. *Néprajzi Értesítő* XXVI. (3–4) 96–101.

1935a A moldvai magyarok hajviselete és fejrevalói. *Néprajzi Értesítő* XXVII. (1–4) 59–68.

1935b A román „monografisták” falukutató munkája. In: BODOR Antal (szerk.) *Honismeret könyve*. A Magyar Társaság Falukutató Intézete, Budapest, 117–124.

1935c Bartók Béla és a keletközépeurópai zenefolklore. *Apollo* II.

1936a A moldvai csángók I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal. (Néprajzi Füzetek 3.) MTA, Budapest

1936b A magyar parasztzene történetéhez. In: *Déri Múzeum Évkönyve* 32. A debreceni Déri Múzeum kiadványa, Debrecen, 132–145.

1937 Az uralaltáji népek primitív gyalujának magyarországi emléke. In: *Déri Múzeum Évkönyve* 33. A debreceni Déri Múzeum kiadványa, Debrecen, 131–133.

1938a A debreceni pásztorrovás. In: *Déri Múzeum Évkönyve* 35. A debreceni Déri Múzeum kiadványa, Debrecen, 83–89.

1938b A hortobágyi pásztorművészet. In: *Déri Múzeum Évkönyve* 35. A debreceni Déri Múzeum kiadványa, Debrecen, 101–130.

1939a Az alföldi gubaviselet eredete. *Debreceni Képes Kalendárium* XXXIX. 121–122.

1939b A magyar hízművészet eredete és története. *Néprajzi Értesítő* XXXI. (1) 14–39, (2–4) 310–354.

1940a Nádudvari fekete edények. In: *Déri Múzeum Évkönyve* 36. A debreceni Déri Múzeum kiadványa, Debrecen, 148–157.

1940b *A hortobágyi pásztorművészet*. (Déri Múzeum Néprajzi Osztályának Ismeretterjesztő Közleményei, 13.) k. n. (Városi Nyomda), Debrecen

- 1940c Magyar népkutatás. In: *A másik ember. Az Exodus Almanachja 1940.* Exodus Kiadó, Budapest, 127–134.
- 1941 A lesiháló. In: *Déri Múzeum Évkönyve 38.* A debreceni Déri Múzeum kiadványai, Debrecen, 76–78.
- 1942 *A magyar lélek formái.* Exodus Kiadó, Budapest
POZSONY Ferenc (szerk.)
- 1999 *Herrmann Antal. A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője IX.*
(1–2) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár
- SZENDREY Ákos
- 1929 A közigazgatás népi szervei. In: *Népünk és nyelvünk I.* 26–38, 92–101.
- 1931 A népi ruházatkodás életkorjelző jelentősége. *Ethnographia XLII.* (2) 76–86.
- 1934 Számnevekkel alakult magyar helynevek. *Magyar Nyelv XXX.*
(9–10) 296–304.
- 1936a Népi büntetőszokások. *Ethnographia XLVII.* (1–2) 65–72.
- 1936b Néprajz és jogtörténet. *Ethnographia XLVII.* (3) 144–150.
- 1936c A magyar nemzetségi szervezet emlékei. *Ethnographia XLVII.* (4) 269–280.
- 1937a A népi társadalom tagozódása. *Ethnographia XLVIII.* (2–3) 187–198.
- 1937b A társadalmi érintkezés formái. *Ethnographia XLVIII.* (4) 372–385.
- 1938a A népi élet társasösszejövetelei. *Ethnographia XLIX.* (1–2) 124–138.
- 1938b A népi társasmunkák és összejöveteleik. *Ethnographia XLIX.*
(3–4) 273–286.
- 1942 A magyar áldomás. *Ethnographia LIII.* (2) 123–131.
- 1982 Rendszerező címszavak a Babonaszótárból – mutatvány. In: VOIGT Vilmos (szerk.): *Artes Populares 8. A Folklore Tanszék Évkönyve.*
ELTE Folklore Tanszék, Budapest, 255–274.
- SZENDREY Zsigmond – SZENDREY Ákos
- 1937a Szokások. In: VISKI Károly (szerk.): *Szellemi Néprajz II. Zene – Tánc. Szokások. Hitvilág – Játék.* (A Magyarság Néprajza, IV.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 154–322.
- 1937b Szülés, gyermekkor. In: VISKI Károly (szerk.): *Szellemi Néprajz II. Zene – Tánc. Szokások. Hitvilág – Játék.* (A Magyarság Néprajza, IV.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 154–173.
- 1937c Házasság. In: VISKI Károly (szerk.): *Szellemi Néprajz II. Zene – Tánc. Szokások. Hitvilág – Játék.* (A Magyarság Néprajza, IV.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 186–210.

- 1937d Temetés. In: VISKI Károly (szerk.): *Szellemi Néprajz II. Zene – Tánc. Szokások. Hivilág – Játék.* (A Magyarország Néprajza, IV.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 301–322.
- 1939 A néprajzi gyűjtések és a magyar babonaszótár terve. *Néprajzi Értesítő* XXXI. (2–4) 111–118.
- 1940a Mutató a magyar szokás- és babonaszótárból. *Néprajzi Értesítő* XXXII. (1–2) 78–87.
- 1940b Részletek a készülő magyar babonaszótárból. *Ethnographia* LI. (2) 195–210, (3) 321–336.
- 1941 Részletek a magyar szokás- és babonaszótárból. *Ethnographia* LII. (1) 62–65.
- TÁLASI István
- 1936 *A Kiskünság népi állattartása.* k. n. (Árpád Nyomda), Budapest
- 1938 *Néprajz és középiskola.* (Klly. a Hódmezővásárhelyi ref. Bethlen Gábor Gimnázium 1937–38. évi értesítőjéből.) k. n. (Dura Nyomda), Hódmezővásárhely
- 1939 A bakonyi pásztorkodás. *Ethnographia* L. (1–2) 9–37.
- 1941 A magyar diák és a népismeret. *Búvár* 7. (11) 513–514.
- 1942 Adatok Bakony erdei életéhez. *Néprajzi Értesítő* XXXIV. (2) 164–172.
- VOIGT Vilmos
- 1992 Herrmann Antal pályázata a hazai (különösen az erdélyrészi) ethnographia magántárává képesítése ügyében (1898). *Néprajzi Látóhatár* I. (1–2) 167–170.
- VOIGT Vilmos (szerk.)
- 2000 *Folklorisztika és etnológia Magyarországon a XX. század első felében.* (Néprajzi Szöveggyűjtemény, III.) Universitas Kiadó, Budapest

Függelék

Alább a jelzett egyetemi kari tanács jegyzőkönyvét betűhív átírásban közöljük. Tiszteletben tartottuk az írásjelhasználat sajátosságait is.

KIVONAT

a kolozsvári m.kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész- Nyelv- és Történettudományi Karának 1943. április hó 8-án (csütörtökön) délután 4 órakor a Kar üléstermében /Farkas utca 1 sz., I. emelet/ tartott IV. rendkívüli üléséről felvett jegyzőkönyvből.

24. SZ.

Dr. HANTOS GYULA ny. rk. tanár a néprajzi tanszék betöltése ügyében kiküldött bizottság nevében az alábbi jegyzőkönyvbe foglalt jelentést és javaslatot terjeszti elő:

„Jegyzőkönyv

a néprajzi tanszék betöltése ügyében kiküldött bizottság 1943. évi április hó 7-én délután 4 órakor a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész- Nyelv- és Történettudományi karának üléstermében tartott bizottsági üléséről.

Jelen vannak: dr. MÉSZÖLY GEDEON ny.r.tanár, dékán elnöklete alatt dr. ROSKA MÁRTON, dr. FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN, dr. GYÖRGY LAJOS, dr. KLEIN KÁROLY KUNT ny.r., dr. HANTOS GYULA és dr. SZABÓ T. ATTILA ny.rk. tanárok.

A jegyzőkönyvet vezeti: dr. SZABÓ T. ATTILA ny.rk. tanár.

Az Elnök üdvözölvén a megjelenteket, megállapítván a határozatképességet, az ülést megnyitja.

Az Elnök felkéri dr. HANTOS GYULA ny.rk.tanárt, a bizottság előadóját, hogy a beérkezett pályázatokra vonatkozó jelentését és javaslatát terjessze elő.

Dr. HANTOS GYULA ny.rk.tanár, előadó az alábbi jelentést és javaslatot terjeszti a bizottság elé:

Tekintetes Bizottság!

Az üresedésben levő néprajzi tanszékre a kérelmek beérkezésének sorrendjében az alábbiak pályáztak:

GUNDA BÉLA dr. egyetemi magántanár, I.o. nemzeti múzeumi segédőr,

SZENDREY ÁKOS dr. nemzeti múzeumi őr,

BÁLINT SÁNDOR dr. egyetemi magántanár, szegedi tanítóképző-intézeti tanár,

BARTHA KÁROLY dr. egyetemi magántanár, a sepsiszentgyörgyi ref. tanítóképző igazgatója,

LÜKÓ GÁBOR dr. a debreceni DÉRI Múzeum őre,

KOVÁCS LÁSZLÓ dr. egyetemi intézeti tanár,

TÁLASI ISTVÁN dr. egyetemi magántanár, áll. gimnáziumi tanár.

Jelentésemben először (I.) a pályázók személyi adatai és tudományos tevékenysége felett kívánnék szemlét tartani, majd (II.) a tanszék betöltésénél figyelembe veendő szempontokat szeretném taglalni, azután (III.) indokolt javaslatomat tenném meg, végül (IV.) néhány szakvéleményt ismertetnék.

I.

A pályázók személyi adatait és munkásságukat alfabetikus sorrendben a következőkben ismertetem:

1.) BARTHA KÁROLY dr. 1889-ben született Székelyudvarhelyen, mint BARTHA KÁROLY takarékpénztári pénztárnok és CZIRJÉK BERTA gyermeke, mindkét ágon régi székely nemesi családból. Jelenleg 54 éves, református vallású, nő, három gyermeke van.

Elemi és középiskoláit a székelyudvarhelyi ref. Kollégiumban végezte, ott is érettségizett. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárt folytatta és 1914-ben cum laude fokozattal a bölcsészettudományok doktorává avattatott. 1919-ben Debrecenben a magyar-német szakcsoportból középiskolai tanári oklevelet nyert.

Közben az 1907/8. iskolai évben a kolozsvári egyetemi könyvtárban napidíjasként teljesített szolgálatot.

1908 nyarán tanulmányúton volt Grácban és Bécsben.

Az 1910/11. tanévben egyetemünk „VAJDA PÉTER nyelvújítása” című értekezését pályadíjjal jutalmazta s ugyanakkor, – mint azt irataiban többször megemlíti – a Bölcsészeti Kar a legszorgalmasabb hallgatójának járó ösztöndíjjal tüntette ki.

1911. és 1913. között BETHLEN BALÁZS gróf házában nevelősködött.

1913-tól a mai napig a középiskolai illetve középfokú oktatás szolgálatában áll, egymásután Nagyenyed, Szászváros, Debrecen, Sepsiszentgyörgy református kollégiumaiban. A működési bizonyítványok nagy egyértelműséggel értékelik tanári rátermettségét és megnyerő emberi tulajdonságait. A hivatalos elismerés egyik megnyilatkozása volt tanulmányi felügyelői megbízatása.

Tudományos élete külső keretei a következők:

1918-ban Pusztakamaráson KEMÉNY ZSIGMOND hátramaradt könyvtárát rendezte.

1937-ben a debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara „A magyar nyelvjáráskutatás különös tekintettel a néprajzra” című tárgykörből magántanárrá habilitálta.

A debreceni Bölcsészettudományi Kar az 1940-41. tanév II. félévében a CSÚRY BÁLINT elhalálozásával megüresedett magyar nyelvészeti tanszék helyettesítésével bízta meg.

Iratokkal igazolja, hogy a Magyar Néprajzi Társaságnak évdíjas, majd vidéki választmányi, végül levelező tagjává választatott, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaságba rendes tagul felvétetett. Oklevélmásolattal igazolja, hogy

a debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának rendes tagjául választotta, később pedig az I. osztály helyettes titkárául választotta s „ezen választás által őt a Társaság adminisztratív vezetői sorába emelte”. A CSOKONAI-kör ugyancsak bizonyítja, hogy BARTHA KÁROLY dr. „1918. év óta rendes tagja, 1931 óta titkára, 1933 július hó 1-je óta a tudományos szakosztály örökös tagja és titkára”. Még több más debreceni társaságban való tagságát csupán felemlíti.

Az önéletrajz és kollégiumi működési bizonyítványok kiemelik gyűjtő tevékenységét, amely főleg a DÉRI Múzeum és a debreceni kollégium javára szolgált. 1941 nyarán az Erdélyi Tudományos Intézet felkérésére néprajzi adatgyűjtő munkát végzett a gyimesi csángók között. Debrecenben mint a néprajz helyi népszerűsítője is szerepet játszott. Fővárosi és külföldi ethnografusoknak segítségére volt hortobágyi és más fényképfelvételek készítésében s mint írja „szellemi kapcsolatot” tartott fenn külföldi szakemberekkel.

BARTHA KÁROLY első dolgozata „VAJDA PÉTER nyelvújítása” becses elmélyedő, alapos munka. Nyelvészeti, nyelvtörténeti és némileg irodalomtörténeti érdekű tanulmány, néprajzi vonatkozása még a népnyelvi kifejezések fejtegetésén sincsen.

„Udvarhely vármegye nyelvjárásának alakтана” forduló pontot jelent szerző belső életútján. Arra az útra lép, amelyen át VISKI KÁROLY is eljutott a néprajzhoz, egy igen exakt, kiművelt módszerű tudomány útjára, amely azt az analitikus iskolázottságot biztosítja, amely nélkül szintézis van, de komoly szintézis sincsen. A dolgozat sebezhető pontjának látszik, hogy sokkal inkább mások adatainak rendszerezése, mintsem saját kutatások eredménye.

„A debreceni fésűmesterség”-et ismertető munka ugyanannyira ipartörténet és technológia, mint néprajz. Ám ez nem változtat azon, hogy igen jó, megbízható vezetés mellett nyerünk betekintést egy eltűnt kézművességnek a szó szoros értelmében vett műhelytitkaiba. „A debreceni gubacsapó cég”-ről írt dolgozat visszaütés a régi nyelvészeti irány felé. Szókinckutatás és művelődéstörténet a legelől kitéző munkairányok. De az általános helytörténet és a néprajz szempontjából is gazdag anyagot tárol a szerző itt is. A magyar nyelvű irodalmat gondosan feldolgozza. A tanulmány törzse a műszótár.

BARTHA KÁROLY írta meg a Magyarság Néprajzá-ban a „Játék”-ról szóló fejezetet. Igen szép, szorgalmas, derekas munka, nagy tájékozottságot árul el és világos áttekintést ad. Különösen ügyesen mutat rá a gyermekjátékokban meghúzódó ősi elemre. Kár, hogy itt-ott aránytalanul túlnyomó többségben csak Debrecen körzete lebeg a szeme előtt.

„Magyar néphagyományok” című gyűjteményesnek szánt munkája megjelent első kötetében játékokat, gyermekverseket, meséket, babonákat találunk, a debreceni tanítójelöltek gyűjtését. Leközli egyik bábos betlehemenek a szövegét, dallamát, a báboknak és a betlehemenek rajzát, a betlehekes öltözetek, készségek leírását. Ékes példájául annak, hogy a szellemi néprajzban is hasznos a

publicisztikai széplelkek könnyedsége helyett a tárgyi néprajzban megedzett becsületet alaposág. Itt említhető BARTHA „Adatok gyermekbabonáinkhoz” és „Névrecsúfoló gyermekversek” című dolgozata.

Szerző kisebb értekezései közül kiemelhető „A cserge készítése az udvarhelymegyei Bágy községben”, ugyancsak jó adalék „A kötött kapu faragása és állítása Bágyban”, valamint „A szatmárcsekei bábtáncoltató Betlehen”, „Húsvéti rigmusok”.

„A debreceni vadásztársulat története” nem tudományos igényű közlemény, de elvétve akad benne tanulságos adalék is.

Más cikkei népszerűsítő vagy buzdító jellegűek, részben pedig a magyar nyelvtanítás körébe vágnak.

2.) BÁLINT SÁNDOR dr. 1904-ben született Szegeden mint BÁLINT SÁNDOR földműves és KÓNYA ANNA fia, „parasztszülők gyermekének”. Az 1939. IV. t.c. hatálya alá nem esik. Jelenleg 39 éves, római katolikus vallású, nős, gyermektelen, szegedi illetőségű.

Tanulmányait mindvégig Szegeden folytatta, 1926-ban a szegedi egyetemen summa cum laude fokozattal a bölcsészettudományok doktorává avattatott. 1927-ben a magyar-történelem szakcsoportból középiskolai tanári oklevelet nyert. Néhány évig rövid megszakításokkal állás nélkül volt, majd 1930-tól kezdve a szegedi egyetem néprajzi tanszéke mellett előbb mint díjtalan gyakornok, később mint fizetéstelen tanársegéd volt alkalmazásban. 1931-től a szegedi királyi katolikus tanítóképzőintézetben tanárként működik. 1938 óta minden egyes félévben heti 1 órában előadja a néprajzot a szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán. 1934-ben a szegedi egyetem bölcsészettudományi kara „Az alföldi magyarság néprajza, különös tekintettel Szeged népére” című tárgykörből magántanárrá képesítette. 1941-ben a szegedi, immár Horthy Miklós Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara ugyanebből a tárgykörből képesítette.

Önéletrajzában megemlíti még, hogy az 1939-40. tanévben GYÖRFFY ISTVÁN halála után a budapesti egyetemen a szellemi néprajznak helyettes tanára volt, valamint hogy különösen a német nyelvtérületen túlnyomó részt tanári fizetéséből tett utazásokat, vagyis a külföldi ösztöndíjak bőségének idején nem sikerült ilyet elérnie. Önéletrajzából érdekes még két passzusnak az idézése. Az egyik szerint „Eddigi néprajzi kutatásaim főleg két kérdésre irányultak. Az egyik az alföldi magyarság néprajza, a másik pedig a magyar vallásos népelet egyetemes vizsgálata”. A másik passzus a jövő felé fordul így: „Tervezem az Alföld összefoglaló néprajzi monográfiájának megírását”. Erdélyi kapcsolat viszont, hogy példaképei közt HELTZL HUGÓRA is hivatkozik.

„SZILÁDY ÁRON pályája” a szerény és bizony igen zavaros kis füzet címe, amely szerző doktori értekezése és első munkája volt. Igaz, hogy a „szerény” jelző nem minden értelemben helytálló, mert például RIEDL FRIGYEST képviselő gyönyörűséggel vádolja.

„Szeged népe” című LAJTHA LÁSZLÓ-tól alaposan megkritizált (N. Ny. 1933. 97.o.) gyűjteményében KÁLMÁNY LAJOS gyűjtésének folytatására és kiegészítésére törekszik. Ilyen tárgyú több más közlése is jelent meg a szakfolyóiratokban.

BÁLINT munkásságának dandárát a vallási néprajz kutatása teszi. Anélkül, hogy már itt általános értékelő momentumokat óhajtjanék bevonni a tárgyalásba, nem hallgathatom el, hogy a „stupide XIX-e siècle” minden erkölcsi értéket szétrágó liberalizmusa és korlátolt materializmusa, a negativizmus elnevezést jobban megérdemlő úgynevezett pozitívizmusa után ezt a vallásos irányzatot minden korszerűen gondolkozni tudó ember a legnagyobb örömmel kell hogy üdvözölje. Világos azonban, hogy a következőkben nem egy magasztos irányt bírálunk, hanem csak annak egy képviselőjéről lesz szó. S ha egy meg nem felelő sáfárt megrovunk, ezzel azoknak az érdekeknek a szolgálatában is eljárunk, amelyeket ő talán nem méltóan képvisel.

A „Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza” című könyv Ovidius Fasti-jának késő utódja. Részletesen taglalja ebben szerző a vallásos néprajz mint külön tudományzak problémáit. A vallásos néprajz a katolikus hittudomány, erkölkstan, liturgia, európai kultúrtörténet és az általános néprajz találkozási pontján alakult ki. A vallásos néprajz a katolicizmus rendszerébe tartozik. (14.o.) Utal arra, hogy a kutatások szélesbülésével az addig ősmagyarok hitt népszokások közül nem egy, pl. a regölés (19.o.) szerzetesi eredetűnek bizonyult. Több helyen hangoztatja a középkori Európa folklóre-egységét. (pass.) Idézem: „A néprajzi kutatásnak lesz jövőendő feladata annak a döntő hatásnak tisztázása, amelyet főképpen a klostrom az alföldi, a gyöngyösi a palóc, a csiksomlyai pedig a székely katolikus néplélekre tett.” (20.o.) Részletesen méltatja pl. a barokk hitélet ösztorozó hitszónokait, akiknek kicsorduló vércsöppjeit szent emlék gyanánt őrzik meg a hívek. (24–25.oo.) Idézem: „A mai paraszttársadalom éppen ezért jutott válságba, mert a fiatalabb nemzedékek ezeregy okból általában már ide, a földre helyezik életeszmenyeiket”. (84.o.) Általában igen szorgalmasan gyűjti össze az irodalomból és saját szeged-alsóvárosi megfigyeléseiből a tárgyára vonatkozó adatokat. Nagyon kényes munkaterületen jár, hiszen a hitbéli kérdésekben a helyi változatoktól, a népi eredetű különösségektől, babonáktól s azok kultuszától csak egy lépés a szektáriusság. A templomból kitiltott s ezután a nép által felkarolt (93.o.) mozzanatok sok esetben csak eredetükben egyháziak, közölt alakjukban inkább travesztiák. Ez tudományos érdeküket talán nem csökkenti, de csodálatos ellentétben állanak a közölt sokszor vaskos szövegek BÁLINT glosszáinak gyermek, lelkendező, mit sem sejtő vallásos jóhiszeműségével. (V.ö. 99.o.) A könyv különös vegyülete a félprofán, apokrif legendáriumnak, a mindentudó egyházi kis lexikonnak és a különböző helyeken dívó vallási szokások megjelölésének. Nyilvánvaló, hogy csak az utóbbiak néprajzi érdekűek s nincs ilyen vonatkozása pl. annak a ténynek, amelyet mégis tárgyal, hogy III. Ferdinánd elrendelte, hogy a nagyszombati egyetem tartozik vallani és védeni a

szeplőtelen fogantatás tanát és hogy senki akár most, akár a jövőben professzori széket nem tölthet be, ha előbb meg nem esküdött rá. (106.o.)

„Egy magyar szent-ember OROSZ ISTVÁN önéletrajza” című nemrég megjelent könyvnél BÁLINT SÁNDOR a bevezetés, a sajtó alá rendezés és a jegyzetekkel ellátás munkáját végezte. A könyv egy jászladányi bucsusvezér feljegyzéseit tartalmazza. Mint a Szeged-Alsóvárosról keltezett előszó mondja: „A magyar kereszténység és a keresztény magyarság paraszti élménye, a magyar néplélek misztikus világa sugárzik belőle megragadó közvetlenséggel, művelt mindnyájunkra üdvös tanulsággal.” (6.o.) Szerzőnk bevezetéséből állítom össze a következőket: OROSZ egész életén át sűrűn betegeskedett, ez magyarázza lelkivilágának érzékenységét, rendkívüli vonásait, a lélektan szokványos eszközeivel és módszereivel nemigen lehet értelmezni, az Önéletrajzban lépten-nyomon találkozunk lelki álmokkal, égi szózatokkal, mennyei jelenésekkel. OROSZ-t misztikus képzelődés jellemzi (10.o.), de az anyagiak megbecsülése annyira beléidegződött, hogy olykor gyanútlanul hajlandó kisebb-nagyobb megtévesztésekre is, ha érdekei parancsolják. (11.o.) iratainak árusításával, kegytárgyakkal való kereskedéssel szepen megtalálja számításait. (12.o.) Alig kétséges, hogy az önéletrajzban leírt esetek valamiképpen (!) meg is történtek. (25.o.) A személyes kiválasztottságnak a legnagyobb egyéniségekre emlékeztető élménye izzik OROSZ sorai között. Úgy kormányozta a bucsusokat, mint Mózes a pusztában az izraelitákat. Olyan volt gyermekkorában az ájtatos öregek társaságában, mint a 12 éves Jézus a doktorok között. Amikor családjával kénytelen volt ott hagyni a szülői házat, Szent József jut eszébe a menekülő Máriával és a kis Jézussal. Egyszer egy vendéglőben fogyasztás után jön rá, hogy nincs elég pénz nála. Már csendőrért küldenek, amikor Isten angyala megjelenik és kifizeti a zsidó korszamárosnának a hiányzó 12 krajcárt (13.o.). Fejtegetéseket olvashatunk ezután általában a szentemberekről, akik az ősi papi hivatásnak azt a részét töltik be, amelyet a pap műveltsége folytán már nem tölt be egészen. A szeptember pl. nyálával gyógyít. A szeptembernek sajátossága kiváltságos helyzetet és kenyérkereseti lehetőséget is biztosít. Viszont a hatóságok néha elfogják kuruzslás címén. A szentembereket eddig korlátolt rajongónak vagy szélhámosnak rajzolták, de BÁLINT utal rá, hogy a kérdés nem ilyen egyszerű, bár elismeri, hogy az egyházi főhatóság véleménye néha még a világi hatóságoknál is szigorubbán elítélő volt s közli, hogy egy ilyen szeptember mint vallási tébolyban szenvedő zárt helyen fejezte be életét. (15-17.oo.) Részletesen rajzolja az összeférhetetlen, káromkodó, tolvaj-természetéről híres béresből (18.o.), a csínytevésből kápolnába betört diákból lett „szentemberek” életét. (32.o.) Utóbbi nagyon szerette az italt, olykor egy hétig is mulatott, majd keményen vezetelt. „Lángeszű” ember volt. (33.o.) Igen jellemző a szentemberekre BÁLINT-nak egy kifejezése: „magateremtette vallásosság”. (19.o.) BÁLINT szerint a hivatalos egyházi szervekkel szemben az OROSZ ISTVÁNOK őrzik a katolikus középkor hagyományát, (29.o.) s a papság érthetetlen elzárkózásáról beszél. (31.o.) OROSZ

ISTVÁN versírásának jellemző vonásaként halljuk a dicséretet, hogy nem ismerte ARANYT, PETÓFIT, sőt TÁRKÁNYI BÉLÁT vagy MINDSZENTY GEDEONT sem. Fogyatékos technikával, de teljes ihletettséggel kitartott a költészet régi nagy hagyományai mellett. (37.o.)

OROSZ ISTVÁN „Emlékkönyv” című önéletírásából most már az alábbi szó szerinti idézetekben adok ízelítőt:

„többen ismertek a szép imakönyvek és énekfüzeiteimről, amelyeken becses nevem ragyog, mint a szövetben a drágagyöngyök.” (38–39.o.) „Mint egy ékes csillag, úgy tündöklöttem közöttetek” „Szerencsésnek tartotta magát, aki ruhámat megcsókolhatta”. (39.o.) „utáltam az iskolát. Ha lehetett volna, megkezdtém volna az iskola oldalát hájjal, hogy az ebek hadd rágiák ki, hadd düljön össze, ne legyen iskola.” (40.o.) „A népeknek is nagy örömük volt, ha én közöttük lehettem, mert – az Istené a dicséret! – oly szép hangom volt, hogy az egész országba nem volt párom. Nem dicsérem magam, de talán nem is születik több ilyen.” (50.o.) „elájultam és a népek feléleltek” (85.o.) „KOVACSÓCZI plebános vendége voltam ebédre. De később megegyezett KOVACSÓCZI plebános úr LUDIK VINCE főszolgabíró úrral, mert az is nagyon szeretett engem. Így aztán egyik vasárnap vagy ünnepnap a főúrnak voltam vendége az ebédre, a másik vasárnap, ünnepnap pedig LUDIK VINCE főszolgabíró úrnak vendége voltam az ebédem. A kedves KUSSÁNYI kántor úr is nagyon szeretett, de már ő hozzá csak ha hétköznap mentem be, akkor voltam neki vendége. Az előkelő gazdák is nagyon szerettek” stb. stb. (64.o.) „kisírtam előbb magamat” (68.o.) „ami még pénzem volt, kiadtam buzakamatra” „Ismét belefogtam a költészetbe” (70.o.) „Minden nagy bucsura, a szenthelyekre elvittem 3000, vagy 4000 darabot és mindig elkelt. Megjegyzendő, az énekesfüzetek darabja 4 krajcár, a kis könyvekért 10 krajcárt adtak.” „megtörtént, hogy az énekfüzetemből még magamnak sem maradt egy példány sem. Hála Istennek és Szűz Máriának.” (71.o.) „3 halott felett én magam mondtam el a Requiemet és a bucsuztatót a legpompásabban, mert mint jó énekes és költő mindenhez érttem.” (75.o.) „Éjjel pedig mindig a bucsuztatásokat jrtam, mindenkinek külön-külön 12, vagy 14 verset, sőt volt 15–20 vers is némelyik halottnál, akitől többet fizettek.” (76.o.) „elkezdtém örömben sírni” (80.o.) „elmentem magam a sasvári kegyhelyre” (79.o.) „onnat szoktam hozni eladásra fakereszteket és Mária szobrát, szent szobrokat vásárolni, mivel ott olcsón meg lehetett vásárolni.” (80.o.) „napszurást kaptam” „az agyvelőm prontot (sic!) kapott” (81.o.) „Az 1888-ik évben nagy csapás ért újra, mert a kedves nóm, KATONA MÁRIA lába felzsugorodott” (81.o.) „sok gondjaim van” (84.o.) „a takarékbán pedig volt 30 drb. Részvényem.” (85.o.) „olyan ember, mint én 50–60 ezer bucsus között sem találkozott. Istennek legyen érte hálaadás, imádás, a Boldogságos Szűz Máriának tisztelet mindörökké. Ámen.” „Néha olyan nagy kutyák jöttek eleibem, azt gondoltam, hogy vége lesz életemnek. Akkor egyre hánytam rá a keresztet és elment mellettem békében. Annyira megzavart engemet a sátány,

hogy még a trágyákra is hánytam a keresztet.” (87.o.) „Imádkozni már nem tudtam, csak sírtam.” „már akkor magamon kívül voltam” (88.o.) „ott termetek körülöttem a barátok, csendőrök és város emberei.” „elmondtak népcsábitónak, betyárnak, gazembernek” „a bucsujárók vezetői” fennhangon kiabálták: Ezt az embert nem szabad bántani, ez Magyarország vezérsillaga, nekünk pedig földi angyalunk, lelki vezérünk!” (101.o.) „elkezdtem egy szentbeszédet tartani” (102.o.) „Isten úgy akarta, hogy én ne tudjam, hogy a papok, barátok, csendőrök ők is ott vannak velünk a temetőben, mert akkor nem tettem volna szentbeszédet.” (103.o.) „Imádkozgattam, mindennap az Isten házába, a templomba menni, szentmisét hallgatni” „Ebben telt minden örömem és gyönyörűségem. De mégsem feledhettem el, hogy a takaréknak 30 darab részvényemet lefoglalta” majd: „30 darab részvényem ismét a kezembe jött, hála Istennek és Szűz Máriának.” (109.o.) „a fejszédülésem nem mult el” „Mindég olyan voltam, mind aki szeszisitalal belakik.” (112.o.) „úgy elborzadtam, hogy el kezdtem sírni.” (117.o.) „A polgármester nekem fordult: Honnat jöttél ide te népcsábitó, népbolondító, betyár, akasztófárávaló” (121.o.) „a bucsujárók között mint egy angyal úgy tündöklöttem” „Nagyrebcsültek, kezeim csókolták.” (126.o.) „a keresztlányom hátán volt a 10 nagycsomó dohány” „Isten úgy akarta, hogy annak a hátán ne nézze meg a finánc. A Boldogságos Szűz Mária esedezett értünk.” (129.–130.o.) „A pap” „a főbíró és főjegyzőnek feljelentett, hogy azonnal fogassanak el és zárjanak el.” (133.o.) „a nagy örömben sírtam” (155.o.) „elkezdtem a tanítást. De én magam is azt mondom, hogy tán nem én beszéltem, hanem az Isten angyala beszélt belőlem. Még magam is fennszóval sírtam. A nagy szorosságban, sírásban a nép között sokan elájultak. A körülöttem lévő emberek már kértek, hogy hagyjak már fel a tanítással, mert megszakadnak a sírásban. Én azután be is fejeztem a tanítást, de hogy miről tettem tanítást, azt ha megölnének sem tudom. Valóban én magam is azt állítom, hogy olyankor el voltam ragadtatva.” (161.o.) „magamon kívül voltam” „mindig félrebeszéltem” (165–166.o.) „Az 1913-ik évben szeptember 3-dikán éjjel úgy 8 óraker nagy gyomorgörcs, szélkólíka elővett, úgyannyira, hogy a fráz kétszer vett elő. Már nem tudtam semmit tenni, csak a szám tátogattam. Már a halálórát vártam.” „A Boldogságos Szűz Máriát kértem, hogy segíjen meg. Amint ezt elmondottam, a gyomorgörcs megszűnt.” (180.o.)

„Napsugaras házvégek pusztulása” című cikkében BÁLINT egy régi vallásos eredetű szegedi diszitó elem fenntartását ajánlja mindazok figyelmébe, akik a legmagyarabb várost, a magyarság igazi fővárosát, Szegedet szeretik.

„Népünk imádságai” című dolgozatában azt bizonyítja, hogy a ponyva jelentékeny mivelődési tényező, s hogy a laikus vallási megnyilatkozásokat tévedés belső eretnecségnek minősíteni, mint némelyek vélik. Egy Máris tagjai dicséretéből idézem:

„Üdvözlégny Mária, tiszta liliomszál,
Melyre a Szent-lélek gyakorta reászál” (21.o.)

„Üdvözlégny Máriának drágalátos orra
A három szent királyok mirhaszagalója” (22.o.)

„A néplélek” írja „olyan imádságokat is felkarol, amelyeknek tartalma a hivatalos egyházi felfogás szerint itt-ott már vakmerőnek tünik fel.” (30.o.)

Több más dolgozatot is írt a vallásos népszokásokról, gyakran ismételve önmagát, nem egyszer oldalakon át szóról-szóra. Kiemelendőnek tartom ebben a csoportban a „Népünk halálélménye” és „Le mariage en Hongrie” című tanulmányt. „Adatok a magyar bucsujárás néprajzához” című közleménye földrajzi szempontból érdekes, de néprajzi tekintetben szerző nagyfoku tájékozatlanságát, az irodalomban való szinte hihetetlen járatlanságát árulja el, mint arról más helyen szó lesz. „Tiszaujfalusi tanulságok” címen a Hungaria Benedictina örökifjú eszményéről áradozik. „Liturgia és néphit” címen az áldások és ördögűzések néprajzáról értekezik. Többek közt azokról a fölbujjanzott babonákról, amelyek ellen a hivatalos pápi gyakorlat mindig küzdött, de amelyekben a vallásos néprajz a vallásos néplélek jellegzetes megnyilatkozásait ismerte fel. (123.o.) „Vallásos néphagyományaink érzése és irányítása” című cikkében írja: „Nem szabad azonban a vallásos néplélek felé szigorú tárgyilagossággal közelednünk.” Nem szabad idegenkednünk attól, amit egyesek együgyűségnek, sőt eretnkségnek tartanak.

BÁLINT munkásságának némely terméke a néprajz pedagógiai és módszertani problematikáját vizsgálja s részben programmatikus jellegű. „Néprajz és népnevelés” című füzetének első dolgozatában „Néprajz és népiskola” címen közkeletű elmékedéseket közöl, sajnos a rokon tudományokban való nagyfoku járatlansággal. „Néprajz és középiskola” című dolgozata alaptételével semmiképpen sem tudok egyetérteni. A klasszikus tanulmányokat visszászorítani akarni azon a címen, hogy – idézem – „Mi magyarok sem vér, sem szellemi habitus tekintetében nem vagyunk az antik népeknek leszármazottai” utalni „a kereszténység héroszaira, szentjeire, akik akárhányszor nyílt ellenkezésben voltak a klasszikus kultúrával”, azt állítani, hogy homo humanus a paraszt is (13.o.) – mindebben kiforrotatlan és zavaros féligazságokat látok. A tulsó nacionalista ideológiák ellen (19.o.) pedig minden országban időszerűbb szót emelni, mint Magyarországon, legalább is ami az állam-fenntartó magyarságot illeti. BÁLINT a fenti cikkekben foglaltakat kevés változtatással a tanítóképzéssel kapcsolatban is többször elmondja.

„Népművészet és mai magyar élet” címen lakásberendezési nézeteit közli. „Népművészet és iparművészet” című cikkekcskéjében a népművészet „groteszk-be hajló stilizáltságát” említi.

BÁLINT SÁNDOR munkássága a legutóbbi évig nemcsak a gyűjtésben, hanem többnyire a feldolgozásban is Szeged városára s főleg Szeged–Alsóvárosra és a tanyákra korlátozódott. Ha jellegzetes munkásságára, hogy közleménynek több mint fele a legkifejezettebben a vallásos néprajz körébe kíván tartozni, még jellemzőbb, hogy már címében is Szegedről szól munkái jelentős hányada. „A szegedi tanyák népe” című kis dolgozata életszerűségével, tárgyismeretével minden elismerést megérdemel. A szegedi paprikáról írt cikkekcskék is elárulják, hogy otthonos a hazai talajon. DUGONICS ANDRÁS-ban a szegedi kiválóságot ünnepli, aki azt vallotta, – ezt négy oldalon kétszer idézi – hogy magát igazi tiszta magyarnak senki sem mondhatja addig, amíg Szegeden a Tisza vizéből nem ivott. BÁLINT egyben sajnálkozását fejezi ki, hogy nem DUGONICS nyelve, – idézem: „a körülményes, gyöngéden muzsikáló szögedi nyelv” „az ő édes anyanyelve”, „hanem KAZINCZY egyhangú tájszólása vált köznyelvvé.” „Szeged” című – munkái felsorolásában nem szereplő – franciául megjelent cikke szerint ez a város az anyja, a dajkája a magyar népnek. Egy magyar város sem volt, amely a XV. sz.-ban oly számban küldte volna gyermekeit külföldi egyetemekre, mint Szeged. A XVI. sz.-ban megszülető magyar irodalom bölcsője körül különösképpen sok a szegedi származású író. Akik a kirajzások idején Szegedről elvándorolnak, mindig magukkal viszik szülőföldjük szellemét. „Szegedi problémák” című dolgozatocskájában írja BÁLINT a szegedi népköltésről: „mint a jövő magyarországnak, új kultúrájának kelesztőjét: nem okos fővel, szigorú tudósmetódusokkal, de szerető szívvel szintén meg kellene tekintenünk.” Micsoda szokatlan program és vallomás ez egy egyetemi tanszékre pályázózó!

1942. óta BÁLINT érdeklődési köre kitágult, Szegedről már kitekint a Délvidékre, a szegedi egyetem sajátlagos munkaterületére. Nem csodálható, hogy az idő rövidege miatt még csak a kezdetek tapogatózó keresésénél tart. „A délvidéki katolikus népelet forrásai” cím alatt a régi provincia Capistrana katolikus ujjászületését, a középkori hagyományok nyomán a kultikus központok misztikus erővonalai körül az új szakrális táj kialakulását rajzolja meg. „A délmagyarországi bolgár népelet” címen CZIRBUSZ GÉZA, STRAUSZ ADOLF és mások, köztük mai szlavistáink magyar nyelvű munkáiból készít vallásos néprajzi kompendiumot.

BÁLINT SÁNDOR munkái közt egy „Irodalomtörténeti tanulmányok” című füzetet és két liceumi földrajzi tankönyvet is találunk. Ezekből a munkákból természetesen csak annyi közölni valónk lehet, amennyi sajátos szempontunkból érdekelhet. VAJDA JÁNOS-ról azt írja, hogy „VAJDA, illetőleg a modern költő-álcás sátán szerint a nőnek lelki nincs” s helytelenítőleg állapítja meg, hogy szerelme nem a kereszténynek oltárhoz vezető szerelme. (29.o.) Megvetően szól a költészetnek arról a lírai koráról, amelyben „a percek hangulata lép a férfias események helyébe.” Mindenkinék egyéni joga lehet, hogy VAJDA megítélésében válasszon az adyendrei és a bálintsándori út között. „Az erdélyi irodalom” című elmefuttatásból az alábbi kevéssé konvencionális részeket idézem: SZENTIMREI

JENŐNEK Ki kell mondani c. verses kötete hitünk szerint a legnagyobb és legjellegzetesebb erdélyi teljesítmények közül való. Sajnos mindezekig nem részesült érdeme szerint való figyelemben.” „Költészete” „individuais nyafogásokkal kezdődik.” (34.o.) Megemlíti „MARKOVITS RODION-nak káprázatos technikával megírt „kollektív riportregényét”, a Szibériai garnizont”, LAKATOS PÁL PÉTER neve alatt, akinek éppen néprajzi munkásságát emeli ki, alighanem DOMOKOS PÁL PÉTER rejtekezik. (39.o.)

BÁLINT SÁNDOR földrajzi tankönyveiről földrajzi szempontból általában nem óhajtok beszélni, de nem hallgathatom el, hogy éppen a néprajz művelője olyan fogalmi zavarokkal küzd, hogy pl. nemzetiségi határok, nemzetiségi kép helyett néprajzi határokról és néprajzi képről szól. Talán megemlíthetem, hogy BÁLINT szerint a mezőgazdaság három részből áll: a földművelésből, az állattenyésztésből és az erdőgazdaságból. (II.22.o.) Bár földrajzi jellegű állítás, érthető okból mégis megemlítem, hogy az egy-egy táj középpontjában fejlődött kereskedelmi gócpontok, gabonagyűjtő és ipari elosztó helyek közé, amilyen valóban Szeged, Szabadka, Debrecen, – Kolozsvárt, ezt a mi típusos tájhatáron települt hágókapuvárosunkat, vásárőrvárosunkat is besorolja. (II.35.o.) Érdekes egyéni vélemény az is, hogy a Szamos egyik fontosabb mellékfolyója a Nagyszamos. (85.o.) Idézem továbbá: „Sajnos, amíg az erdélyi nemzetiségek belső erejét az egységes vallás is fokozza, addig a magyarság a katolikus, református, unitárius és lutheránus egyházakhoz tartozik.” (88.o.) A Bolyaiak nem hosszú, hanem rövid o-val írták a nevüket (112.o.).

3.) GUNDA BÉLA dr. 1911-ben született Temesfűvesen (Temes vm.-ben) mint GUNDA MIHÁLY uradalmi ispán és LADA ESZTER gyermeke. Az 1939. IV. t.c. hatálya alá nem esik. Jelenleg 32 éves, református vallású, nőtlen.

1930-ban Budapesten felsőkereskedelmi iskolai jeles érettségit tett. Utána a Közgazdaságtudományi Kar földrajz-kémia szakos tanárjelöltje lett s egyben mint rendkívüli hallgató 8 féléven át a budapesti Bölcsészettudományi Kar-nak is hallgatója volt. Mindkét egyetemen az előírt előadásokon kívül olyanokat is hallgatott, amelyek néprajzi tanulmányait kiegészítették és tágitották. Antropológiát, archaeológiát, emberföldrajzot, művészettörténetet, szláv és török philológiát, stb., BARTUCZ LAJOS, TOMPA FERENC, FETTICH NÁNDOR, HÉZSER AURÉL, FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN, MELICH JÁNOS, NÉMETH GYULA professzoroknál. 1936-ban a Közgazdaságtudományi Karon földrajzból (TELEKI PÁL grófnál) mint főtárgyból, néprajzból (GYÖRFFY ISTVÁNNÁL) és gazdaságtörténetből (KOVÁTS FERENCNÉL) mint melléktárgyból summa cum laude fokozattal doktori szigorlatot tett.

A budapesti Bölcsészettudományi Kar már 1934-ben néprajzi tanszékéhez, GYÖRFFY ISTVÁN professzor mellé díjtalan gyakornokká, később fizetéstelen tanársegéddé választotta. 1939-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Társához gyakornoknak neveztetett ki, ma ugyanott mint I.o. múzeumi segédőr

működik. 1941-ben a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara „Az összehasonlító néprajz, különös tekintettel a balkáni népekre” című tárgykörből magántanúrrá képesítette. Az 1940–41. tanévben a budapesti Bölcsészettudományi Karon „A magyarság és Kelet európa összehasonlító néprajza” és „Néprajzi gyakorlatok” címen heti 3 órában mint helyettes tanár tartott előadásokat. Ugyanott az 1941–42. tanévtől kezdve VISKI KÁROLY professzor mellett – jelenleg is – prosezemináriumot vezet. Az 1942–43. tanév I. félévétől kezdve a budapesti Közgazdaságtudományi Kar Szociális tanfolyamának néprajzi előadásai tartására kapott megbízást. A budapesti Bölcsészettudományi Kar Magyarisztan-tudományi Intézetében vezeti a Magyar Néprajzi Atlasz munkálatait. 1940. óta szerkeszti a Magyar Néprajzi Társaság „Ethnographia” című folyóiratát. A Magyar Néprajzi Társaság titkára, a Magyar Földrajzi Társaság választmányi tagja. Magyar részről VISKI KÁROLY professzorral ketten szerkesztőbizottsági tagjai a Folkiv című néprajzi folyóiratnak, amely az európai néprajzi társaságok s a nemzetközi folklore-kongresszusok állandó bizottságának közlönye. A szerkesztőbizottságba GYÖRFFY ISTVÁN helyébe válsztották be. Külső tagja a helsinki Finnugor Társaságnak. Harmadéves egyetemi hallgató kora óta a párisi Bibliographie Géographique Internationale részére évről-évre referálja a magyar néprajzi és emberföldrajzi szakirodalmat.

GUNDA BÉLA már mint hallgató TELEKI PÁL gróf földrajzi intézetében a néprajzi térképek módszerével és a nomadizmus kérdésével foglalkozott. Munkássága elismeréseképpen néprajzi tanulmányai folytatására 1934-től kezdődően három tanéven át részesítette a magyar állam belföldi kutatási ösztöndíjban, egy esetben pedig Horthy Miklós-ösztöndíjban. 1937-ben a m. kir. földművelésügyi Miniszter megbízásából a Nemzetközi Vadászati Kiállítás magyar néprajzi és művelődéstörténeti anyagát állította össze s rendezte a helyszínen, Berlinben. Ugyancsak 1937-ben hosszabb tanulmányúton volt Ausztriában és Németországban s elsősorban a gráci, berlini és hamburgi múzeumokban dolgozott. 1938-ban a stockholmi Statens Etnografiska Museum igazgatójának, dr. LINDHLOM GERHARD professzornak az ajánlólevele alapján svéd állami ösztöndíjat nyert. A múzeum igazgatója úgy emlékszik meg az akkor 27 éves GUNDÁ-ról, mint akivel a svéd Állami Néprajzi Múzeum már két éve tart fenn kapcsolatot, s különleges örömének jelzi, ha számára egy munkaszobát biztosíthat.

GUNDA Stockholmba utazása előtt a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter támogatásával részt vett a kopenhágai II. Nemzetközi Ethnologiai és Antropologiai Kongresszuson s ott a magyar pásztorműveltség keleti kapcsolatairól előadást tartott. A kongresszus után még egész augusztus hónapban Dánia különböző néprajzi múzeumainak anyagát tanulmányozta. Stockholmban az egyetemen ERIXON SIGURD svéd és összehasonlító európai, LINDBLOM GERHARD afrikai, MONTELL GÖSTA mongol, LINNÉ SIGVALD délamerikai és GRANBERG GUNNAR svéd szellemi néprajzi, ARBMAN

ERNST vallástörténeti és AHLMANN HANS emberföldrajzi előadásait hallgatta. ERIXON SIGURD professzor társaságában helyszíni tanulmányokat folytatott Közép- és Északsvédországban és a keleti svéd szigeteken. A stockholmi Néprajzi Társaságban több előadást tartott a magyar néprajz egyes kérdéseiről s a keleteurópai néprajzi irodalomról.

GUNDA BÉLA a Néprajzi Múzeum s a Magyar Néprajzi Társaság megbízásából néprajzi gyűjtő úton volt Magyarország legkülönbözőbb területein. Így Békés, Csanád és Csongrád megyében, az Ormánságban, Somogy megye északi részén, a vasi Alsóórségben, a Kisalföld keleti részén, a Gerecse-hegységben, a Garam völgyében, a honti és nógrádi palócoknál, a Boldva völgyében, a Hortobágyon, a Latorca és Vicsa patak völgyében, a Máramarosi havasokban, a beregi Szernye-mocsár területén. Erdélyben helyszíni néprajzi tanulmányokat végzett a Lápos völgyében, a Radnai havasok déli részén, Kalotaszegen, a Maros mentén (Gernyeszeg vidékén), Háromszék és Csík megyék keleti határszéli hegységeiben.

GUNDA BÉLA tudományos munkásságának értekezésekben előttünk álló eredményeire áttérve, bizonyos tárgycsoportok szerinti vizsgálódási módot követhetünk.

Munkásságának egyik csoportja a tűzgerjesztés, süítés-főzés, kenyérsütés, érkezés néprajzi vonatkozásait vizsgálja. Orosháza, Nagyszénás és a két község között elterülő tanyákon végezte első idevágó megfigyeléseit. Már emez első munkájánál jellemző, hogy a szellemi néprajzi tényeket, így a kenyérsütéssel kapcsolatos babonákat, a tűzhellyel kapcsolatos népies gyógymódokat is figyelembe veszi. Ugyancsak nagy súlyt helyez az egyes mozzanatok szókincs-anyagának a közlésére. Nem szűk látókörű eszköz- és folyamatleíró, hanem megrajzolja az egész társadalmi háttérét. Jellegzetes dolgozatcím: „Adatok a tűzhely körüli ősi élethez”. Mindenütt adatok, de seholsem öncélúan, hanem az egyetemes élet kutatásának a szolgálatában. „Régi tűzhelyek és konyhaműveletek a békési Sárrett déli részén” című dolgozatában a morfográfiai rész ténymegállapításai és az irodalom alapján reá mutat arra, hogy az erdélyi tűzhelytípus Békésben messzire benyomul az Alföldre (18.o.). A szerszámok is azonosak. Csakhogy Erdélyben fából-kőből, a Sárreton már nádból-cserépből vannak (19.o.). Az eszközök vándorlásának vizsgálatánál a múlt népmozgalmi tényeit is bevonja kutatásába. BÁTKY írja róla, hogy „Becses anyagközlés” (Ért., 1936. 154.o.) „Magyarországi primitív főző-sütő eljárások és néprajzi kapcsolataik” című dolgozatában az edények ismerete előtti kulturfok hazai maradványait vizsgálja. Ebbe a csoportba tartozik GUNDA „Van mit aprítani a tejbe” című cikkekcskéje, amely egy kifejezés népszokásbeli háttérére világít rá. „Teknővájó cigány és munkája” című dolgozatában az abauj-megyei fúró-faragó vándorcigányság szerszámain, munkamenetét és életmódját mutatja be.

„A lakóház kialakulása az Ormánságban, különös tekintettel a tűzhelyek kultúrmorfológiai jelentőségére” című dolgozat az átmenetet mutatja a

házfornák, a települési problémák széles vizeire. GUNDA megállapítja a formák elterjedési területét, összeveti őket a külföldi formákkal s óvatos következtetéseket von a vándorútak és az eredet tekintetében. Ugyancsak figyelmeztet a kulturszint-különbségekre s azok elhelyezkedésére és miértjére. Az eszközök lassu, szivárgó vándorlásával, külsejük és hivatásuk megváltozásával párhuzamos a kifejezések átvétele, átalakulása és a jelentésváltozás. GUNDA eme tanulmányának egyik legérdekesebb eredménye, hogy ki tudja mutatni a római házkultúrának dél-szláv közvetítéssel a magyar kultúrába való beilleszkedését. S utal arra is, hogy éppen VUIA ROMULUS Hátszeg környékéről és az Erdőhát-ról közölt néprajzi felvételei valószínűsítik, hogy a hunyadi románság is ugyancsak délszláv közvetítéssel jutott csak el a maga mai, eredetileg rómaiás típusaihoz. „Tárgyi néprajzi adatok Felső-Borsodból” című tanulmányában főleg az építkezés és a házbelső kérdései foglalkoztatják, de a falvak települési képébe beleillesztve. Tárgyalja a családközösségeket s az ebből következő új utcakeletkezéseket, a kedvelt népi ételeket, az eszközök és berendezések evolúcióját, népi gyógy módokat. „Az erdélyi és moldvai kettős udvarok” című dolgozat LÜKŐ-vel szemben cáfolja, mintha a kettős udvar ama néprajzi bizonyítékok közé tartozna, amelyek a moldvai magyarság és a székelység műveltségének kettősségét illusztrálják. VUIA téves állításait is kiigazítja. „Telekformák, települések és a gazdálkodás kapcsolata a Lápos felső völgyében” című értekezésben nagy érdekességű például a szolnokdobokai román falvakból a mai nemzedék életében történt kirajzásoknak a bemutatása.

A települések sokszerű problémái közül GUNDA a tájkapcsolatokat sem hagyja figyelmen kívül. „A magyar településföldrajzi tájak elhatárolásának kérdéséhez” című cikkében megvillantja nagy olvasottságát és éles ítélőképességét. Utal pl. arra, hogy hogyan váltogatják egymást egy kisebb tájban is, a Szörénységben, a pástorkodó szállásközségek, a kaszárnya és irtványfaluk. „Ethnogeographiai problémák az Ormánságban” című dolgozata a közép-kelet európai kulturkörök határai szempontjából értékeli megfigyeléseit, bekapcsolódva az előrehaladott lengyel és bolgár kutatásokba. Megint kitér a szellemi néprajzi vonatkozásokra is, balladai motívumokra, kultusznyomokra éppen úgy, mint pl. a viseletre vagy a pástortermológiára. Milyen aprólékos, „Kleinerbeiter”-munkának látszik, ha valaki a vízholdó-rudak formáival foglalkozik, de egészen más képet nyerünk, ha nem hallgatjuk el, hogy GUNDA a vízholdó-rudak formáinak földrajzi elterjedésével is bizonyítani tudja, hogy a Tisza mélysíkján mindig egy önálló nomád kulturkör létezett, amelyet az északi és déli szlávság csak nyugatról vagy keletről megkerülni tudott, de azon nem tudott áthatolni. Erdélyben a románrutén vándorpástorkodás révén a magasabb hegyi övezetben az északi szláv és a balkáni kulturkör elemei már találkoznak és vegyülni tudtak. Az sem érdektelen, hogy a népi eszközök alapján úgy találja, hogy a nyugati germán kulturkörnek a népi kultúrában való jelentősége kisebb, mint hihetnők stb. Az Ormánságban a régős énekek legendáshírű nyírfakéreg-bocskorát néhány évtizeddel ezelőtt

még lábukon viselték az emberek. „Eredete bátran visszavezethető a vogul-osztyák-magyar együttélés korába” (17.o.). GUNDA „Földrajzi megfigyelések az Ormánságban” című értekezése is sok néprajzi értékű feljegyzést is tartalmaz. Itt említem meg „A szlaviai magyarok” című összefoglalását.

Ismét más kutatási körbe tartozik GUNDÁ-nak a magyar szekérekultúra-ra vonatkozó néhány tanulmánya. „Szekérrel nyomtatás a Mezőföldön” című adaléka új tájba is vezet, Fejér megyébe. Hevesi, északkelet-alföldi és erdélyi megfigyelésekből született „A magyar kétrúdú szekér eredete és a régi magyar ajonca (?) szekér” című dolgozat, amely a szláv, német, francia, finn irodalom adalékainak s a történeti feljegyzéseknek egybevetéséből vonja le a tanulságokat. Itt említem meg „A világ legrégebbi ekemaradványai” című összefoglalást. Ez a prehisztorikus leletek néprajzi értékesítése.

A halászat néprajzához vezet el GUNDA több más munkája. „Kaparó és mérítő-háló” című rövid cikkében pl. azt a megfigyelését közli, hogy egy eddig a kutatók által lenézett halászeszközt a békésdoboziak azért használnak mégis, mert az áradások zavaros vizében igen alkalmas és eredményes. „A magyarországi halászó hurkok eredete” címen az idézetek sokaságával mutatja ki, hogy ez a kezdetleges halfogó eszköz nem német átvétel, mint még JANKÓ hitte, hanem általános ó-európai örökség. Idevág „Halászat mérgezéssel” című közlése.

A közlemények hosszú sorában foglalkozik GUNDA egyik kedvelt témájával, a vadászat néprajzával. „Előzetes jegyzetek az ijjas csapdák néprajzi problémájához” címen külföldi, budapesti és vidéki múzeumaink s az irodalom adatai alapján elterjedési és eredet-kérdéseket vizsgál. „Eine ethnographische Parallele in der balkanischen und nordourasischen Jagdkultur” című kapcsolattanulmány a zágrábi néprajzi társaság közlönyében jelent meg. „Az állatok Achilles-inának elvágása az eurázsiai vadászskultúrában” című dolgozatocská olcsó viccelődés ekhóját válthatja ki a tájékozatlanokban, de erre teljesen elegendő válasz utalni rá, hogy ez a cikk egyidejűleg a néprajztudomány legrégebbi és legelőkelőbb nemzetközi folyóiratában, a Zeitschrift für Ethnologie-ban is megjelent németül. Abban a folyóiratban, amelyben éppen GUNDA éppen ezzel a közleményével az első magyar ethnográfus, aki HERMAN OTTÓ és HOPCSA FERENC óta szóhoz jutott. GUNDA eredményeit azóta átvette a nemzetközi tudományos világ. Ebben a kis dolgozatban megint jellegzetes, hogy a vogul-osztyák állatánekek, tehát teljesen szellemi néprajzi hagyatékok tanulságait is be tudja venni az anyagi kultúra problémáinak vizsgálatába. Mennyire a tárgyi és szellemi néprajz mesterséges elhatárolása ellen szól az a megállapítása, hogy a vadászati technika fejlődésével bizonyos régi eljárások csökevényei kultikus szerepkörben élnek tovább. „Egy madárhurk dunántóli elterjedéséről”, „Népi vadfogó eszközök Magyarországon”, „Néprajzi vonatkozások régi francia vadászkönyvekben”, „Die Arzbrustfallen in Nordasien und ihre ethnologische Bedeutung” (megjelent a svéd néprajzi múzeum „Ethnos” című folyóiratában Stockholmban), „Ósi vadászmodok Euráziában és Afrikában” – öt tanulmány,

amely ebben a sorrendben jól mutatja GUNDA munkamódszerét s annak egymásutánját. Vasban, Somogyban, Beregben felvételez. Mások hazai adataival összevet és kiegészít. Összehasonlít időben és térben, felhasználva a nagy európai múzeumok anyagát s tárgyszociológiai alapon kultúrrejtegeket igyekszik megállapítani. Utal az eszközök jelentőségére a samanizmusban, a jogszokásokban, a szótabura, stb. Az eszközök eredetének elbírálásánál a gazdasági életformákon túl vizsgálja az eszközöknek a társadalmi és szellemi életben való rögződöttségi fokát, a vonatkozó szókincs származását és vándorútját. Végül összefoglal, életképet ad. Két jellemző dolgozatcím még, ép egymás mellett: „Adatok a bukovinai és moldvai magyarok vadfogó eszközeihez” és „Ceyloni golyós íj a Néprajzi Múzeumban”. „Néprajzi tanulmányok a berlini Nemzetközi Vadászati Kiállításon” egy további idevágó közlés címe.

A halászat és a vadászat mellől GUNDA továbbnéz a pásztorkodás néprajzához s visszanyúl a gyűjtögető gazdálkodáshoz.

Közelebbi érdeklődési körét elárulja például a „Rénszarvasnomádok Északáziában” dolgozatcím. Ebben is részletesen tárgyalja a mithológiai vonatkozásokat, a rénszarvasáldozás szertartását. „Asiatische Maulkorbformen in der ungarischen Hirtenkultur” című, a stockholmi „Ethnos”-ban megjelent tanulmánya a magyar pásztorkultúra észak- és középázsiai kapcsolatait vizsgálja. Ismét utal egy szellemi néprajzi tényre, felemlítvén, hogy a XIV. sz.-ig löfejő magyarság lötejet ma a népi gyógy módban alkalmazza. „L'importance anthropogéographique du contact des nomades éleveurs de renne et éleveurs de cheval” című értekezés újból azt példázza, hogy GUNDA a hazai problémákat nem kiragadva vizsgálja s a távoli kérdésekből is leszűri a magyarérdekű tanulságokat. „The Wanderers of Carpathian Europe” című közlemény a települések megszilárdulása előtti hatalmas pásztortörvándorlásokat ismerteti hazánkban és környékén. De utal a korondi fazekasok útjaira Nagyváradtól a Dnyeszterig, a mőcvidék falucsoportonként differenciált faiparaira és messzefutó hálókereskedelmére is. A rutének a bőjti halat az ecsedi lóp halászeitől vették, stb. stb. Szóval emberi tájkapcsolatok, amelyek a területek egymásrautaltságát konkrétan bizonyítják. „The Anthropogeography of Pasturing on the Great Hungarian Plain (Alföld)” a magyar pásztorkodás problémakomplexusának jórészét feleleli. „A román pásztorkodás magyar kapcsolatai” című, a román és szláv irodalom kritikai feldolgozásával készült értekezés egy részlet szerzőnek „Magyar pásztorelet” című készülő munkájából. Ugyancsak ide tartozik „Az erdélyi pásztortörvándorlások” és „The Herdaman's Life” című közlemény.

„A gyűjtögető gazdálkodás emlékei egy gerecsehegységi tót faluban” adatközlés. „Sammelwirtschaft bei den Ungarn” című tanulmánya gazdag gyűjteménye a legkezdetlegesebb gazdálkodási fok Magyarországon dívó maradványainak.

„Délkelet-európai kultúrreteg a magyarnépi mezőgazdálkodásszámányában” című dolgozat a fentebb ismertetett módon ismét kapcsolattanulmány.

„Népi mezőgazdálkodás a Boldva völgyében” című tanulmány gondos és részletes felvételzés, sokoldalú, gazdag adattárház. Itt említem meg „A magyar kenyér” című kis összefoglalást.

A Néprajzi Múzeum által a néprajzi adatgyűjtéshez tájékoztatóul kiadott útmutató füzetek elsőjét GUNDA írta két fontos problémaköréről, a gyűjtögető gazdálkodásról és „Az elvetett búzától a kenyérig” címen. Ez a munka azért érdemel különös figyelmet, mert pedagógiai, iniciáló elem van benne. Utal arra, hogy a megadott kérdések csak vezérszavak s a részletes kutatás új kérdések szükségét fogja felvetni a lappangó értékek napvilágra hozására. Felhív rá, mindent megnézni, lerajzolni, lefényképezni. A nagy rutinu felvételező nagyszerű tájékozottságával igazít útba a leggyakorlatibb kérdésekben s élvezetesen, lebilincselő módon, az életből vett sokszor jóízű példákkal figyelmeztet mindarra, ami a kezdő kutató számára az anyaggyűjtésnél döntő. A 68 oldalas füzet zárt sorokban, gazdag áltozatosságban és mindenre néző sokoldalúsággal, a lehetőségek nagy tájékozottságú felsorolásával adja a két körben gyűjtőknek a kérdéseket, megfigyelési szempontokat, irányelveket. Kitér – éspedig igen részletesen – a szellemi néprajzi vonatkozásokra is, népnyelvre, vallási, társadalmi relációkra, tréfákra, játékokra, táncokra, hagyományokra, varázslatokra, népi ünnepekre, babonákra, jóslásokra, hiedelmekre, népdalokra, népmesékre, legendákra, izlés-kérdésekre. Ha valakinek a fantáziáját az ezernél biztosan több kérdés közül csak néhány ragadja meg, főleg a nemi élet és a trágyázás köréből, ezért GUNDA nem tehető felelőssé. A Bevezetésből idézem még a következőket: „Honfoglaló őseinknél a pásztorkodással együttjárt az apajogú nagycsalád rendszer, az arisztokratikus hajlamok kifejlődése. (3.o.) „Nyomatékosan kell hangsúlyozni, hogy a növénytermelés, földművelés termékei és eszközei nemcsak az anyagi igények kielégítésénél jönnek tekintetbe, hanem a szellemi életmegnyilvánulásokban és a kultikus életben is jelentékeny szerepet játszanak. Így a cséppel nemcsak csépelnek, hanem a somogyi, borsodmegyei falvakban cséptáncot is járnak” stb. stb. (7.o.) „Természetesen, a lényeg megítélésénél nem az egyes elemeken – pl. a kévekötés módján, a gereblye formáján, stb. – van a hangsúly, hanem az egész gazdálkodási rendszeren, úgy ahogy az a tájban, időbeli mélységében és térbeli kiterjedésében megjelenik és bizonyos szellemi szálakkal, – legyenek azok akár babonák, akár vallási jelenségek – az emberekhez, a falusi közösséghez, a paraszti társadalomhoz kapcsolódik.” „Mindig az lebegjen szemünk előtt, hogy nem száraz, unalmas néprajzi adatokat gyűjtünk, hanem népi kultúránk, magyar népi mivoltunk alakulásának, változásának, lényegének olyan mozzanatait kutatjuk, amelyek nélkül nem tudjuk megmondani, hogy kik vagyunk és mit jelentünk itt Európa keletén, rokotalanul és barátalanul idegen népek közé beágyazva.” (8.o.) A fiatal magyar ethnográfusok egyik legjobbjá, VAJKAI AURÉL, aki sajnos nem vesz részt pályázatunkban, talán éppen mert GUNDÁ-val szemben pályázni nem óhajtott, a Nép és Nyelv 1941. évf.-ában (119–121.o.) joggal írhatja, hogy GUNDÁ-nak ez a munkája jóval több, mint aminek címe

jelzi, „módszertani kézikönyv”, „egy új életszemlélet nagyvonalú rajza.” Ugyancsak gyűjtési tájékoztató GUNDA „Hótalpak, jégpatkók, gólyalábak” című cikkekéje.

„A Magyar Néprajzi Atlasz kérdése” és „Emlékirat a Magyar Néprajzi Atlasz elkészítése ügyében” című közlemények azt mutatják, hogy GUNDA a térbeli elterjedés összefoglaló tárgyalásánál is kellőleg tudja értékelni a szellemi néprajz tényeit. Idézem: „Lássuk azt, hogy a magyar népi kultúra hol és mennyiben szötte át a nemzetiségek kultúráját, kultúraelemeinek elterjedése milyen összefüggésben van a nyelvi, vallási, nemzetiségi területekkel.” „A MNA alapján fogjuk csak tudni, hogy mi a palóc, a moldvai magyar, a barkó kultúrája, hol végződik Göcsej és hol kezdődik az Őrség” „Nem egyes elemeket kell szemelőtt tartani, nem tárgyi és szellemi morzsákra törni az életfolyamatokat s romantikus elképzeléseket fakasztani azokból a motívumokból, amelyek szellemi tartalma már a nép előtt is lekopott, hanem elsősorban felismerni azt a formát, amely helyet foglal a tájban és a történelemben, térben terjed, majd összehúzódik, időben kialakul, a társadalmi megoszlás és feladat szempontjából új és új jelentőséget kap s hordozóinak szellemi állapota és magatartása következtében az egyénekhez és a társadalomhoz a kultikus megnyilvánulások legkülönbözőbb mozzanataival csatlakozik.” „A forma, az alkat felismerése azonban mégis csak úgy lehetséges, ha a kultúra egész voltát mindig szemelőtt tartva, magát a kultúrát elemeire bontjuk s az előttünk lévő tárgy vagy jelenség lényeges vonásait próbáljuk felderíteni.” stb. stb. (3.o.) A cél „a npi életforma térbeli megjelenését, társadalmi dinamikáját és történeti lüktetéseit” a maga valóságában ábrázolni. (6.o.) Egy újabb beszámoló már ezeknek az elveknek a gyűjtési eredményeiről tudósít.

GUNDA tisztán szellemi néprajzi munkásságából megemlíthető a „Karácsonyi köszöntés a ráckeresztúri Szentlászlópusztán”, a „Szent Iván napi tűzcsóválás Törökkoppányban” című közlés. „Babonás történetek a homokmégyi (Pest m.) szállásokról”, „Földberejtett kincs a békésmegyei nép képzeletében”, valamint „A kereszt mint mágikus jel az agyagedényeken” című gyűjtése és „Református vallási néprajz” című cikke. „Górált fénycsodák” című szómagyarázata Ady nyelvének népi kapcsolataira utal.

„Összehasonlító néprajzi jegyzetek” címen több alkalommal glosszákat közölt időszerű néprajzi kérdésekhez, kiegészített és helyreigazított. „A műveltségi formák vándorlása” című dolgozat problémafelvetés. „A kisázsiai tőkéskapu”, „Az afrikai gyűrűalakú edények elterjedésének problémájához”, „Török adalék az újtúz jelentőségéhez”, „Svéd expedíciók 1939-ben”, „Tejgazdálkodás egy keletafrikai néger törzsnél”, „A nyíl és íj kultikus jelentősége”, „A mennykő az afrikai néphitben” című közlései azt mutatják, hogy nem híve az „Extra hungarologiam non est scientia” divatos elvének.

A koppenhágai második Nemzetközi Antropológiai és Ethnológiai Kongresszusról szóló beszámolójában írja: „a végső kérdések és legmélyebb rétegek

megbolygatása alapján a kultúra formájának egyetemes szemléletét tűzve ki célul, nem sejtett lelki mélységek és térbeli távlatok derengenek fel tudományunk mesgyéjén, amelyek értelmezésével a néprajz már akaratlanul is az általános kultúrtörténet és kultúrfilozófia mélységeibe” ér. „Néprajzi képek az Ormányságból” című dolgozata megragadó etnográfiai festmény. „Jelentés 1939. nyarán végzett néprajzi tanulmányútairól” címen a visszatért honti és barsi területeken s a felső Latorca-völgyben végzett gazdag eredményű felvételezéséről tájékoztat. Ennek a felvételezésnek egy része „Szlovák népi kapcsolatok a Garam és Ipoly menti magyarsággal” címen jelent meg. Ez a dolgozat 4 és 1/2 oldal, tizenhatodré-alakban. És klasszikus tömörségben olyan adathalmaz van benne, amiből más könyvet írt volna. Ha majd sor kerül az első belvederei döntés revíziójára, ez a dolgozatocská perdöntő lesz egy körülbelül 120 km. szélességű szakaszon. Ugyancsak előzetes jelentés a „Néprajzi gyűjtőúton a Lápos völgyében” című közlemény. Bőséges dokumentációval ecseteli egy kevésbé ismert, keverten lakó terület anyagi és szellemi életét.

A SZEKFÜ GYULA szerkesztette szlávok” című könyvben GUNDA írta meg a „Magyar-szláv néprajzi kapcsolatok”-at. Tanulmányának főeredménye, hogy míg a szlávság inkább az anyagi kultúra terén hatott ránk, a magyarság a szellemi néprajz dominiumában nyomta rá gyakran a bélyegét a hazai szlávokra. „Legközelebbi rokonaink. A vogulok és osztjakok élete”, valamint „Finnugor rokonaink a Szovjetunióban” tárgyi és szellemi néprajzi rövid tájékoztató és életkép.

A KOZOCSA SÁNDOR szerkesztette Erdély című gyűjteményes munkában GUNDA BÉLA tollának jutott Erdély néprajza. Kiemelem belőle a csíki pásztorbabonák, a székelyföldi agyagművesség, a népi ételkülönlegességek, a fonóházi játékok, a házasságkötéssel kapcsolatos kalotaszegi szokások, az udvarhelyi regglés leírását. „A Déli Kárpátok román népi műveltségének balkáni kapcsolatai” című németül is megjelent tanulmányból megemlítem azt a megállapítást, hogy a kukorica-kultúrával kapcsolatos készségeknél, tehát nyilván a kukorica-kultúra erdélyi elterjedése, tehát a XV. sz. utáni időből is megállapíthatók a Déli Kárpátok román népénél balkáni szláv eredetű hatások. „A románság erdélyi őshonossága román néprajzi bizonyítékok megvilágításában” című dolgozat a román propaganda tudományos látszatú furfangjait leplezi le. Az „Ungarn. Das Antlitz einer Nation” című kötetben a rutének néprajzát ismerteti.

GUNDA néhány nyelvészeti vonatkozású dolgozata népi eljárás módok ismeretének a magyarázó értékesítése.

GUNDÁ-nak két tanulmánya a zágrábi Néprajzi Múzeum szemlájében, egy a Magyar-Délszláv Szemlében horvátul jelent meg. A magyar-délszláv néprajzi kapcsolatokról, a drávavidéki tűzhelytípusokról és a magyarországi néprajzi kutatások állásáról szólnak. Egy svédül megjelent dolgozata a hótalpkat osztályozza. Erről a négy értekezésről nyelvtudásom fogyatékosága miatt nem tudok érdemben nyilatkozni.

GUNDA JANKÓ JÁNOSRÓL, BÁTKY ZSIGMONDRÓL, GYÖRFFY ISTVÁN RÓL, THIRING GUSZTÁVRÓL, TELEKI PÁL grófról írt megemlékezéseiből láthatjuk, mennyire ismeri, becsüli és szereti tudománya magyar múltját, hagyományait és alkotásait. Roppant tömegű, magyar, francia, német, svéd, angol, horvát, lengyel, román munkákat ismertető recenziói pedig elárulják, hogy széles és állandó kitekintése van a fehérember ethnográfiai tudományossága felé. Ezek az ismertetések abban különböznek a többi pályázó ilyen természetű közléseitől, hogy nem tartalmi kivonatok, hanem gazdag anyagi kiegészítések és pótlások.

Napjainkban jelent meg GUNDA BÉLA szerkesztésében a Karunk által egyhangú lelkesedéssel tiszteletbeli doktori fokra ajánlott KODÁLY ZOLTÁNNAK hódoló Emlékkönyv. Az a tény, hogy 1943. elején Amsterdam, Ankara, Basel, Berlin, Budapest, Bukarest, Glasgow, Helsinki, Kolozsvár, Koppenhága, New-York, Párizs, Róma, Szófia, Stockholm, Tokió, Varsó, Zágráb kiválóságai egy kötetben hódolhatnak egy nagy magyar szellemnek, – igazi gundai alkotás. De GUNDA maga ebbe a munkába jellegzetes szerénységével semmit sem írt. Azaz mégis pár sor szerkesztői bocsánatkérés-félét hátul, hogy egy török, szlovák és néhány más cikket technikai okokból nem közölhetett.

4.) **KOVÁCS LÁSZLÓ dr.** 1908-ban született Polgáron (Szabolcs vm.-ben), mint KOVÁCS GÁBOR számadó és KOVÁCS BORBÁLA fia. Az 1939. IV. t.c. hatálya alá nem esik. Jelenleg 35 éves, református vallású, nőtlen.

1930-ban, 22 éves korában Debrecenben felsőkereskedelmi iskolai érettségit tett, a bizonyítványt nem mellékeli, nem is említi, így nem állapítható meg, milyen minősítéssel. Utána a Közgazdaságtudományi Kar földrajz-kémia szakos tanárjelöltje lett s egyben mint rendkívüli hallgató nyolc féléven át a budapesti Bölcsészettudományi Karra is beiratkozott. Földrajzi illetőleg kémiai szakdolgozatát „A Hajduság és Nyírség településének összehasonlítása” és „A tej és feldolgozása, a legfontosabb kül- és belföldi sajtók” címen írta. 1935-ben változatosan vegyes vizsgaeredmények után felsőkereskedelmi iskolai tanári oklevelet nyert. 1937-ben „A magyar ekék és ekés kultúra” című értekezéssel *summa cum laude* fokozattal doktori szigorlatot tett.

1936-tól 1939-ig a budapesti Bölcsészettudományi Kar néprajzi tanszékén GYÖRFFY ISTVÁN professzor mellett díjtalan gyakornok volt. GYÖRFFY ISTVÁN az iratok közt elfekvő működési bizonyítványban így ír róla: „Dr. KOVÁCS LÁSZLÓ jó felkészültségű, a múzeális és adminisztratív munkához egyformán jól értő, higgadt ítélőképességű, a magyar nemzeti problémák iránt fogékony tárgyú ethnográfus, akit néprajzi múzeumi szolgálatra megfelelő szakembernek tartok és ajánlok,” 1939-ben a Magyar Nemzeti Múzeum gyakornokává nevezetett ki. Itteni munkásságából életrajzában kiemeli többek közt, hogy több alkalommal Gyöngyösbokréta-ellenőrző körúton volt a hivatalos kiküldöttként, részben mint a bírálóbizottság elnöke az Országos Idegenforgalmi

Hivatal ruhaversenyein is résztvett. 1940-ben Egyetemünkre intézeti tanárrá s az Erdélyi Tudományos Intézet tagjává neveztetett ki. A TAMÁS LAJOS professzor, mint az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatója által kiállított működési bizonyítványból idézem: „Bel- és külföldi, különösen finnországi tanulmányaira támaszkodva a legújabb módszerek eredményeinek figyelembevételével fényképező, filmező és hangfelvevő laboratóriumot szervezett.” TAMÁS professzor soraiból egyebekben is a megelégedés csendül ki. VISKI professzor Budapestre távoztával a Kar az akkor már Kolozsvárt élő KOVÁCSOT bízta meg a néprajzi tanszék helyettesítésével, amelyet ő azóta is ellát. Irataiból kitűnik, hogy már GYÖRFFY professzor halála után a budapesti néprajzi tanszéket is helyettesítette az 1939–40. tanévben, BÁLINT SÁNDORRAL együtt, KOVÁCS heti 3, BÁLINT 2 órában. Előadásokat tart az Idegenforgalmi Hivatal vezetőképző tanfolyamán, stb. Rendes tagja a helsinki Finnugor Társaságnak, választmányi tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak.

KOVÁCS 1936-ban félösszegű belföldi kutatási ösztöndíjat nyert, az 1937–38. tanévben finn állami csereösztöndíjat, az 1938–39. tanév első félévében észt állami csereösztöndíjat élvezett. Finnországban a néprajz mellett finnugor őstörténetet, összehasonlító finnugor nyelvészetet és finn archeológiát hallgatott az egyetemen. A Botteni-öbölben halászati tanulmányokat végzett és filmfelvételeket készített a munka menetéről. A Lappföldön a nomád lappok életét behatóan tanulmányozta. Ezenkívül múzeológiai tanulmányokat folytatott a helsinki múzeumban.

KOVÁCS LÁSZLÓ „A Néprajzi Múzeum magyar ekéi” című munkáját tipológiai és szerkezettanulmánynak nevezi. A dolgozat az ekéknek és alkatrészeiknek aprólékos gondosságú anatómiája. A műszertani leírás mellett az ekéfélségek elterjedését a talaj minőségével s a lejtésviszonyokkal is kapcsolatba hozza. Négyötöd részben ennek a dolgozatnak a német fordítása az „Ackengeräte in Ungarn” című közlemény. „A magyar ekék és ekés-kultúra” címen egy 1937-ből való terjedelmesebb gépelt értekezést is mellékel pályázó. „Kendermunka és szerszámok a Taktaközben” minden részletre kiterjedő felvételezés, nagyobb részt tárgyi néprajzi technológia, kisebb részben az emberföldrajzi háttér rajza. Tájékoztatóként idézek belőle két mondatot: „A zajdruhában a szátva farához letett fonalat a vető asszony a szátva alatt behuzza, átveti a tincsen és visszahuzza a hátulsó zubolyhoz. Itt a fonalat tételenként beleszedi a rátka fogai közé. (13.o.) „Adatok Tiszacsege néprajzához” című cikk egy régi halászfalu némely maradványát rögzíti. „A hasi kikészítése” és „Botpárgolás” című közlései pásztorkészségek készítmódjának feljegyzése. „Állatgyógyító eljárások Telkibányáról” címen egy helyi állat-kuruzsló receptkönyvének részleteit hozza nyilvánosságra, hogy mit kell tenni a ló szorulása, a kehesség, hályog, a tehén vértvizelése, stb. ellen. „Kátrányégetés Közép-Finnországban” című dolgozata a rajzok és fényképek sokaságával avatja be az olvasót a műveletek minden legkisebb rejtelmébe. Megemlítem még KOVÁCS „Kulimász-égetés” és „Egér mint eketalyigakenőcs”

című közleményeit. „Hóstatí képek” címen legutóbb tetszetős és jellegzetes képekkel diszitett cikket írt. „A hóstatíak temetkezése” című készülő dolgozatából pedig mellékelte a már kiszedett szöveg és a képek levonatát.

KOVÁCS LÁSZLÓ tárgyi néprajzi terepmunkája mellett egy másik csoportba sorozható néhány további dolgozata. „A finn néprajzi mozgalom” címen rövid s bizony elsietett és egyenetlen áttekintést ad. De mégis látható belőle a tanulság, hogy a finnek mennyire érzik, hogy a tárgyi és szellemi néprajz merev elkülönítése, az egyoldalúság, az egyiknek a másik ellen való kijátszása nemcsak komolytalan dolog, hanem a néprajz egészére súlyosan káros is. Itt említtem meg a „Finn néprajz” című ügyes összefoglalást, szerzőnk talán legélvezhetőbb dolgozatát. A Turul-Szövetség Népkutatási Füzetei sorozatában jelent meg KOVÁCS-nak „A néprajzi gyűjtés módszere” című füzete. A tanulmány a néprajz egyetemes és hazai tudománytörténetével kezdődik. Szerző néhány kevésbé megemésztett összefoglaló munka alapján olyan kusza képet ad, hogy egyrészt elárulja, hogy számára idegen területen próbálkozik, erejét meghaladó feladattal, de emellett a népkutatástól is elriaszt. Ahol saját véleményyt nyilvánít, mint pl. amikor középosztályunk szemléletét egészen általánosan úgy jellemzi, – idézem –: „Az alsó néposztály mind a mai napig műveletlen nomád ennek az idegenlelkű, nyugatra bámészkodó vizsgálódásnak a szemében” (8.o.), – ez legalább is nem szerencsés fogalmazás. „Valóságtenyek”-ről beszél, a „kisnemeseknek az idegen eredetű, új középosztályba zülléséről” (10.o.), arról, hogy a nyugateurópai kultúra hogy elnyomja ősi ázsiai hagyományainkat. Mentségére felemlíthető, hogy nyomtatott munkáiban nincs sehol egy francia vagy angol idézet, amely elárulná, hogy tudja, mi ellen harcol. Ez viszont megint magyarázza, legalább részben, a felépítés és a hangnem kezdetlegességét. A továbbiakban SZENDREY ZSIGMOND nyomán vázolja KOVÁCS a folklort, részben GUNDA, részben A Magyarság Néprajza nyomán, de részben önállóan a tárgyi néprajz területén végzendő gyűjtés mikéntjét. Önálló megállapítása pl., amit dőlt betűkkel hoz, ez: „Nagyon tanulságos volna, végre tudni, hány darab és hány féle tárgyra van szüksége egy paraszt családnak, hogy megéljen és munkáját elvégezhesse.” Szerinte „mai napig az a felfogás, hogy az az néprajz, hogy egybegyűjtjük a sok cifrarongyot”. (28.o.) Mint GUNDA hasonló tárgyú munkája, úgy ez is a pedagógiai és iniciáló elem folytán kelthetne érdeklődést. De sajnos a végső benyomás egészen más lesz. Érdeme, hogy a fényképezés technikájáról igen sok részletes útbaigazítást ad. Ez nagyon örvendetes, mert a fényképezés KOVÁCS egész tudományos munkásságának a legerősebb oldala. GUNDA ezt a művet fölényes tudása mellett is láthatólag a szelídségre irányuló erős igyekezettel akarta ismertetni. (Ért. 1940. 420.o.) De bizony bőven akadt javítani való tévedés. Ezekből többek közt kiderül, hogy KOVÁCS félreérti az általa idézett német munkákat, s hogy összezavarja a különböző Schmidt-nevű szerzőket stb. stb. KOVÁCS LÁSZLÓ „Néprajzi Múzeológia” című dolgozatáról tájékoztatnak a fejezetcímek: A beletározás. A cédula-katalógus. A katalógus-

cédulák kitöltése. A fényképgyűjtemény leltározása. Diapozitívek. Kliségyűjtemény. Helymutató könyv. Az Ethnológiai Adattár st. beavat abba, hogy mit írnak a margótól jobbra, mit balra, mit kell pirosintával aláhúzni, mit hova kell ragasztani, hogy a cédulák a fiókban jól álljanak. Mindezek a problémák egyetemen nem a professzort, hanem a rangfiatal gyakornokot szokták foglalkoztatni. „A társadalom a magyar népi kultúra és magyar mivoltunk megismerése szolgálatában” széles távlatokat nyitó dolgozatcím. Itt ismerteti, hogy CSETE BALÁZS csepeli polgári iskolai rajztanár, továbbá DUDÁS JULISKA és négy más galgamácsi leány – a nép egyszerű gyermekei – miket ajándékoztak a Néprajzi Múzeumnak és ezekért köszönetet mond.

KOVÁCS egy finn nyelvű dolgozatát nyelvtudásom fogyatékosága miatt nem ismertethetem.

5.) LÜKŐ GÁBOR dr. 1909-ben született Komáromban mint BECKER KÁLMÁN m. kir. kulturmérnök és LÜKŐ MAGDOLNA gyermeke. Az 1939. IV. t.c. hatálya alá nem esik. Jelenleg 34 éves, nős, eddig 3 gyermeke van. Eredeti római katolikus vallását 18 éves korában a református hittel cserélte fel. Ugyanakkor belügyminiszteri engedéllyel vezetéknévét is felcserélte anyja családi nevével.

Középiskolai tanulmányait Gyulán és Budapesten folytatta. Utóbbi helyen érettségizett. Megemlíti életrajzában, hogy „diákoskodása alatt került kapcsolatba dr.KARÁCSONY SÁNDORRAL, aki mint tanárja egész életére döntő hatással volt rá”. A budapesti tudományegyetemre beiratkozva a „sors különös kedvezésének tekinti, hogy egyetemi tanulmányait kiváló mesterek vezetése alatt végezhette.” Indexét nem mellékeli. Önéletrajzából megtudjuk, hogy egyetemi tanulmányait a bukaresti egyetem Bölcsészeti Karán fejezte be, főleg GUSTI professzor szociológiai, CANDREA professzor folklorisztikai és ROSETTI professzor nyelvészeti előadásait hallgatta. Ugyancsak felemlíti, hogy zenefolklorisztikai és falukutató tevékenységet is folytatott s utazásokat tett a Székelyföldön és gyűjtőúton járt a moldvai csángók közt. 1936-ban a budapesti egyetemen a néprajzból mint főtárgyból, a keleteurópai történelemből és az oláh nyelvészetből mint melléktárgyakból summa cum laude eredménnyel doktori szigorlatot tett. 1937-ben a Debreceni Déri-Múzeumhoz nyert kinevezést mint múzeumőr s ma is ott van állásban. Idézem: „Debrecenbe kerülése óta állandóan tagja első mestere KARÁCSONY SÁNDOR professzor néplélektani szemináriumának, ahol néprajzi tanulmányai lélektani és filozófiai alapot nyerne”. Több tudományos és népszerű előadást tartott.

LÜKŐ GÁBOR munkásságának egyik csoportját a Moldvával, a moldvai csángókkal, a romániai kapcsolatokkal foglalkozó dolgozatok adják. „Moldva alapításának mondáihoz” című első önálló füzeté még erősen történeti beállításban s már elég zavarosan vizsgál egy motívum-alakulást. „A moldvai csángók” című könyve kétségtelenül tartalmaz értékes részleteket s kiemelendő, hogy a román irodalom ismeretében készült. Figyelmet érdemel pl. a moldvai

magyarság úttörő gazdasági szerepének rajza, a nyelvi, a népzenei jelenségek részletes tárgyalása, általában bizonyos sokoldalúság. De ezt a munkát is valami különös kapkodás jellemzi, a ténybeli közlések, az ezekre alapított feltevések, a más véleményen lévőkkel való ingerült hadakozás állandó kavarodásban gomolyognak. Ezért nehéz olvasmány és nem világos mű. A moldvai magyarságnak a székelységgel szemben mindenáron a felsőtiszai és szamosvölgyi magyarsággal való kapcsolatbahozása sokszor erőszakoltnak, kevéssé meggyőző erejűnek hat, ellentmondást nem tűrő előrefeltételezés benyomását kelti. „Havaselve és Moldva népei a X.–XII. században” című cikk részben katonai térképek alapján népnév- és helynév-elterjedési vizsgálat, részben merész következtetések. Tiszára nyelvészeti jellegű fejtegetés, minden néprajzi vonatkozás nélkül. „Moldvai csángók kendermunkája” című kis dolgozata tárgyi néprajzi felvétel, rideg, száraz, élettelen technológiai értelemben. Idevág még a „Régimódi méhészet Moldvában” című és „A moldvai magyarok hajviselete és fejrevalói” című közlés. „Egy havaselvei oláh falu viselete” főleg a szabástípusokat taglalja. „A román „monografisták” falukutató munkája” címen GUSTI professzor és iskolája szociológiai munkásságát méltatja. LÜKŐ túlzásaira jellemző az a mondata, hogy: „A románság ezzel az európai kultúra első soraiba lépett.” (124.o.)

LÜKŐ GÁBOR-nak két kis cikkekcskéje foglalkozik erdélyi kérdésekkel. „Székely tűzhelyek” és „Székely házak” című közlése fénykép- és rajzmagyarázat.

LÜKŐ munkásságának számottevő részét teszik a debreceni és debrecenvidéki, munkahelyére és annak környékére vonatkozó vizsgálódások. „A hortobágyi pásztorművészet” című tanulmányában e művészet lelki alapjait próbálja megkeresni. A munka legfőbb értéke a Déri-Múzeum gazdag anyagának a bemutatása. „Az alföldi gubaviselet eredete” című kis cikk azt igyekszik bizonyítani, hogy a guba azért került le a rutén területekről az Alföldre, mert a XVII. sz. végén nem az urak indították meg a harcot a német ellen, hanem a felsőtiszai parasztság. Ennek szerepe azután annyira kiváltotta az alföldi nép csodálatát, hogy maga is gubába öltözött. „A debreceni pásztorrovas” című dolgozat igen távoli összefüggésekre utal. Idézem: „A reformáció például a maga idejében új és aktuális közösséget teremtett a magyarság nagyobbik felében, s az új közösség szimbolikusan új technikai alkotásokban fejezte ki magát. Ilyen volt nyelvi téren az ízés, díszítő művészetben a láncöltés, s ilyen volt a számrovásban a mélyen bevágott ötvenes és százas is.” (88.o.) „Nádudvari fekete edények” című dolgozatában a régi kálvinista magyarság szemérmes voltával magyarázza, hogy nehezen ismerhetők fel a díszítések a fekete edény falán. (157.o.) „A debreceni fazekasipar emlékei a XVI–XVII. sz.-ból” a Déri-Múzeum néhány új szerzeményét írja le. A Déri-Múzeum két vezetője zárja le LÜKŐ munkáinak ezt a csoportját. Az elsöben az általános tudnivalók néven nevezett bevezetés megállapítja, hogy a felső társadalmi osztályok kultúrájával foglalkozik a nyelv-, irodalom-, zene-, művészet-, társadalom-, jog- és vallástörténet, általában a művelődéstörténet. Ezek nem érdeklődnek a parasztság iránt. A parasztság kultúrájával a néprajz

foglalkozik. „A magyar társadalom felsőbb rétegeinek kultúrája nem az ősi magyar kultúra folytatása és modernbb formája, hanem mesterségesen átültetett, szóról-szóra lefordított idegen kultúra. Parasztságunk viszont ma is híven őrizkeleti eredetű sokezeréves kultúrájának önálló formáit.” (93–94.oo.) Nehány oldalon beszél még a der-die-das-ról, a magánhangzó-harmóniáról s arról, hogy az ural-altáji mellérendelő kifejezésmód a tárgyilagosságot, az indogermán alárendelő mondatok a hallgató presszionálását célozzák. Ezzel kapcsolatban kitér Földes és Sáp községek pallósjogára és a nádori intézményre. Idézem: „A török hódoltság alatt az alföldi városok magyar polgársága végre önállóan intézhette ügyeit. Isten különös kegyelméből éppen akkor tisztult meg a keresztyénység is az idők folyamán ráakódott idegen elemektől.” „A XVI. és XVII. sz. magyar szellemi életének Debrecen volt a központja.” (96.o.) A történelmi romantika hatása alatt Pest-Budát, két kis sváb falut, szemelték ki fővárosnak. Jó helyzete folytán az osztrák birodalom minden részéből vonzotta a telepeseket s a XIX. század elején már elérte Debrecen lakosságszámát. Pest maig látszatra megmagyarosodott, de a német észjárású nyelvújítók felemás irodalmi nyelvével beszélnek, nem az igazi uralaltáji szerkezetű magyar nyelvet. Nagy magyar íróink csak falvakból kerültek ki, mert a modern kultúra tartalmát magyarul csak az tudja kifejezni, aki a parasztságtól tanulta. (97.o.) Hogy mindez hogyan függ össze a múzeumi vezetővel, erre nem kapunk felvilágosítást, de az „Irodalom” rovatából megtudjuk, hogy a kultúráról általában dr.KARÁCSONY SÁNDOR „Társaslélektan” című készülő műve tájékoztat. Magából a munkából több más hasonló közül csak egy mondatot idézek, arról, hogy a múlt század közepén miért maradt el a hímzések madármotívuma: „A madár azért vált feleslegessé, mert az apró és nagy levelek ellentéte és összefüggése akkor már a nemzeti és társadalmi feszültség és egymásrautaltság szimboluma lett.” (145.o.) A második vezető egyéni megállapításai közül legyen elég azt idézni, hogy LÜKŐ szerint 1848-ban „az oláhok Erdély autonómiájának védelmében átvették tőlünk BETHLEN GÁBOR zászlóját.” (45.o.)

LÜKŐ GÁBOR „Az uralaltáji népek primitív gyalujának magyarországi emléke” és „A lesiháló” című közlései apró tények, megfigyelések beillesztése a nagy összefüggésekbe. „BARTÓK BÉLA és a keletközépeurópai zenefolklore” című cikkecske egy nagy magyar szellem életművének méltatása. „A magyar paraszttzene történetéhez” címen már a Moldva-Szamos-völgy közötti összefüggés kedvelt elméletéért szembeszáll BARTÓK-kal. „A magyar hímzőművészet eredete és története” című dolgozatát azzal kezdi, hogy módszere lényegesen eltér az elődökétől, de éppen ennek köszönheti, hogy eredményeiken túljutott. Történeti rétegeket keres a népi hímzőművészet dialektusaiban s megállapítja a magyar hímzéseknek a finnugor, sőt uralaltáji korból való származását. Megállapításaiból még felemlítem, hogy a renaissance súlyos válságba sodorta a magyar díszítőművészetet és ebből a válságból a reformáció vezette ki a magyarságot, továbbá, hogy a láncöltéstechnika azért nem honosodott meg a Székelyföldön,

mert a székelységet a reformáció sem tudta a magyarsággal szemben elfoglalt ellenzéki álláspontja feladására bírni. (30.o.) „A magyar szürhímzés dialektikus formái nagyon szemléletes, tehát objektív szimbólumai a francia forradalom eszméinek hatása alatt kialakult magyar és dunavölgyi állapotoknak.” (36.o.) Az autosz efé hódolatával a hímezőművészetnél is KARÁCSONY SÁNDORA-ra hivatkozik. (passim). Ezt a munkát PALOTAY GERTRUD (Ért. 1940. 196.o.) kegyetlen igazságossággal bírálja s a szerző fejére olvassa megdöbbenő felületességét és tudatlanságát. LÜKŐ „Magyar népkutatás” című elmefuttatása szintén zavaros KARÁCSONY-kultusz.

LÜKŐ eddigi munkásságának legterjedelmesebb opus-a „A magyar lélek formái” című könyve. A magyar ethnos lényegét akarja a tárgyi és szellemi néprajz egészének áttekintéséből megállapítani. Igazán szép, nagyvonalú, magasztos célkitűzés. De mi lesz belőle? Szomorúan jellegzetes, zavaros, ide-oda csapkodó, nagyradagadt, kuruckodó politikai vezércikk. A könyv négy fő fejezet-címe: A magyar jelképrendszer, A magyar térszemlélet, A magyar időszemlélet, A magyar népi technika. Az előszó bejelenti, hogy felfogása jogosultságát szerző feleslegesnek tartja külön bizonyítani. Összeállítja pl. azokat a népdalokat, amelyekben fúj a szél, megállapítja, hogy a szél mindig a növényeket fújja s a vogul medvénekek és Ady bekapcsolásával távoli és homályos freudi szimbólumokat sejtet a szélfúvásokban. A forgószelel magyarázza pl. a népművészetben a horogkeresztet. (23.o.) A továbbiakban pl. azt akarja bizonyítani, hogy a népdalokban a híd a lány, a folyó a legény szimbóluma (46.o.), stb. stb. Az idézett népdalok üde szépségével bántó ellentétben állanak a körmönfont, erőszakolt, mondvasinált, valami titkot felfedezni akaró, nyugtalan és nyugtalanító szövegmagyarázatok, egy-egy megcsillanó ötlet s az elborult mondatok sokasága. Minden jelent valamit, s ha egy másik népdalba a kiizzadott magyarázat nem illeszthető be, az kivétel, ott a szimbólum esetleg éppen az ellenkezőjét jelenti, mint pár sorral feljebb. Kétértelmű népi találós mesében a gyümölcs-szimbólumok szekszuális vonatkozásait látja s mindjárt egy csuvas példát is idéz. (128–130. oo.) A primitív faragások félresikerült elrajzolásaiából törvényszerűségeket von le. (182. s köv. oo.) Ha LÜKŐ-nek igaza volna, a magyar népnek nem volna természetlátása, vak lenne környezetével szemben s egyedül a sokezeréves babonák emlékének súlya, mint ráfekvő terheltség, határozná meg minden lépését. Ha a magyar nép olyan értelemben lenne ázsiai, ahogy ő hiszi, akkor egyszerűen degenerált lenne a legnagyobb mértékben.

Munkájából még az alábbi jellegzetes részeket idézem:

Népdalmagyarázat: „Az, hogy „eljöhecc babám szombaton estire”, logikusan következik abból, hogy „szípen úszik a vadrucxa ja vizen”, meg abból is, hogy „szípen kaszál a babám a ríten.” (9.o.) „a német és a francia nyelvben a madár, illetve a virág szimbóluma a szekszuális élet „tudományos” terminusává, nyelvi meghatározásává szürkült (vögeln, fleurt). Mennyivel egyetemesebb, tehát költőibb és tisztább jelképek maradtak a mi nyelvünkön ugyanezek a szavak:

virágzó hajadon, tűzről pattant menyecske” „A pornográfia társaslélektani szempontból a tudomány határsértése a művészet felé” (16.o.) „A feltámadás hitének totemisztikus fejlődési fokán az újszülött családtagban testesül meg ősenek lelke, azért a hal és a többi lélek-szimbólum is a nemi szerveket, a nemző erőt jelképezi és szerelmi költészet tárgyává lesz. A halak és a kígyók hajlékonyságukkal, némaságukkal különösen alkalmasak a testtelen lélek kifejezésére, vonagló mozdulataikkal viszont az erotika megtestesítői.” (57.o.) „A sár, a ló lába, a kengyel sárga színe, a ló kipányvázása, etetése, mind önálló értelmes jelképek. A sár rosszat jelent, legalábbis rossz hírt, ha nem rossz erkölcsöt. Azért mondja a dévai csángó nóta:

Kiöntött a Tisza a partyára,
Fakó lovam térdig jár a sárba.
Sáros kantárszára a kezembe,
Gyere kisangyalom az öleembe.
(Kolumbán.)

Talán mondanom sem kell, hogy a víz, a Tisza vize, itt is szimbolikus jelentésű. – A lónak a lába a legkényesebb. De a sarat is a lábával gázolja. Azért nézi meg a temesközi legény lova lábát, mikor arra gondol, hogy eltiltották szeretőjétől.” (92.o.) „a gyümölcs magja pedig a termékenységre emlékezteti a magyar embert. Ezért nevezi magtalannak a meddőt. A német nyelv gyümölcstelennek nevezi (unfruchtbar), pedig a gyümölcsben sincs mindig ép, termékeny mag. Valószínű, hogy a német szemléletet az a szubjektív, emberi szempont határozza meg, hogy a gyümölcsöt húsáért termeljük, nem magjáért. Igaz ez, de megzavarja a szimbólum tisztaságát. A magyar szemlélet megmarad a növény saját szempontja mellett, ezért keresi a magot a gyümölcsben.” (131.o.) „Mások „gyümölcsösödtek”. Nem volt termékeny (magvas) az idegen kultúra sem Magyarországon, csak a gyarmatosítók látták annak, mert ők megelégedtek a gyümölcscsel, nem nézték meg, van-e magja. A magyar kultúra még csak a gyümölcsig sem jutott el ADY korában, csak virága volt: irodalma, költészete, zenéje, művészete. Ma már tudományunk is van, de hogy van-e magja ennek a gyümölcsnek, az csak társadalmi téren fog megmutatkozni. Ha a magyar tömegek társadalommá tudnak szervezkedni, az már nem a költészet gyümölcse, hanem a tudomány magjából sarjadt új élet lesz. A költészet a múltból, a hagyományokból táplálkozik s így mindig pesszimista egy kicsit” (136.o.) „Minden művész ezt a szeretetet igényli. A magyar nép is. Ennek híján sohasem fogjuk megérteni művészetét (nem fogunk megilletődni rajta, nem fogunk magunkra ismerni benne), hanem mindig csak az idegenekért, Európáért fogunk lelkesedni, mert magunk is idegenek maradunk a saját hazánkban. A népművészet és a népet csak tudományos témának fogjuk tekinteni és mindig meg fogunk sértődni, ha nem akar beleilleszkedni idegenből importált tudományos

rendszerünkbe, hanem élő valóságában jelenik meg előttünk. Az alábbi nótát is erkölcsstelennek fogjuk minősíteni, ahelyett, hogy tudomásul vennénk, amit mond és gyönyörködnénk benne:

De szép egy pár rúzs!
Kihajlott az útra.
Száj ki babám karom alul,
Szakajcs egyet rúla.

Nem szakajtok babám,
Magam is a' vagyok:
Vasárnapra kedves babám
Ágyadon virulok.
(Szeged – Kálmány L.)

Pedig nincs ezen miért megbotránkozni, mert nyilvánvaló, hogy vőlegény és menyasszony beszélgetnek egymással esküvőre menet. Csak így kerülhetnek egymás mellé a kocsiiban. A vőlegény csak tréfál menyasszonyával, mikor rózsáért küldi, vagy megfelekedzik róla, hol van, hogy most nagyobb, fontosabb dolguk van, mint rózsát szedni. A rózsza is szép és eddig csakugyan az volt a legfontosabb, kedveskedni egymásnak, virággal, egyébbel. Hogy nem maga ugrik le a vőlegény, hanem a lányt küldi, az sem gorombaság, ő tartja a gyeplőt, nem hagyhatja a lovakat. (Azért kell a lánynak a legény karja alatt átbújni, mert a gyeplőt fel kellett emelni, hogy leszállhasson a lány.) A menyasszony szépen, művészi formában figyelmezteti vőlegényét, hol is vannak, holnap már egymásé lesznek, nincs szükség már a virágra. Furcsa vőlegény volna az, aki ennek nem örülne, hanem követelné a virágot és aztán régi szeretőjének kedveskedne vele. A mi tudósaink erre a tréfára is kaphatók. A magyar paraszt semmire sem becsüli népművészetét, költészetét, mert modern nemzeti kultúrát ígértünk neki a múlt században. Ezt ugyan máig se kapta meg, mégis elvárjuk tőle, hogy forduljon vissza saját megvetett hagyományaihoz és éljen megint azok keretében, hogy mutogathassuk az idegeneknek, vagy gyűjtse össze emlékeit számunkra ő maga, hogy tudományunkkal dicsekedhessünk. Egyik se lehetetlen kívánság, ha nem ül az ember szekérben, így azonban azt mondja a menyasszony, hogy most már csak hajtsunk be a templom udvarába, esküdjünk meg, üljük meg a lakodalmat, ahogy dukál, azután mindenre kapható vagyok.” (137–138.oo.) „A XVI. század magyar prédikátorai már virágénekeket emlegetnek. (Máskéfént nem is említene, azért nyugodtak lehetünk felőle, hogy tudósaink nem fogják elismerni szimbolumaink ősiségét.)” (138.o.) „A korsó füle és csecse hátul van, alulról töltő szerkezete azonban leplezetlenül erotikus jelentésű” (150.o.) „Mi nem idealizáltuk önző emberi szeretetünket, hanem őszintén megmondtuk: „eszem a szíved”; ha másként nem tehetlek magamévá, megöllek és megeszlek.

Ebből a szeretetből csak akkor fakad élet, ha olyan társra talál, aki vállalni tudja. Eddig csak Jézus Krisztus vállalta ezt a szerepet. Az ideális gondolkozású zsidók és indogermán népek nehezen tudnak belenyugodni, hogy ők emberhússal élnek és vért isznak, ezért vagy megtagadják Krisztust, vagy misztikus tanokba burkolják az úrvacsorát. A mi lelkünkben is bizonyosan nehéz akadályai lesznek a megtérésnek, de eddig még nem jutottunk túl a közvetítők problémáin sem.” (153.o.) „Nem avult el ennek a nótának egyetlen sora sem. A Kossuth-bankó is élő szimbolum, csak nem jól tudjuk a történetét. Nem 49-ben vesztette el értékét, hanem 67-ben, mikor már senki sem várta vissza Kossuthot. De ekkor már kisebb baj volt a Kossuth-bankó elértéktelenedése. Vele együtt hitelét vesztette a magyarság is. (Nemcsak a nagyhatalmak előtt vesztettük el hitelünket, hanem a szomszédos kis népek előtt is. Ezek 48-ban még ellenünk jöttek, 49-ben már felismerték a helyzetet és 67-ig ki is tartottak mellettünk.) – A kiegyezés utáni időket szépen jelképezi az alábbi szegedi nóta:

Mán a hajó a Tiszán sebössen,
Ülök én a lovamon kényössen,
Bársony nyereg takarja lovamat
Más öleli kedves galambomat.
(Kálmány L.)

Minden nagyszerűen ment, minden jel arra mutatott, hogy miénk lesz a leányzó, s egyszer csak kiderült, hogy mindez csak látszat, s éppen azt vesztettük el, aki a legkedvesebb volt számunkra. Kossuth még egy kísérletet tett, hogy aranyfedezetet teremtsen az elértéktelenedett „magyar pénz” számára: felvetette a Duna-konfederáció gondolatát. Akkor sem kellett ez sem. Csak Trianon után és a második világháború kellős közepén sóhajtunk fel utána”. (154–155.o.) „A szűrhimzések stílusa a múlt század közepe táján alakult ki, s szimbolumainak dialektikája a nemzetiségi és osztályharc klasszikus művészi formájaként született meg. Mintha azt mondaná:

Tán azt tudod, te virág:
Belőled áll a világ?
Nálunk is van egy virág
Abból sem áll a világ.
(Kászónújfalu – Kodály)” (231–232.o.)

„A 156. képen látható tükörfá díszítménye ennek a mustrának ad naturális magyarázatot, amennyiben egy kis cserepet helyez a mustra közepébe, s ebbe gyökereztetni a virágot. A geometrikus mustrában úgy szorul, olyan kényelmetlenül érzi magát a naturalizmus képviselője, a kis cserép, mint például a nemzeti államban érezte magát a kisebbség, vagy a kapitalista világban a munkásság.

Mást is mondhatnánk hasonlatképpen, de ez a legjellemzőbb népművészetünk szóbanforgó formáinak modernségére.” (234.o.) „A kút nyílása és a füstlyuk ma is a túlvilág kapuja a magyar ember szemében. A szerelmében csalódott leány a kútba ugrik, az elfáradt ember meg felmegy a padlásra és felkóti magát.” (282.o.) ”Búbos kemencét még mindenütt építenek szerte az Alföldön, Dunántól nagy részén és Székelyföldön is. Mindenütt járul hozzá egy kis kocka alakú forma: ülőhely az öregeknek, vagy kisebb tűzhely (spór). A kettő viszonya transzcendens, amennyiben az égboltozat kerek és az ember csinálta ház szögletes formáját állítja egymás mellé és aránytalanul kicsinek találja az ember munkáját Istené mellett. Ez a szimbólum következetesen beleépült egész architekturánkba.” (283.o.) „A magyar szárnyék az objektív viszonyulás elvének legtisztább építészeti formája, szelmegettépázta falai pedig az építőművészet legszerveesebb és mégis naturális díszítménye.” (286.o.) „Nem az a tanulságos ebből, hogy ilyen körülmények között az indogermánok kevesebb jószágot tudtak tartani, mint mi uralaltájjak, hanem, hogy ők mindjárt eleitől fogva kivetkőztették saját természetükből háziállataikat, míg mi szép lassan szoktattuk őket magunkhoz, mellérendelő viszonyt teremtvé magunk és a vad csorda között is. Ha az máshol találta meg eleségét télen, mint nyáron, mi nem akadályoztuk meg vándorlásaiban, hanem követtük.” stb. stb. (287–288.oo.) „A magyar zene ilyen spontán tör ki az emberből, azért nem osztható ütemekbe. Folyik a maga módján, primitíven, s alig különbözik a csendesóceáni népek, a szigetlakó pápuák zenéjétől. Az európai ember nem is tartja ezt zenének. Nem tudja felfogni, mi szép lehet ebben a rendszertelen kiabálásban, elnyújtott üvöltözésben.” (291.o.) „A magyar ember beszédközben is mindig a mondat első szótagját hangsúlyozza, s nótái sem kezdődhetnek hangsúlytalan hangokkal, csak hangsúlyosakkal. A magyar ember objektivitásából következik ez, tudjuk KARÁCSONY SÁNDORTól.” (295.o.)

6.) SZENDREY ÁKOS dr. 1902-ben született Kolozsvárott mint SZENDREY ZSIGMOND magánzó és STOFF MÁRIA gyermeke. Az 1939. IV. t.c. hatálya alá nem esik. Jelenleg 41 éves, római katolikus vallású, nős, apósa után vitézi várományos.

Tanulmányait Munkácson, Petrozsényben, Nagyszalontán és Budapesten végezte, utóbbi városban színjeles eredménnyelgimnáziumi érettségét tett. A Közgazdaságtudományi Kar Külügyi és Közigazgatási Szakosztályának elvégzése után „A magyar halottkultusz eredete és történeti fejlődése” című értekezéssel a gazdaságtörténetből mint főtárgyból, a közsépolitikából és a szociálpolitikából mint melléktárgyakból cum laude fokozattal doktori szigorlatot tett.

Nagyszalontán négy éven át résztvett a Folklore Fellows-nak néprajzi gyűjtésében. 1927-ben a Nemzeti Múzeum szolgálatába lépett s ma is ott működik. Az első két évben a Régészeti Osztályon dolgozott s főleg a honfoglaló magyarság anyagán a régészet és a néprajz kapcsolatát kutatta. Két éven át belföldi

kutatási ösztöndíjban részesült s közben a budapesti Bölcsészettudományi Karon régészeti és történeti tárgyakat hallgatott. Az 1929–30. tanévre magyar állami ösztöndíjasként a bécsi Collegium Hungaricum-ba küldetett ki s ott néprajzi, etnológiai, régészeti és történeti tanulmányokat végzett és két féléven át SCHMIDT és KOPPERS ethnológiai és HABERLAND néprajzi szemináriumában dolgozott. Utóbbi vezetése alatt több néprajzi gyűjtő tanulmányi kiránduláson is részt vett. 1929 óta a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályában működik. Két éve a néprajzi gyűjtés szervezését és irányítását végzi az Ethnológiai Adattár keretében. Bejárta az ország különböző vidékeit, az „erdélyi területen” mint írja Szatmár és Szilágy megyékben dolgozott és Kidén az Erdélyi Tudományos Intézet megbízásából. A Magyar Néprajzi Társaságnak titkára volt, majd főtitkára lett. „A népviseletek fennmaradásának és fenntartásának kérdései”-ről előadást tartott az 1939. évi párizsi Néprajzi Kongresszuson, „Magyar étkezési szokások”-ról a zágrábi rádióban, népszokásokról, ünnepekről, jeles-napokról, a Néprajzi Múzeum anyagáról sok esetben a rádióban és máshol.

SZENDREY ÁKOS munkáinak egyik csoportja a szellemi néprajz jog- és társadalomtudományi vonatkozásait vizsgálja. „Népi büntetőszokások” című összeállítása, a „Néprajz és jogtörténet” című tájékoztató a hagyomány, a régi hitélet, az ősi babonák nyomait és maradványait keresi. „A magyar nemzetiségi szervezet emlékei” című dolgozatnak érdeme, az adatok szorgalmas egybegyűjtésében van. „A népi társadalom tagozódása” főleg az avató-szertartásokat, „A társadalmi érintkezés formái” a népi tradicionális formákat ismerteti. Különös érdekessége a kultikus csökevények megvilágítása. „A népi ruházatkodás életkorjelző jelentősége”, „A népi élet társasösszejövetelei” és „A népi társasmunkák és összejöveteleik” című dolgozatok elárulják, hogy szerzőjük tájékozott a magyar néprajzi irodalomban, főleg a népi cselekmények szellemi néprajzi vonatkozásai, szokások, regulák terén, s tetszetősen foglal össze és rendszerez. Ugyanilyen szempontból értékes „A közigazgatás népi szervei” című értekezés. Leginkább ebbe a csoportba sorozható „A magyar áldomás” című dolgozata is.

SZENDREY munkásságának zömét a katolikus vallásos néprajz, továbbá a szokások és a babonák vizsgálata teszi. Nehány munkáját édesapjával, SZENDREY ZSIGMOND-dal együtt írta, de mindenütt tiszteletreméltó őszinteséggel és pontossággal megadja, hogy melyik rész kitől származik. A Magyarság Néprajza IV. kötetében a „Szokások” 150 oldalas közös szerzeményükként feltüntetett fejezet. SZENDREY ÁKOS irodalmi munkásságának csatolt jegyzékében megjelöli azt a nem egészen 40 oldalt, ami az ő szellemi tulajdona. Ez eléggé nem értékelhető erkölcsi magatartás.

A Magyarság Néprajzában a „Házasság” és a „Temetés” című közlések származnak pályázónktól. A házasságkötés módjának, a közvetítésnek s a leánynezőtől az utómulatságokig tartó fázisoknak részletes, lebilincselően érdekes és kedves jellemzése az egyik, – a hiedelmeket, az elriasztó cselekvések babonáit, de az ünnepélyességet is kiváltó halál, a végtisztesség körüli szokások

elemzése a másik fejezet. Az egyes részletek aprólékosabb taglalását megtaláljuk SZENDREY több dolgozatában. Ezek a külföldi adatokkal való összehasonlítás és a szokások fejlődéstörténete, a bennük meghúzódó ősi elem vizsgálata miatt is becsesek. Ilyen a „Menyasszony-konytyolás”, „Az új pár együttevésének jelentősége a házasságban”, „Közvetítők szerepe a házasságkötésben”, „Lakodalmi előkészületek”, „A sirató”, „Az ősmagyar temetkezés”, „A halott lakodalma” című dolgozatsor. „Szokolyai népszokások” és „Pusztafalusi néphagyományok” címen gyűjtőútjairól számol be. Az eddig ismertetett témakörben dolgozott itt is, de nem hagyta figyelmen kívül a tárgyi néprajzi sajtóságokat sem. Kiemelem a fonóélet, kukoricafosztás, disznótor, Luca napja, Apró szentek szokásait, a májusfa állítás, a házközösség rajzát. „Az élet-vize karácsonyi népszokásainkban” vallásos néprajzi közlemény. Ugyancsak az az „Adatok a magyar búcsújárás néprajzához” című tanulmány. Az 1940 elején, Kolozsvár visszatérése előtt megjelent munka megemlíti, hogy BÁLINT SÁNDOR hasonló című dolgozatában – idézem: „egy szegedi s egy gölncibányai rövid leírás után már ezt olvassuk: „Több leírással sajnó alig rendelkezünk.” Pedig bizony a Magyarság Néprajza 50 forrásadatot sorol fel kétoldalas összeállításának repertóriumában s Eckart Irma is részletes leírását adja a Kalocsavidéki búcsúk rendjének, különböző imádságainak és énekeinek (Ethn. 48: 179., 437.). Olyan gazdag tehát már ez az anyag, hogy alig hiányzik belőle olyan igazán „néprajzi” adat, amelyet BÁLINT mostani összeállításában felhoz, sőt igen sok olyan van benne, amit ő nem ismer.” Ezeket azután oldalakon át közli. Szomorúan jellemző, hogy pl. ORBÁN BALÁZS közismert munkájából is sorozatosan idézhet SZENDREY olyan erdélyi adatokat, amelyek létezéséről BÁLINT nem tudott. A dolgozat végén SZENDREY ezt írja: „a vallásos néprajz értelmezésében nagy az ellentét köztünk és BÁLINT között. Mi csak azt tartjuk a vallásos néprajzba tartozónak, ami népi, azaz népi eredetű, vagy pedig a papi, egyházi rendelkezések népi átalakítása.” „A vallásos néprajz nem egyháztörténelem s e kettő összekeverése egyik legnagyobb hibája a vallásos néprajzzal kísérletezőknek”. SZENDREY-nek egész sor, valami 13 dolgozata jelent meg a „Nouvelle Revue de Hongrie”-ban. Nagyrészt a magyarul már ismertetett anyag. Érezhető hibájuk, hogy a szerző itt a dolog természeténél fogva még kevésbé lokalizál, mint magyar összefoglalásaiban, úgy hogy nem egyszer bizony általánosságokat, majdnem hogy közhelyeket kapunk. Ügyes rövidre fogott életképet nyújt viszont a Sárközről, Kalotaszegről. Különös nyomatékkal emelem ki SZENDREY-nek „Traditions francaises dans la vie du peuple hongrois” című szép, tájékozott, tartalmas dolgozatát. Olasznyelvű közléseivel együtt bizonyosságul szolgál ez arra, hogy a katolikus néprajznak ez a művelője nemcsak hírből ismeri a latin szellemet.

SZENDREY ÁKOS az édesapjával együtt készíti a magyar szokás- és babona-szótárt és lexikont. Ebből öt cikkben nyújtott izelítőt. „A néprajzi gyűjtések és a magyar babona-szótár terve” című közlés bevezetőjében igen ügyesen taglalja azt, hogy a tárgyi néprajzi anyag gyűjtése és leírása mellett mily fontos már

a megértetés végett a hozzájuk fűződő szellemi néprajzi vonatkozások feltárása is. A bemutatott részek azt mutatják, hogy a „babonaszótár”-elnevezés túlságosan szerény, mert a vallásos néprajz egészét is fel fogja ölelni. Az „Ethnológiai Adattár”-nak főleg az állattartási szokások és babonák gyűjtését célzó kérdőívei származnak SZENDREY-től. „A magyar nép jelnyelve” címével elárulja tartalmát.

Több más kisebb, részben tárgyi néprajzi közlés mellett SZENDREY néhány nyelvészeti és archaeologiai dolgozatot is írt.

7.) TÁLASI ISTVÁN dr. 1910-BEN SZÜLETETT Laskón (Baranya vm.-ben) mint TÁLASI ELEK nyugalmazott járási írnok és VINCZI MARGIT gyermeke. Az 1939. IV. t.c. hatálya alá nem esik. Jelenleg 33 éves, református vallású, nő, egy gyermeke van.

Középkolai tanulmányait a kunszentmiklósi református reálgimnáziumban végezte, ott is érettségizett jeles eredménnyel. A budapesti egyetem Bölcsészettudományi Karán mint az Eötvös-Collegium tagja folytatott tanulmányokat és a magyar-német szakcsoportból középkolai tanári oklevelet nyert. 1938-ban néprajzból mint főtárgyból, magyar irodalomból és finnugor összehasonlító nyelvészetből mint melléktárgyakból summa cum laude fokozattal doktori szigorlatot tett. Az 1938–39. tanévet magyar állami ösztöndíjasként a bécsi Collegium Hungaricum-ban töltötte. 1942. december óta a szegedi egyetem magántanára. „Az Alföld tárgyi néprajza és a magyar történeti néprajz” című tárgykörből habilitáltatott. A Magyar Néprajzi Társaság választmányi és levelező tagja.

1936 óta középkolai tanári szolgálatban áll. előbb Hódmezővásárhelyen, most Budapesten. Igazgatója működési bizonyítványából a legnagyobb megelégedés hangja szól.

Az Államtudományi Intézet igazolja, hogy TÁLASI Táj- és Népkutató Osztályában munkaközösségekben és kutató táborokban dolgozott. 1942. nyarán a szilágysági Tövisháton a magyar-román népi együttélés kölcsönhatásait vizsgálta. TÁLASI egyébként önéletrajzában tiszteletreméltó nyíltsággal bevallja, hogy eddig főként az alföldi és dunántúli magyarság megismerésével foglalkozott, s egyedül a Szilágyságban került Erdély közelébe, de itteni problémáit sem dolgozta még fel. Annál részletesebben ismeri az Alföldet és részben a Dunántúlt.

TÁLASI ISTVÁN munkásságának központjában „A Kiskúnság népi állattartása” című könyve áll. Ez a szép munka nem egy részében az állattenyésztés, a mezőgazdasági üzemtan, a gazdaságtörténet és a gazdasági földrajz határterületén mozog, néprajzi szempontból is szerzőjét szinte egyoldaluan és túlzottan GYÖRFFY-tanítványnak mutatja meg. A mű inkább az oklevelek és régi jegyzőkönyvek böngészéséből született, mintsem helyszíni munkából, külső felvételezésből. Inkább a múlt, mintsem a jelen képét adja. Bizonyos mértékig a módszerbeli, de itt-ott már az anyagbeli önállótlanagra mutat a magyar

néprajz kiválóságaitól származó sok idézet-passzus. Mintegy ezek adják a munka vázát, irányvonalát s TÁLASI néhol szinte a szövegmagyarázó és kiskunsági példákkal illusztráló szerepével éri be. A sok tanulságos, aprólékos és hosszúra nyújtott részletezés néha fárasztó, ép mert nem mindig életszerű. Ki kell emelnünk azonban, hogy igen szépen és bőven szövi be dolgozatába a népi szokincset. Ennek a könyvnek első fele „A kiskunsági pásztorokodás” címen külön is megjelent. TÁLASI főmunkájának egyes részletei, többnyire szószerint, folyóiratokban is közlésre kerültek. „A cselédsor a Kiskunságon”, „Tanórok, tanór”, „A jószág enyhelye a kiskun pusztákon”, „A járó- és vonójószág betanítása a Kiskunságban”, „Itatók és itatás a Kiskunságban” ebbe a kategóriába tartoznak. Szerzőnk kunsági levéltári kutatásai apróbb leleteit kis adatközlő cikkekben tette közzé. A Kiskunságba vezet el egy-két nyelvészeti közleménye és egy a garabonciásról szóló feljegyzése is.

A régi érdeklődési kör új földrajzi területre való kiterjesztését árulja el „A bakonyi pásztorokodás” című tanulmány. Életteljesebb, szerényebb terjedelmel mellett is sikerültebb, mint a kiskunsági munka. „Adatok a Bakony erdei életéhez” címen főleg az irodalom és a levéltári anyag alapján ad idézeteket, amelyeket saját összekötő szövege kapcsol egybe. Kéziratban mellékelte „A karcag-tiszafüredi öntözőterület népi állattenyésztése” című sajtó alatt levő dolgozatát.

„Néprajz és középiskola”, „A magyar diák és a népismeret” címek alatt TÁLASI józanul, tárgyilagos és rokonszenves formában taglalja a felvetett problémákat.

II.

Tekintetes Bizottság!

Áttekintvén hét pályázónk személyi adatait és tudományos munkásságát, legalább főbb vonásaiban elvileg kívánom tisztázni azokat a szempontokat, amelyek nézetem szerint kell, hogy konkrét javaslatom alapjául szolgáljanak. Háromféle csoportról lehet szó. A személyi minősültségről, a tudományos rátermettségről és a sajátos erdélyi szempontokról.

Ami a személyieket illeti, örömmel állapítom meg, hogy a legfontosabb nemzeti tudományok egyikének tanszékére mind színmagyar, kivétel nélkül ízig-vérig nacionalista gondolkodású kutatók pályáztak. Csupa szép magyar nevű pályázó szerepel előttünk. Ez alól GUNDA BÉLA sem kivétel, mert PAIS DEZSŐ megállapítása szerint neve magyar név, amelynek a megváltoztatására kár lenne gondolni. (M.Ny., 1935. 353.o.)

A személyi adottságok sorában nem hallgathatom el azt a zavaró ténytet, hogy két pályázónknak, GUNDA BÉLÁ-nak és KOVÁCS LÁSZLÓ-nak kereskedelmi érettségije van. Mint akinek kilenc éven át volt alkalmam asszisztensi működést kifejteni egy olyan Karon, ahol ez az érettségi igen elterjedt volt, őszintén közlöm azt a nemcsak meggyőződésemet, de tapasztalatomat, hogy a kereskedelmi

érettségi a gimnáziumi érettségivel semmiképpen sem egyértékű. A kereskedelmi iskola szaktudást ad, nem általános műveltséget s tanulói általában azokból az intellektuálisan is alsóbb rétegekből kerülnek ki, amelyek nem vállalják a középiskola szellemi erőkifejtésének a kockázatát. A kereskedelmi érettségit tettek általános színvonalát legjobban az a tény jellemzi, hogy nagy többségükben nem ismerik a magyar helyesírás szabályait. De ahogy elmondottam fentieket, úgy elmondom azt is, hogy kilenc éves szolgálatom alatt két olyan kereskedelmi érettségit tett hallgatót ismertem, aki kivétel volt a szomorú szabály alól, akinek egyéniségére nem nyomta rá a bélyegét ez az iskolatípus, aki nem rítt ki klasszikus műveltségű környezetből sem. Az egyik GUNDA BÉLA volt. Az ő esetében ezért, nézetem szerint, a nyugateurópai, skandináv, szláv és román nyelvtudást elfogadhatjuk cserében azért, hogy nem járt gimnáziumba, s az itt kihangsúlyozott tény, hogy Budafokon járt polgárba megbocsáthatjuk annak, aki viszont Stockholmban járt egyetemre. Egy kiváló tehetségű ember egyéni kivételes helyzete azonban, ezt itt leszögezni kívánám, semmiféle precedensül nem szolgálhat.

A személyi adatok közt felsoroltam, de különös súlyt nem kívánok helyezni az egyetemi magántanári fokozat meglétére, vagy hiányára. Az egyetem a tudomány szabad köztársasága, nem pedig bürokratikus szellemű, copfstílusú birodalom, ahol köt a ranglétra. Az egyetemi autonómiát nem feszélyeztetheti ítéletében még a saját régibb ítélete sem, annál kevésbbé más egyetemeké. Mert a pályázók közt egy kolozsvári magántanár sincs.

Mi mármost a tudományos rátermettség mérőeszköze? A néphit szerint annál nagyobb tudós valaki, minél több és vastagabb könyvet írt. Én nem hinném, hogy a mázsáló a tanszékbetöltés eszköze lenne. Az egyetemen nem könyvgyárosokra, hanem tudósokra van szükség, olyanokra, akiknek művei nem a könyvnapok, hanem a tudomány eredményei. De milyen nehéz is látszatra ítélni! GUNDA csupa különlenyomatot mellékel, sok igen jelentékeny munkáját nem is csatolta. BÁLINT és TÁLASI vastag füzeteket, amelyekben benne rejtőzködik egy-egy rövid cikkük. TÁLASI kiskunági publikációi úgyszólván egyetlen munka könyvkötészeti variánsai. BARTHA munkái jegyzékében a Debreceni Székely Társaságról is feltüntet két önállóan megjelent értekezésnek jelzett művet. Az egyik Emlékfüzetben azonban BARTHA neve nem is szerepel a hazafias cikk- és versírók között, a másikban pedig csak egy társaságban BETHLEN ISTVÁN grófra mondott 2 oldalas köszöntővel. KOVÁCS olyan 11 soros termékét is felsorolja irodalmi munkásságának, amely nem egyéb, mint a külföldi folyóiratcsemlében egy finn lap tartalomjegyzékének a magyarra fordítása. Ezek mind magatartást jelentenek. De BÁLINT-nál pl. a tobzódó önközlés is feldagasztja publikációi mennyiségét. GUNDA munkásságát soványítja az a tudományos becsületesség, amely tömören, akkor és annyit ír, amikor és amennyi mondanivalója van, BÁLINT-ét duzzasztja valami csodálatos terjengős erkölcsprédikáló hajlandóság is. De különösképpen jogosulatlan

is volna 30 és 40 év közti kutatóktól összefoglaló, könyvszerű munkákat várni, őket ilyen alapon értékelni. Egyedül BARTHA az, akinél éppen koránál fogva hiányolni lehet ezt a stádiumot.

De termékeny más szempontokhoz elvezet a terjedelem szerinti összehasonlítás. BÁLINT egy 310 oldalas munka végén ezt írja: „A külföldi vallásos néprajzi szakmunkák közül megfordult kezünkben”: és felsorol 8 munkát. A 8 közül 8 németnyelvű. GUNDÁ-nak van olyan egyíves dolgozata, ahol az irodalomból 48 munkát idéz, svéd, német, angol, lengyel, francia, magyar, román, bolgár, szerb, norvég, stb. nyelvűeket. GUNDA hatalmas nyelvtudását legjobban a SZENDREY-é közelíti meg. Ő német, angol, francia, orosz és román nyelven olvas. KOVÁCS legalább az ábrákat idézi a francia és szláv munkákból. S a sor végén áll BÁLINT. BÁLINT elismeri egyhelyt, hogy az angolok a néprajz nagymesterei, de sehol egy angol munkát nem idéz. Milyen elszomorító, hogy valaki katolikus vallásos néprajzzal foglalkozik, megírja, hogy „a legrégebb liturgikus szálak Franciaországhoz fűznek bennünket. A Három királyok napján játszott népi játékok legrégebb alakjai a XI. sz.-beli igen erős francia hatásra mutatnak” s az idézett munkák közt egy francia vagy olasz címet hiába keresünk. A latin szellem, a katolicizmus termő és megtermékenyített talaja a nyelvi tudatlanság vasrácsával van elzárva előle. Még odáig se jutott el, hogy munkái jegyzékében saját francia nyelven megjelent dolgozatai címét nyüzsgő hibák nélkül le tudja másolni. BÁLINT számára csak magyar és német tudomány van. Vajjon európai és egyetemi színvonal-e ez?

Itt említek meg egy másik rokonkérdést. Minden tudományágban itthon és külföldön napról-napra növekednek a furor scribendi és a horror legendi megszállottjai. Tudósok, akik csak bizonyos munkához olvasnak és céduláznak, de már általános szakműveltségük fenntartásával sem gondolnak. Pályázóink közül ketten, GUNDA és SZENDREY, érdemes kivételek a sívár szabály alól. Idézeteik és recenzióik elárulják széles érdeklődési körüket, magas szakműveltségüket. LÜKŐ átmenetet alkot, BARTHA, BÁLINT, KOVÁCS, TÁLASI pedig bizony mind eléggé kívül állanak a tudomány zajló fórumán. GUNDA azokat idézi, akiknek a kutatásaival a saját kutatásait összeveti, BÁLINT azokat, akiknek a kutatásait felhasználja, KOVÁCS mindig újból, sokszor oldalakon át egy szerző egy munkáját. Vagyis kivonatot.

A néprajzot konvencionálisan két részre szokás osztani, tárgyi és szellemi néprajzra. Egy tanszéket kell betöltenünk, vajjon melyik irányzat művelőjét részesítsük előnyben? A kérdésre talán könnyebben felelhetünk, ha összekapcsoljuk azzal a másik problémával, hogy vajjon inkább az abalízisben, vagy inkább a szintézisben kiváló egyén érdemi meg a tanszéket? Úgy vélem, a felelet csak látszatra nehéz. Nézetem szerint magas színvonalon elmosódik a tárgyi és szellemi néprajz közötti megkülönböztetés jogossága. A néprajz minden tudósa, aki a tudós nevet megérdemli, azt az egységes néplelket kutatja, amely nem különböző aszerint, hogy anyagban megtestesülő, vagy pedig u.n. szellemi

alkotásokban rögződik. (E megállapításom, mint leírása után örömmel jöttem rá, majdnem szóról-szóra azonos SZABÓ T. ATTILA professzor úr egy a Karban e tárgyban tett kijelentésével.) Sokkal helyesebb tehát tárgyi és szellemi néprajz helyett olyan megkülönböztetést tennünk, hogy az öncélú adattárakozókkal, a szellemi adottságokban is csak cédulázandó és felhalmozandó anyagot látó becsületes gyűjtőkkel szembeállítjuk azokat, akik a tárgyi néprajz jelenségeiben is a szellem megnyilatkozását, irányát és összefüggéseit látják meg. Mert nyilvánvaló, hogy nem az anyaga teszi a tudóst. Ez az álláspont semmi esetre sem a gyűjtő és felvételező tevékenység lenézése. Komoly tudós, nem újságíró-színvonalú etnográfus nem is lehet az, aki analitikus iskolán át nem ment. A tudomány Eldorádójába, a szintézishez az adatok kásahegyén át visz az út. De nem tudós, vagy még nem tudós, aki ennek a kásahegynek a közepében fuldoklik. A szokásos értelemben vett tárgyi és szellemi néprajzzal kapcsolatban pedig csak egy követelményünk lehet: hogy a tanszék betöltője ne legyen egyoldalúan, elzárkózóan csak az egyiknek a művelője. A tárgyi néprajz ellen tájékozó vékonydongájú kávéházi szellemtörténet szempontjai ép úgy figyelmen kívül hagyandók, mint a materialisztikus műszertan vasokos iparoszmélete.

Szólanom kell végül az erdélyiség, vagy egyszerűbben Erdély követelményéről. S itt végre egyszer félreérthetetlenül le kell rögzíteni, hogy a kolozsvári egyetem Erdély egyeteme, az ország második egyeteme, nem pedig Szeged második egyeteme. Az ezeréves erdélyi hagyományok, nem pedig a 22 éves szegedi hagyományok letéteményese. A szegedi hagyományok áplására bő és kitűnő tér nyílik mindenkinek a m. kir. Horthy Miklós Tudományegyetem és annak Bölcsészettudományi Kara keretei közt. Különösképpen jelentős az erdélyi szempontnak a mérlegbetétele egy olyan tudománynál, amelyik annyira a tájban, az életben, s nem a könyvtárban vagy a laboratóriumban dolgozik, mint a néprajz. Nincs tudomány, amelynek művelője annyira kellene, hogy vallja ADY-val, mint a néprajzos, hogy „Lenyúlok a szent humuszig.” Az erdélyi szempontok vizsgálatánál ismét SZABÓ T. ATTILA professzor úr egy évvel ezelőtti Karunkban elhangzott felszólalására és beadott különvéleményére utalok elsősorban. Ó ott tényeket sorolt fel, ezeket tudomásul kell venni. Továbbmenőleg azonban most már módunkban van a pályázók itt ismertetett adatai kapcsán álláspontunkat részletesebben is kifejteni. Erdéllyel valaki vagy testi vagy lelki kapcsolatban lehet. Mind a kettő megvan – legalább bizonyos mértékig – BARTHA KÁROLY-nál. Erdélyben született, itt élt az összeomlásig, van több erdélyi tárgyú dolgozata is, s a felszabadulás óta ismét közöttünk van. munkásságának javarésze azonban Debrecenhez fűződik tárgyban és megjelenési helyben is. SZENDREY ÁKOS azt írja: „Kérvényem támogatására felhozom, hogy kolozsvári születésű vagyok.” A rokonszenves pályázó ezt a mondatot nézetem szerint bátran elhagyhatta volna. Mint a kolozsvári egyetem 2 kolozsvári születésű tanára közül az egyik bátorodom azon az állásponton lenni, hogy ez így önmagában nem érdem és nem biztosíthat előjogot. Erdélyben olyan férfiakra van szükség, akik nem Erdélyből,

hanem Erdélynek élnek. A derék kolozsvári nyárspolgárok bizonyára fel lennének háborodva – és joggal – ha valaki egy érdemes kolozsvári születésű pályázót a budapesti egyetemről azzal akarna elűtni, hogy ő budapesti születésű. KOVÁCS LÁSZLÓ kapcsolata Erdéllyel sajtóságos. Nem idevaló, de itt él 3 éve. Szellemi kapcsolatai Erdéllyel eddig csak minimálisan állanak előttünk, vagy legjobb esetben a részleges kefelevonat stádiumában vannak. GUNDA BÉLA Erdély peremén született, Temesvár mellett, olyan területen, amelyet a népszerű szóhasználat az utolsó évtizedekben bizonyos általánosítással Erdélynek tartott. De Erdéllyel való kapcsolata teljesen szellemi természetűek. Munkái ismertetése során utaltam eredményes láposvölgyi, keleterdélyi tanulmányútjaira, sokrendbéli erdélyi tárgyú dolgozatára, amelyek különösen a pásztorkodás és település körében és a román kapcsolatok szempontjából jelentősek. LÜKŐ GÁBOR munkássága inkább Románia, mintsem Erdély felé mutat. BÁLINT SÁNDOR-t két tény köti Erdélyhez: Egyik vallásos néprajzi gyűjtőtervezete 1942-ben az „Erdélyi Iskola” című folyóiratban jelent meg. Ebben mindenütt „székelység”-ről beszél, tehát úgy látszik nincs tudomása róla, hogy Erdélyben a székelyeken kívül is élnek magyarok. A másik kapcsolat, hogy egyik liceumi földrajzkönyve román nyelven is megjelent. BÁLINT néprajzi munkáiban saját kutatás alapján egy sor erdélyi vonatkozás nincs. TÁLASI ISTVÁNNAK nincs kapcsolata Erdéllyel.

III.

Tekintetes Bizottság!

Az eddigi alapján az alábbiakban bátorkodom tiszteletteljes indokolt javaslatomat megtenni:

Adataink világosan, félreérthetetlenül, elvitathatatlanul és megcáfolhatatlanul bizonyítják, hogy a pályázók közül magasan kiemelkedik GUNDA BÉLA. A tanszéket nemcsak relative, mintegy a többiek hibájából, hanem abszolúte, a saját értéke érdeméből is megérdemli. GYÖRFFY ISTVÁN tanítványa. A magyar nép kitűnő megfigyelője és életteljes ábrázolója. A magyar viszonyok autopsziás látása, a régi és mai magyar szakirodalom nagyszerű ismerete jellemzi. Sokoldalúságából, irodalomismeretéből szintetikus látásmód adódik, életképeit öröm olvasni, néha szinte ARANY JÁNOS jut az ember eszébe. De GUNDA BÉLA TELEKI PÁL grófnak is tanítványa. S ő az egyetlen a pályázók között, aki európai tudományos színvonalat jelent. Jelenti nagyszerű nyelvtudásánál fogva, amelyből szláv tanszékünk betöltöttségé folytán külön kiemelem a szláv nyelveket. De a román nyelvet, a nyugateurópai szempontból való nem egyoldalú beállítottságot is. A nemzetközi tudományban elismert kutató, a külföldi irodalomban lépten-nyomon idézik eredményeit, éspedig nemcsak magyarországi adatközléseket, hanem szintetikus meglátásait is, svédek, németek, finnek, horvátok, bolgárok egyaránt. A nemzetközi irodalomban való bámulatkelteő tájékozottságát – mint egy bírálója mondja „igen alapos, nálunk

szokatlanul széleskörű irodalmi felkészültségét” (Eth. 1940. 349.o.) – még fokozza, hogy dolgozatai tanuságtétele szerint Európa úgyszólván minden szemmottevé ethnográfusával személyes tudományos kapcsolatokat tart fenn, benne él tudományának európai áramlataiban. Megvan az az analitikus iskolája, amelyet a gyűjtő és leíró tevékenység biztosít, de réges-régen túl van az öncélú adatgyűjtésen. Mindig úton van, mindig a terepen van s a legfeldolgozatlanabb területek vonzzák a leginkább. Nagyfokú tájékozottságánál fogva egy-egy adat az ő kezében a távoli összefüggések meglátására vezet. Intuíciója, áttekintő és rendszerező képessége kimagasló. GUNDA-val kapcsolatban komolytalan pedantéria tárgyi néprajzról beszélni, nála a tárgy csak a szellem megtestesülése s annyira ezt a szellemet keresi, vizsgálja, elemzi, hogy ha egy ekeformát ír le, az ő tollából az is szellemi néprajz. Kultúra és civilizáció megkülönböztetése szinte csak játék a szavakkal GUNDA munkáit illetően, annyira a kulturális gyökereit ássa ki a leganyagibb civilizatórius tüneménynek is. Ahogy a magas és mélykultúra folyamatainak egymásfölötti áramlásait, kapcsolataikat és lecsapódásait rajzolja, az megérteti, hogy hogyan lesz avatott kézben az ethnográfából ethnológia. A problémákat nem leegyszerűsíteni akarja, nem látszatra megoldani, hanem bonyolultságukra utal s elmélyedve bogoz ki egy-egy kérdést. Úgyszólván mindenik többi pályázó sajátos munkaterületén is többet tud, mint az illető. Mindezekből az volna talán következtethető, hogy GUNDA-t a tanszékre meghívni kellett volna, vagy most unico loco jelölni. Méltányosságom ellene mond ezeknek. GUNDA 32 éves ember s figyelemmel kell lennünk egy másik tényre is. A szegedi egyetemen volt már néprajzi tanszék, Pécsen is majdnem hogy megvolt már, a debreceni egyetem legutóbbi Évkönyvének tanúsága szerint pedig a Bölcsészettudományi Kar kívánságai közt igen előkelő, 21 közül a 3. helyen szerepel a néprajzi tanszék létesítése. GYÖRFFY ISTVÁN a budapesti Közgazdaságtudományi Karon habilitált annak idején. Világos tehát, hogy ez a ropopant fontos nemzeti tárgy belátható időn belül minden bizonnyal több új tanszékhez fog jutni. Mármost úgy érzem, mi tartozunk magunknak azzal, hogy éljünk az alkalommal és magunknak válasszuk ki a legkiválóbbat, de tartozunk a magyar tudományosságnak és talán némileg a többi pályázók közül néhányan azzal is, hogy második és harmadik helyen való jelöléssel kiténtessünk egyeseket. Mindezek alapján tisztelettel javaslom, hogy a tekintetes Bizottság GUNDA BÉLA dr. egyetemi magántanárt a néprajzi tanszékre első helyen való jelölésre ajánlja.

GUNDA BÉLA után jelentékeny úr következik s csak ezután emlékezhetünk meg egy középső csoportban három derék pályázónkról, BARTHA KÁROLY-ról, SZENDREY ÁKOS-ról és TÁLASI Istvánról.

BARTHA KÁROLY érdeme, hogy munkássága kiterjed úgy tárgyi mint szellemi néprajzi területre. Ő a becsületes adatgyűjtő. Nem nagyratörő rendszerező, nem messzetekintő, problémákat meglátó és feloldó szellem. Leíró és emlékmentő, apró jelentőségű dolgok, múzeumi anyag ismertetője. A szorgalom, a

lelkiismeretesség, az alaposág, a szakszerűség, a megbízhatóság megtestesülése. A magyarázat, az összehasonlítás, a következtetéslevonás kevésbé jellegzetes tulajdonsága. A szintézis szempontjából BARTHA azok közé tartozik, akiket tettekkel szokás értékelni, t. i. adatainak felhasználásával, de kevésbé szavakkal t. i. munkája értékének elismerésével. Kiemelendő kellemes, gördülékeny, szép, választékos stílusa a szellemi néprajzi dolgozataiban a lélektani megvilágítás.

SZENDREY ÁKOS a katolikus vallásos néprajz komoly és józan művelője. Ha látszatra egyoldalúan szellemi néprajzos is, munkái sokhelyt megmutatják a tárgyi néprajz iránti érzéket. Nem az élettől elszakadt vékonypéznű esztétizálás, hanem az ethnos tárgyi és szellemi élete kiegyensúlyozott összhangjának a bemutatása a munkamódszere. Igen sok ismertetése, de idézetei tömege is elárulja nagy olvasottságát. Sajnos, megfigyelése jóval kevesebb, új adalékokat ritkán hoz, így munkássága némileg könyvívízű, sőt kompendiósus színezetű. Némely dolgozata itt-ott alig több, mint az egy-egy problémára vonatkozó anyag összeállítása az irodalomból. A szorgalom és tájékozottság embere. Kissé szürke, régies, elég szűk érdeklődésű körű, szolid kutató, aki becsületes alaposággal jár a kitaposott úton, nagy erények és nagy hibák nélkül. Folyamatos, kedves, élvezetes, lebilincselő stílusa is érdeme. Annnyiből jó tanár lenne, hogy ép mert kevesebb időt fordított saját kutatásra, több jutott máris összefoglalásra, áttekintésre, tájékozódásra, – tehát arra, hogy tájékoztatni is tudjon. Tisztelettel javasolom, hogy a Tekintetes Bizottság BARTHA KÁROLY dr. egyetemi magántanárt és SZENDREY ÁKOS dr. nemzeti múzeumi őrt a néprajzi tanszékre aequo loco második helyen való jelölésre ajánlja.

TÁLASI ISTVÁN józan, nyugodt kutató, világosfejű regisztráló, aki leír nem nézve se jobbra, se balra. Szinte egészen egyoldalúan tárgyi néprajzos s még a tárgyi néprajznak is a túlsó peremvidékén dolgozik. Kiváló középiskolai tanár. Képességei különös megbecsülését jelenti, hogy kevés és szűkkörű munkássága ellenére, sokat ígérő jövőjére tekintettel alább harmadik helyen való jelölésre fogom javasolni.

TÁLASI után ismét hatalmas úr tátong s megint csak az után következnek további pályázóink.

KOVÁCS LÁSZLÓ igyekvő, hasznos ember, szervező erő, aki múzeumi szolgálatban érdemes működést fejthet ki. Eddig megjelent munkái alapján a legegységesebben tárgyi néprajzos. Sehol nem jut el az élet teljességének megítéléséhez. Öncélú adatgyűjtő, nincs áttekintése, az adatokat nem rendezi, nem értékeli, nem sorozza be, munkái zavaros, fárasztó és unalmas összehalmozások. A madáchi értelemben vett homokhordók és kőfaragók közé tartozik. A klasszikus tanulmányok esiszoló, a logikus, rendszeres gondolkodási képességet kialakító hatásának a hiánya megérzik rajta. Stílustalansága, pallérozatlansága sokszor bántó. Nem több, mint a tudomány becsületes napszámosa. Sem szellemi alkata, sem eddigi eredményei nem predesztinálják egyetemi tanszékre. Hogy hosszú és nehéz töprengés után mégis jelölése mellett vagyok, azt egyedül és

kizárólag az magyarázza, hogy az üresedésben levő tanszéket 2 éven át helyettesítette, tehát mintegy kegyeleti okok vezetnek. Ezek szerint tisztelettel javaslom, hogy a Tekintetes Bizottság TÁLASI ISTVÁN dr. egyetemi magántanárt és KOVÁCS LÁSZLÓ dr. intézeti tanárt a néprajzi tanszékre aequo loco harmadik helyen való jelölésre ajánlja.

LÜKŐ GÁBOR kétségtelenül tehetséges magántudósnak indult. A népzenével való foglalkozása ritkán felkarolt területre vezet. De egyoldalúan művészi szemlélete folytán a hétköznapi munkája nemigen érdekli. Munkásságát valami hasadás jellemzi. Hallatlan szorgalmas, fantáziátlan, széthulló adattárolás és erőszakolt, makacs elméletekbe törés indokolatlanul kergetik egymást. A kusza vagdalkozások, valami állandó ingerültség, a nyugtalanító csatározás a magyar néprajz, sőt a magyar tudományosság egésze ellen, fájdalmasa, érintik az olvasót. Majdnem nyíltan vallja a költővel: „Míg nem jöttem, koldusok voltak.” HORVÁTH ISTVÁN-szerű romantikus magyarkodás és európaellenesség, excentrikus vélemények, rajongás és fantasztikum rémítik azt, aki munkáit gyanutlanul kézbeveszi. Nála minden mást jelent, mint a konvencionálisan gondolkozó embereké. „A magyar lélek formái” című aggasztó könyv már nem az ethnográfus érdeklődési körébe tartozik. LÜKŐ azok közül való, akiket gyakran érdemes és főleg érdekes meghallgatni, de akikre csak a legritkábban lehet hallgatni. Mint egyetemi tanár katasztrófális pusztítást okozna, így jelölése a legnagyobb felelőtlenség volna.

BÁLINT SÁNDOR nagyon jóindulatú, nagy erkölcsi komolyságú, dolgos valaki. Módszertanilag, elvileg helyes alapokon látja az analízis feladatait és a szintézis felsőbbiségét, látja egy olyan néprajztudománynak a szükségét, amely minél szélesebb ölelésű legyen. S ugyanakkor kutatási, érdeklődési köre olyan szűk, olyan szegényes, hogy az párját ritkítja. Valósággal azt mondhatni: vakondok-látóköri adatgyűjtő. Feltétlen jóhiszeműsége nem változtat azon, hogy elvakultan egyoldalú. Egy problémakörrel foglalkozik, s abban sincs ott-hon. Láttuk, A Magyarság Néprajzát s az „Ethnographia”-ban megjelent dolgozatokat sem ismeri. A férfias, nyílt, kiegyensúlyozott magyar vallásossággal szemben a szertelen szláv lélek szinte patológikus rajongása, majdnem a szektárius eretnecség tartja bűvkörében. Itélőképességére rossz fényt vet, hogy dolgozatai egyes részei, legjobb szándékai ellenére, a katolicizmus travesztálásának hatnak. Egyik főmunkája, OROSZ ISTVÁN életrajza egy paranoiás és megalomániás beteg pszilhopatográfiája. Legújabb munkái adottságainak fokozódó súlyosbodását mutatják. Szegedocentrikus világszemlélete van ennek a rokonszenves lokálpatriótának. Sokszor szinte megható Szeged-imádata azt sugározza: Extra Szegedinum non est vita. Bűn volna őt Szegedtől elszakítani próbálni. Igaz, hogy még Szeged egésze is túlságosan széles horizont számára, mint egyik munkájában írta: „Amikor Szeged népéről beszélek: Alsóváros és a tanyák földművelő lakosságát értem rajta.” BÁLINT nyelvtudása szegényesen fogyatékos. A népről írja BÁLINT, de reá magára is áll, hogy: „Az ész rideg spekulációi,

körülményes elemzésesei távol állanak tőle.” BÁLINT, saját kedvelt kifejezéseivel élve, inkább a szív lendületének, mintsem az elemző értelemnek az embere. Nem tudnám elfogadni azt az álláspontot sem, hogy nem az állam által fenn tartott egyetemre, hanem római katolikus hittudományi főiskolára való. Oda éppen úgy nem való, – egyházfegyelmi szempontból sem – mert rajongó. Az egyetemi katedrára pedig – s ez LÜKŐ-re éppen úgy vonatkozik, mint BÁLINT-ra – különösképpen nem megszállottak, hanem értelmi alkatú tudósok valók. BÁLINT-nak a kolozsvári néprajzi tanszékre való jelölése az erdélyi gondolat arculcsapását s az egyetem intellektuális jellegének a feladását jelentené.

IV.

Tekintetes Bizottság!

PRINZ GYULA dr. egyetemi ny. r. tanár úr az alábbi levelet intézte hozzám:

„Kedves Barátom!

Engedd meg, hogy a néprajzi tanszék kérdésében a magyar néprajzkutatókról többször nyilvánított szerény véleményemet írásban is leszögezzem. Hosszú évek óta albizottsági előadója vagyok az ösztöndíjtanácsnak. Az Albizottság feladata a földrajz, néprajz és a geofizikai tudományok fiatal munkásainak értékelése. Nem hiszem, hogy akadna olyan fiatalabb tudós, aki az ösztöndíjtanács támogatását elkerülte volna. Előadói szerepemben legalább öt éven keresztül mindig GUNDA BÉLA emelkedett ki a folyamodók közül, mint legkiválóbb. Benne láttam az új nemzedék legerősebb tudós egyéniségét. Ez igazi kutató ember. Pécsre bold. LAMBRECHT KÁLMÁN hozta hozzám. Ő is úgy nyilatkozott, hogy GUNDA a HERMANN OTTÓ szellemében való néprajzi munkásságnak legtehetségesebb, legrendszeresebben és legszélesebben kiképzett fiatal képviselője. Eddigi kutatásai pedig igazolták, hogy LAMBRECHTNEK igaza volt.

Ne vedd rossznéven, hogy olyan ügybe mártom magamat, mihez hivatalból semmi közöm, s hivatlan prókátor lettem, de meg vagyok győződve arról, hogy saját szakom közvetlen szomszédságát szolgálom vele, úgy, miként most olvasom ki egyik folyóiratból, – EÖTVÖS JÓZSEF előírja: „Van egy kötelesség, melytől magát semmi szín alatt nem mentheti fel, az, hogy meggyőződését tartózkodás nélkül mondja ki.”

Fogadd legmelegebb üdvözetemet.

Kolozsvár, 1942. dec. 15.

PRINZ GYULA.”

VISKI KÁROLY dr. budapesti egyetemi ny. r. tanár úrhoz az alábbi levelet intéztem:

„Tisztelt Barátom!

Úgy érzem nagyban előmozdítaná a tisztánlátásunkat és nyereségére szolgálna Karunknak és a tudománynak, ha az üresedésben levő néprajzi tanszék ügyéhez nemcsak a Kar szak szerint többé-kevésbé közel vagy távol álló

professzorai s a néprajzhoz szak szerint legközelebb álló referens, hanem egy hivatásos, pártatlan ethnográfus is hozzászólana. Nyilvánvaló, hogy erre senkit sem tekinthetek hivatottabbnak, mint Téged, annál is inkább, mert éppen a Te tanszékről van szó s így nagybecsű szakvéleményed minden máson felül a hagyomány és a folytonosság szempontjából is nagysúlyú kell hogy legyen.

A tanszékre az alábbiak pályáztak:

GUNDA BÉLA,
SZENDREY ÁKOS,
BÁLINT SÁNDOR,
BARTHA KÁROLY,
LÜKŐ GÁBOR,
KOVÁCS LÁSZLÓ,
TÁLASI ISTVÁN.

Légy kegyes közölni nagybecsű szakvéleményed és felhatalmazni reá, hogy azt előadói jelentésembe beilleszthessem.

Kegyes fáradozásodat előre is hálásan köszöni

Kolozsvárt, 1943. I. 24.

tisztelő híved

HANTOS GYULA.”

VISKI KÁROLY professzor úr levelemre az alábbiakban válaszolt:

„Bizalmas.

Kedves Barátom! F. évi január 24-én kelt megtisztelő leveledben arra szólsz föl, hogy közöljem véleményemet a kolozsvári néprajzi tanszékre pályázókról. Bizalmadat megköszönve úgy érzem, hogy kötelességem fölhívásodnak eleget tenni abban a hitben, hogy ezzel nemcsak Neked, hanem az ügynek is szolgállok. Mély tisztelettel, hálás emlékezéssel és kartársi ragaszkodással ajánlom tehát szolgálatomat Neked s azoknak a mélyen tisztelt Kartársaimnak, akik ez ügyre tartozó véleményemet kitüntető figyelmükkel megtisztelik.

Mindenek előtt ki kell jelentenem, hogy a pályázók egyikéhez sem fűz rokonság, tanári-tanítványi kapcsolat, bennsőséges barátság vagy más olyan viszony, amely tárgyilagosságomat megzavarhatná. Egyikük iránt sem érzek ellenszenvet. Egy sincs a pályázók közül, akinek érdekében ne tettem volna egyet-mást s részem van abban, hogy köztük kivétel nélkül ki hivatalos kitüntető megbízást, ki megtisztelő tudományos munkakört, ki könyvkiadási lehetőséget kapott stb. Mindenikük értékeit, arravalóságait, jelességeit nemcsak szaktársi szivességgel, de örömmel ismertem el, – s ahol alkalmam nyílt rá – igyekeztem másokkal is elismertetni. Nehéz helyzetben vagyok tehát most, amikor ennyi érdemes, rokonszenves, tudományos munkára termett egyén között, szaktársaim között, különbséget kell tennem anélkül, hogy ezen a helyen munkáddáguk részletes ismertetésére vállalkozhatnám, vagy egyéniségüknek az egyetemi tanári székre alkalmasságát méltóan vizsgálhatnám. Véleményem szerint ugyanis az előbbinél nemkevésbé fontos az utóbbi. A pályázók egy kivételével aránylag fiatal

emberek s bármelyikük évtizedere döntheti el a kolozsvári tanszék néprajzi oktatásának és tudósnevelésének sorsát.

Mielőtt a pályázókat, – akiket személy szerint is ismerek, – bemutatnám, úgy ahogy közzétett dolgozataikból tudományos munkásságukat s a velük való érintkezésből éretnységüket ismerem, engeddd meg, hogy egy elvi megállapítást tegyek, amire immár elég hosszú néprajzos pályám tapasztalata juttatott. Mindaddig, amíg bármely egyetemen a néprajznak csupán egy tanszéke van, azaz nincs külön folklorisztikai tanszéke is, nem szerencsés ezt az egy tanszéket olyan szakemberrel tölteni be, aki csupán a folklore iránt, vagy általában csupán a szellemi hagyomány kérdései iránt érdeklődik. Különösen a nyelvi formában, a nyelv útján élő s ezért irodalmi formában megrögzíthető szellemi, kivált népköltészeti hagyomány tudományának művelőivel esik meg gyakran, hogy az ősfoma, motivumtörténet, történeti népközi kapcsolatok kutatása közben történettudományi, (irodalomtörténeti) munkamódrá, módszerre térnek, ami egyébként természetes, – a gyakran előforduló hiba az, hogy végkép ezen a területen maradnak, végleg szakítván a néppel való közvetlen érintkezéssel. Az élet közvetlen szemléletének ilyen mellőzése sok, tapasztalaton alapuló, (közvetlen adatgyűjtésre építő) tudománynak veszedelme. A néprajznak annál inkább, mert a hagyományos műveltségelemek hordozóját, formálóját, az eleven népi társadalmat mellőzi. A folkloristával esik meg gyakran, hogy a néprajz tárgykörének határait szem elől téveszti s oly területen marad meg, amely a néprajzi tevékenység körén kívül esik.

Ezekután a pályázókról igénytelen, vázlatos tájékoztatómat nevük betűrendjében a következőkben vagyok bátor előadni:

BARTHA KÁROLY az idősebb nemzedék tagja, megállapodott, lehgigadt egyéniség. Erdély, a Székelyföld szülötte, a kolozsvári egyetem doktora. A pályázók közül az egyetlen erdélyi. Már ezért is Erdély népe, az erdélyi viszonyok, különösen a Székelyföld alaposabb ismerője. Nagyon jóhírű nevelő és oktató mester. Sokszor súlyos anyagi gondjai, nehéz iskolai és áldozatos egyháztársadalmi szolgálata mellett is egész pályáján nagy szeretettel és hivatottsággal foglalkozott néprajzzal. Tanítványait megfigyelésre és gyűjtésre nevelte s adataikat a tudomány javára értékesítette. Múzeális becsú néprajzi gyermekjátékgyűjteményt szervezett korábbi, debreceni, iskolájában. A Magyarság Néprajza c. munkában megjelent „Játék” c. tanulmánya egyike a munka legjobb fejezeteinek. Hogy munkássága egyébként jobbára a Felső-Tisza tájára szorítkozik: korábbi szolgálati helye magyarázza. Az országjáráshoz szükséges anyagi eszközök sohasem álltak rendelkezésére. Gyakorlott, fegyvelmezett előadó.

BÁLINT SÁNDOR munkásságát hosszabb idő óta szembetűnő egyoldalúság jellemzi. (Tudósnak ez lehet előnye, tanárnak nem.) Érdeklődési köre alig terjed túl a vallási néprajz területén. Vallási vonatkozású kérdésekkel való buzgó foglalkozására nem csupán tudományos érdeklődése sarkallja, hanem lelki alkatanak bizonyos, még a tudományban is erre a térre irányító elemei. „A szent

ember” c. legújabb könyve arról tanuskodik, hogy a néprajz tárgykörének határaitól nincs tisztában. Választott témakörében való munkásságát nagy tárgyszerepet, tájékozottság, lelkiismeretesség jellemzi. Közvetlen néprajzi megfigyelései szülőföldjén, azaz Szeged-Alsóváros határára nemigen terjednek túl. Erdély szellemi légkörében aligha idegenül nem érezné magát.

GUNDA BÉLA az egyetlen a pályázók között abban, hogy már az egyetemen néprajzkutatónak készült, s aki pályája kezdete óta néprajzi tudomány intézetben dolgozik szakadatlan együttműködésben az intézetbeli szakemberekkel, maiakkal és korábbi tapasztaltabb idősebbekkel. Egy évi svédországi ösztöndíjas tanulmányútján alkalmá volt az egyik legjobb módszertani iskolában dolgozni. Itt szerzett tanultsága minden munkáján meglátszik. A hazai és külföldi szakirodalomban korához képest kiválóan tájékozott, amit nagy szorgalmának, nyelvtudásának, sokoldalú érdeklődésének, tárgyszerepetének köszönhet. Baranyától a Csiki-havasokig az ország sok, néprajzilag jelentős területét közvetlen tapasztalatából s mindenütt folytatott fáradhatatlan gyűjtéseiből ismeri. Gyűjtőmódszere, lekiismeretessége mintaszerű. Összehasonlító néprajzi érzelme, kritikai készsége, tárgyvilágossága kiemelkedő. Az egyetlen a pályázók közül, aki az Európán kívüli népek szellemi és tárgyi kultúrájának fő kérdéseiben is tájékozott. A Pázmány-egyetem Magyarságtudományi Intézetének néprajzi atlasz-munkálatait, az egyetemi néprajzi proszemináriumot szép eredménnyel vezeti. Közmegelegedésre szerkeszti a Magy. Néprajzi Társaság Ethnográfia c. folyóiratát s nagy körültekintéssel s nem kis töredelemmel a sajtó alatt levő Erdély-Emlékkönyvet. Mozgékony, temperamentumos, de szerény és figyelmes egyéniség. Fáradhatatlan szervező, eleven előadó.

KOVÁCS LÁSZLÓ második éve, hogy a Ferenc József Egyetemen mint helyettes tanár működik. Őt tehát felesleges bemutatnom, jelességeit kiemelnem. De tudományos teljesítményét illetően meg kell mondanom, hogy annak idején kolozsvári habilitációja iránti óhaját nem méltányolhattam, kellő értékű tudományos teljesítménye hiányában. Értesülesem szerint azóta részben a kolozsvári Hóstátban, részben a Borsavölgyében végzett érdemes szervező és kutató munkát s kutatási eredményét jórészt fel is dolgozta. Mindez azonban eddig még nem került a tudományos közvélemény elé, ezért nincs lehetőségem e dolgozatokról nyilatkozni. Jeles, bár nem mindig fegyvelmezett, tárgyánál maradó előadó. Az ifjúsággal való érintkező módját nézve még további pedagógiai tapasztalatokra van szüksége.

LÜKŐ GÁBOR a pályázók közül az egyetlen, aki a legkeletibb magyarság és a románság területén alapos munkát végzett s itteni kutatásai eredményeiből igen figyelemreméltó dolgozatokat tett közzé, s aki hosszabb idejű romániai tanulmányútja s bukaresti egyetemi diáksága idején a román nyelvet is jól elsajátította. Érdeklődése sokoldalú. Újabb dolgozatainak módszerességét illetően nemcsak nekem, de az egész magyar néprajzi közvéleménynek súlyos kifogásai vannak. Hungarológiai elméleteiben szorosan csatlakozik mesteréhez s ezen a

nyomon (pl. a mellérendelés elve alapján) téves eredményekre jut. Csekély kritikai érzékét, önállótlanágát lelki alkata sajátos vonásai magyarázzák.

SZENDREY ÁKOS egyike a legszorgalmasabb rendszerezőknek. Munkássága, szakirodalmi tájékozottsága elég sokoldalú, bár a tárgyiak iránti érdeklődése mérsékelte. Szívesebben a publikált adatok alapján végzi cédulázó, rendszerező munkáját, mint mestere: édesapja is. E kevésbé önálló, de igen hasznos és szükséges munkásságáról eddigi dolgozatain kívül különösen a közeli jövőben sajtó alá kerülő népszokás- és babona-lexikona fog tájékoztatni, amelyet édesapjával együtt ír. (Mutatványt több ízben közöltek belőle.) A helyszíni terepmunkában kevésbé állaná meg a helyét. Mint pályája kezdete óta múzeumi tisztviselő, a tárgyiakkal is foglalkozott hivatalból, a belső múzeális munka keretében. Oktató, nevelő munkát – egy pár népszerű előadást nem számítva – sohasem végzett. Nem tartozik a jó előadók közé. Szerény, sőt tartózkodó, zárkózott magatartása gyakran a kérdésekben való járatlanság hitét kelti.

TÁLASI ISTVÁN egyike a sokatigéző fiatal néprajzosoknak. Lelkiismeretes, szorgalmas, komoly kutató, fegyelmezett elme és egyéniség. Bár tapasztalatom szerint sokoldalú érdeklődésű, eddig közzétett, szinte csupán a pásztorkodás, állattartás területére szorítkozó szakdolgozatai bizonyos egyoldalúságot mutatnak. Megállapodott, higgadt egyéniség, hatásos előadó, tapasztalt szervező. A manák talán még nem, de a jövőnek embere.

Beszámolóim végén még csak azt kívánom megjegyezni: nincs kifogásom az ellen, hogy jelentésembbe a fentieket ha szétdarabolva is, de egyenként teljes egészükben, szószertint belefoglald.

Bp. 1943. I. 28.

Tisztelettel és baráti ragaszkodással
VISKI KÁROLY”

*

Jelentésem végére érve elnézést kérek a Tekintetes Bizottságtól hosszadalmasságomért, de úgy érzem, kötelességem volt minél részletesebbnek lenni. A pályázók 371 munkájukat sorolták fel, magam még 20 számbajövő dolgot találtam, a recenziókat egyik esetben sem számítva. Be kell vallanom, hogy habár az alacsony százalékban mellékelte munkákon kívül mindazokat feldolgoztam, amelyekhez hozzájuthattam, így is 312 dolgot, a listákban szereplők alig háromnegyedét tudtam elolvasni. Mégis úgy érzem, egy jelentősebb közlést sem hagytam figyelmen kívül.

Az Elnök megköszönve az előadónak részletes és a pályázók személyi adatait, valamint tudományos munkásságát kimerítően tárgyaló, értékelő szemléjét a Bizottság tagjai egyhangú köszönetet szavaznak dr. HANTOS GYULA ny. rk. tanár, előadónak.

Az Elnök felszólítja a Bizottság tagjait, hogy tegyék meg észrevételeiket az előadói javaslatra.

Dr. FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN ny. r. tanár a következő javaslatot teszi: Tekintettel arra, hogy HANTOS professzor úr véleménye szembeszökő ellentétben áll ZOLNAI professzor úr véleményével, indítványozom, hogy a bizottság ne foglaljon állást a kérdésben, hanem tegye át az ügyet összes irataival a Karhoz.

Az Elnök ellenzi a halasztó indítvány elfogadását, de elrendeli a szavazást. A megejtett titkos szavazás eredményeképpen 6 nem és 1 igen szavazattal a Bizottság dr. FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN ny.r. tanár halasztó indítványát nem fogadja el.

Miután az előadó javaslatával szemben más javaslat nem tétetett, az Elnök elrendeli a titkos szavazást az előadói javaslat azon részére, hogy a néprajzi tanszékre első helyen dr. GUNDA BÉLA jelöltessék.

A Bizottság a javaslatot titkos szavazással 6 igen 1 üres szavazattal elfogadja.

Miután az előadó javaslatával szemben a második helyen való jelölésre sem tétetett más javaslat, az elnök elrendeli a titkos szavazást a javaslat azon részére nézve, hogy a néprajzi tanszékre második helyen aequo loco dr. BARTHA KÁROLY és dr. SZENDREY ÁKOS jelöltessék.

A Bizottság a javaslatot titkos szavazással 6 igen és 1 üres szavazattal elfogadja.

Miután az előadó javaslatával szemben a harmadik helyen való jelölésre sem tétetett más javaslat, az Elnök elrendeli a titkos szavazást a javaslat azon részére nézve, hogy a néprajzi tanszékre harmadik helyen aequo loco dr. TÁLASI ISTVÁN és dr. KOVÁCS LÁSZLÓ jelöltessék.

A Bizottság a javaslatot titkos szavazással 6 igen és 1 üres szavazattal elfogadja.

Ezekután az Elnök megállapítja a Bizottság határozatát abban, hogy a Kar javasolja a

Vallás- és közoktatásügyi Miniszter Urnak a néprajzi tanszékre leendő ki-nevezésre első helyen dr. GUNDA BÉLÁT, második helyen aequo loco dr. BARTHA KÁROLYT és dr. SZENDREY ÁKOST, harmadik helyen aequo loco dr. TÁLASI ISTVÁNT és dr. KOVÁCS LÁSZLÓT.

Több tárgy nem lévén, az Elnök az ülést bezárja.

Dr. MÉSZÖLY GEDEON s.k. elnök.

Dr. SZABÓ T. ATTILA s.k. jegyző.

Dr. ROSKA MÁRTON s.k.

Dr. GYÖRGY LAJOS s.k.

Dr. HANTOS GYULA s.k.

Dr. KLEIN KÁROLY KURT s.k.

Dr. FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN s.k.”

Dr.Bartók György prodékán, ny.r. tanár a következőket adja elő:

„Az előadói jelentéshez érdemben ezuttal hozzá szólni nem kívánok. Csak egy pár részletére szeretnék reflektálni. 1., Az előadói jelentésből azt lehetne következtetni, hogy Bálint Sándor azért tett tanulmányutakat a saját költségén, mert nem sikerült ösztöndíjat kiérdemelnie. Ezzel szemben ki kell jelenetnem, hogy Bálint Sándor eminens hallgatója volt a szegedi egyetemnek; miután azonban jó modoru ember, nemes lelkülete és gondolkozása nem engedte, hogy esetleg mások elől vegyeel az ösztöndíjat, akik nála jobban reászorulnak. 2., Bálint Sándor hallgatóm volt s azután is baráti viszonyban voltam vele s így teljes lelkiismerettel állítom, hogy mélyen érző, katolikus lelkülete teljesen távol van minden „eretnekségtől” és „szektáskodástól”, amely jelzőkkel őt az előadó úr jónak látta illetni. 3., Nem is mániákus ő, még kevésbbé paranoias; igen józan és értelmes magyar ember. 4., Ami pedig az előadó úrnak a „kávéházi szellem-történések”-re vonatkozó megjegyzését illeti, magam kávéházba járni nem szoktam; azt azonban tudom, hogy az igazi szellem-történéz a kávéházban is szellem-történéz marad; aki pedig a kávéházban nem szellem-történéz, az nem lesz a katedrán sem az.”

Elnök az előterjesztettekre a következő megjegyzést teszi:

„Megjegyzem, hogy mint elnök nem óhajtok a fölszólalásoknak érdemével foglalkozni, azonban Bartók György prodékán fölszólalásának egyik ténybeli tévedését helyreigazítom, nevezetesen kijelentem, hogy Bartók György prodékán fölszólalásának az a része, mely azt állítja, hogy Bálint Sándor annak idején nem óhajtott ösztöndíjhoz jutni, nem felel meg a valóságnak, tehát tévedésen alapul. Természetesen az, hogy Bálint Sándor mint jómódú ember nem kapott ösztöndíjat, bálint Sándornak akkori tanulmányi előmenetelére semmiféle árnyékot nem vet.”

Dr. Zolnai Béla ny. r. tanár a következőket terjeszti elő:

„Mindenekelőtt elismerésemet fejezem ki az előadónak nagy munkájáért. Egyébként ma is azon az állásponton vagyok, amit tavalyi referátumomban kifejtettem. Azért kérem, hogy a tanszék-ügy valamennyi aktája, az én jelentésem-mel, tavaly a karban tett fölszólalásaimmal, valamint a Tanács idevonatkozó összes irataival együtt újból fölterjesztessék. – Az előadó, Hantos Gyula professzor úr, a tárgyi néprajz mellett foglal állást és azt a ma már elavultnak mondható, földrajzi szempontú fölfogást képviseli, amely szerint a néprajz tárgya a nép és a táj viszonyának vizsgálata; az ethnografus a népet a tájban való elhelyezkedése szempontjából tanulmányozza. Ezzel szemben maga a tárgyi néprajzos Visky Károly jelentette ki a Magyarság Néprajza c. összefoglaló mű bevezetésében (I, 21), hogy a néprajz kinőtt már a geografia gyámsága alól. De maga a táj-kutatás sem merülhet ki az egyszemélyű ergologia kutatásában. Maga Gunda Béla is élesen megkülönbözteti az ergologia mellett az animológiát, a szellemi néprajzot Kovács Lászlóról írt dicséző kritikájában (Ethnographia 1940, 423). Hogy ez mennyire fontos, arra magát Hantos Gyula professzort idézhetem tanunak,

aki egyik dolgozatának konkluziójában (Magyar tájak, magyar kiválóságok, Bp. 1936, 21) a következőket írja:

„Köppen óta az éghajlatot is leggyakrabban a maga jellemző-növényivel szokás jellemezni. A növény megérzi azokat a legfinomabb éghajlati különbségáryalatokat is, amelyeket a legpontosabb műszerek sem tudnak tudomásul venni. Én a nagy lelkek érzékenységét tettem a növény helyébe a táj kutatásánál. A leg-tágabb közösségi lelket, a táj lelkét az egyéni lelken át próbáltam megközelíteni.”

Ezekkel a szellemi motívumokkal, egyéni és közösségi értékekkel foglalkozik épen az animologia, a szellemi néprajz. A referátum azt állítja, hogy nem szabad egymás ellen kijátszani a néprajz két irányát: akkor mért maradhatott ki épen a vallásos néprajz legkiválóbb, úttörő művelője a jelölésből? A referátum „a tárgyi néprajzban beidegzett becsületes alaposság”-ot emelte ki. Ugyanígy lehetne beszélni a szellemi néprajzban megedzett becsületes alaposságról is. Preuss nagy összefoglaló könyvében (Lehrbuch der Völkerkunde, 1937) az ergologia, technologia és gazdálkodástan kis helyet foglal el a néprajztudomány egyéb, elsősorban tárgyalta ágai mellett, amelyek: lelki alkat, vallás, művészet (költészet, zene, képzőművészet), nyelv, társas élet, jog. A két tekintélyre való hivatkozás szintén csak egy oldalról mutatja be a dolgokat. Prinz Gyula, mint földrajztudós, természetesen geografo-centrikus szemléletben látja a néprajzot. Visky pedig nyelvészből lett tárgyi néprajzos. – A folklore-ra azt szokták mondani, hogy átnyúlik az irodalomtudomány területére. A tudományok érintkeznek. Ugyanígy mondhatjuk, hogy a tárgyi néprajz nem más, mint gazdaságtörténet vagy földrajz, esetleg nyelvészet. Gunda Bélának egyik dolgozata (Földrajzi megfigyelések az Ormánságban) a Földrajzi Közleményekben jelent meg. (1938). Egy szegedi földrajzi disszertáció (Bokor István, Móra-domb és környéke, 1936) felöleli a tárgyi néprajz egész anyagát: lakóház, mezőgazdálkodás, állattenyésztés, stb. Egy másik szegedi disszertáció (Kuszer, Volkskundliche Betrachtungen in Feked, 1939) a Germanistische Hefte c. sorozatban jelent meg. Egy szegedi természetrajz-tanár a dughagyma szárításáról írt dolgozatot a Csanádmegyei Könyvtárban, ami megjelenhetett volna néprajzi folyóiratban is.

A referátum Gunda Béla kiemelésével tulnagya értékeli a múzeológiát, amely négy fal között dolgozik. Ezzel szemben Bálint Sándor a népből származik, a nép között él és kutatásait a nép között végzi, a nép egész szellemi megnyilvánulási körét (nyelv, folklore, vallás) tekintve.

Ami Kovács Lászlót illeti, a referátum bűnéül rója föl, hogy témái között szerepel a „ló romlása, a vérvezelés”, stb., de ugyanakkor a fantázia sajátosságának deklarálja, ha valaki ugyanezeknek a ténáknak a fontosságát helyteleníti Gunda Bélánál. A referátum szerint Gundánál erény az aprólékos morfológia, Kovács Lászlónál azonban hiba. – Ha Szendrey Ákosnak második helyen való jelölésével méltányolja a referátum az „adatok szorgalmas egybegyűjtését”, akkor

érthetetlen, hogy a szintézisre törekvő Bálint Sándor szellemi néprajzát egyáltalán nem méltányolja. Örömmel állapíthatom meg, hogy Szendrey Ákosnál a „kultikus cselekmények megvilágítása” szintén a vallási néprajz körébe tartozik és Marót Károly iskolájára vall. Nemcsak Szendreynek, hanem Bálint Sándornak is jelentek meg tanulmányai franciául a Nouvelle Revue de Hongrie-ban. – Ha Tálasi a referátum szerint túlzottan Györffy-tanítvány, akkor mért különb az önálló Bálint Sándornál? Ami Gunda Bélát illeti, az ő munkássága igen csekélyterjedelmű és szűkkörű. Módszere is kifogásolható: színes elméleteket épít kevés adatra; távollevő, genetikusan össze nem függő, izolált adatokat kapcsol össze. Ennek a módszernek veszélyeire már Graebner figyelmeztetett (Methodé der Ethnologie, 1911). Magyar néprajzosok meg is rótták érte Gundát. Nagy távlatokra utaló címei és konklúziói nem állanak arányban adataival. Szép szavakban sem szűkölködik Gunda, akinek módszerét a referátum „becsültebbnek” itéli a többi pályázóénál, de ennek dokumentálására olyan nagyhangú frázisokat idéz, mint „társadalmi dinamika”, „történelmi lüktetés”. Ami Gunda külföldi publikációit illeti, dolgozatait több nyelven közölte, múzeumi értesítőkből, amik kapva kapnak minden adaton, anyagközlésen, tárgyi rajzon. Gundának ez az előnye a témaköréből folyik. Vannak nagy tudósok (pl. Szegfű Gyula), akik témáik miatt nem törekszenek külföldi publikációkra, de ez nem csökkenti kimagasló értéküket. Túlzásnak tartom azt a megállapítását a referátumnak, hogy Gunda a szókincs nyomozását és vándorútját kutatja: ő csak adatokat szolgáltat a „Wörter und Sachen” szellemében dolgozó nyelvészeknek (Mészöly). A referátum kiemelte Gunda egyik cikkével kapcsolatban, hogy perdöntő. Ilyen perdöntő jellegük lehet a szellemi néprajz kutatásainak is, a maguk körében, pl. a székely népballadák eredetének kérdése. Feltűnő sokat hallottunk a tárgyi néprajzzal kapcsolatban kukorica-kultúráról, eke-kultúráról. Ez azt a látszatot kelthetné, mintha ez volna a kultúra, holott ez a kultúrának igen csekély és primitív töredéke. A kultúra elsősorban szellemi és abban nagy szerepe van épen a vallásnak, amellyel Bálint Sándor foglalkozik. Ma már a szellemtörténet minden ágához szükséges a vallási problémák ismerete. Nem látom igazolva Gundá apró részlettanulmányaival a referátumnak azt a kijelentését, hogy Gunda „a magyar nép életteljes ábrázolója” volna. Ettől még igen messze van. A vízfordórudak formáinak elterjedése, a települési formák, a teknővájás technikája, a tűzhelytípusok morfológiája: igen szerény anyag a gazdag magyar lélek megismerésére. – Ami a Gunda által idézett gazdag irodalmat illeti, ez nem különösebb érdem, hanem tudományos alapkövetelmény. Épen a tárgyi néprajzban kitűnően van muzeálisan katalogizálva az anyag. Itt lehet külföldre támaszkodni, míg a magyar anyagnál elsőkézből dolgozik a kutató. Egyébként, ettől függetlenül, ismertem két olyan, karunk aktáiban szereplő dolgot, amelynek imponáló lapalatti jegyzeteiről kimutatható, hogy egy-két összefoglaló műben vagy pláne folyóirat-referátumban megtalálható.

Bálint Sándorról túlságosan pesszimista képet rajzol a referátum. Népiünk halálélménye c. dolgozatát például kiemeli, de nem melegszi föl értékein. A Népiünk ünnepei c. huszízves kötetéről azt állítja a referátum, hogy Ovidius Fasti-jának utóda. Ettől lényegileg különbözik: úttörő tudományos munka. Kiváló érdeme ennek az eredeti gyűjtésen alapuló monografiának az is, hogy a magyar néphitben kimutat például osztrák hatást (302), a Wotan-kultusz nyomait (130). Mindenesetre ér annyit, ha nem sokkal többet, mint az ekeformák skatulyázása. Ami a referátum által kifogásolt legújabb művét illeti (Orosz István életrajza): ez a gyönyörű könyv igen értékes dokumentumokat szállít a további kutatásokhoz és értékes szellem-történeti bevezetéssel van ellátva. A népéletnek egy eddig kevésbé ismert típusát tárja a világ elé: a Szent-nek nevezett embert, a megszállott imádkozót és rajongót. Bálint Sándor a témájával szemben természetesen tudományos álláspontra helyezkedik. Az, hogy Orosz István esetleg szektárius, Bálint bűnéül nem róható föl. Shakespeare-t nem lehet felelőssé tenni Othello gyilkosságáért; a katolikus egyháztörténezeseket mégkevésbé azért, mert az eretnekeket is tárgyalják (pl. Reusch). Orosz István alakja értékes ethnograficum. A könyv nagy gazdagodása szellemi néprajzunknak. A referátum Orosz István szövegéből idézett, mintha ez Bálint Sándorra árnyat vetne. A misztikusoknak, az Egyház szentjeinek szövegét, a János jelenéseinek gyönyörű elképzeléseit épügy nem lehet a teológiából ki-zárnunk, mint ahogy egy népi rajongó tanulmányozása is méltó tárgya lehet az ethnografiának. A misztikának meg nem értése mutatkozik a referátumban. – Bálint új utakat talált a magyar szellemi néprajzban és tárgyi néprajzi, sőt nyelvészeti dolgozatai is vannak. (Katona Lajos, Kálmány Lajos, Ipolyi Arnold hagyományát folytatja. Ha a német szakirodalmat ismeri és idézi, akkor ezen keresztül megkapja az egyetemes néprajz eredményeit. A referátum „vakondok” látókörének nevezi Bálintot, aki a szellemi néprajz legszelesebb területein dolgozott (folklore, néphit, szokások, ergologia, tájnyelv), sőt még az erdélyi irodalomhoz is hozzászólt... A referátum szerint Orosz István paranoiás beteg, akivel nem szabad foglalkozni ethnografusnak. Ezzel az okoskodással az elmegyógyászat professzora is fölöslegessé válnék. Az Alcan-sorozatban megjelent egy kötet a nagy írók betegségeiről. Ady Endrénél is kimutattak elmebeli rendellenességeket.

Hazánk első néprajzi tanszékének első asszisztensét, egyetemünk első néprajzi magántanárát nem lehet kihagyni a jelölésből: karunk önmagát dezavualná ezzel az igazságtalansággal. Mindezek alapján tisztelettel javaslom, hogy Bálint Sándor Gunda Bélával aequo loco első helyen jelöltessék.”

Dr. Roska Márton ny.r. tanár a következőket jegyzi meg:

„Miképpen a bizottságban tettem, a Kar előtt is elismeréssel adózom az előadónak sok időt igénylő, terjedelmes jelentéséért. Tiltakozom Bálint jelöltetése ellen és különös elismeréssel adózom Kovács László munkásságának, akit a Kar méltónak tartott annak, hogy már második éve helyettesítse a tanszékot, tudásánál fogva erre méltó is, aminek bizonyítéka, hogy sok a hallgatója s azok

rajonganak érte. Alig került Kolozsvárra kolozsvári és erdélyi kérdéseket fogott és oldott meg és fog megoldani. Lassan dolgozik, de alaposan és nem mások írásainak olvasásakor támadt reflexióit írja meg, hanem saját megfigyeléseit, a saját kutatásainak eredményeit. Legméltóbbnak őt tartanám a tanszékre. Amit a Borsa völgye néprajzi feldolgozásának beszervezésével, irányításával, a munkában való részvétellel mutatott, amit Erdélyszerte mutat naponként előadásaival, tanításaival, bárhol is szükség van rá, mind a rátermettsége mellett bizonyít. Kolozsvárból tudományos hídfőt kell kiképezni, ebben a munkában Kovács László működhetik közre a legtevékenyebben. Vigyázzon a Kar, hogy kívül tölti be a legfontosabb nemzeti tudomány tanszékét, mert ezért felelős a holnapnak és holnaputának.”

Dr. László Gyula magántanári képviselő a következőket adja elő:

„Tekintetes Kar!

Méltóztassék megengedni, hogy summázottan előadhassam, hogy miért merek élni azzal a lehetőséggel, amelyet a szabályzat a magántanári képviselőnek biztosít azáltal, hogy a tanácskozásban résztvehetek.

A néprajzi tanszékre pályázók valamennyiének – Bartha Károly kivételével – úgyszólván valamennyi munkáját már megjelenésükkor olvastam. Így mintegy 10 év óta figyelhetem tudományuk terebélyesedését és egyéniségük fejlődését. Nemcsak a néprajz iránti külső érdeklődése miatt tettem ezt, hanem főként azért, mert a magam kutatási területén – a régészetben – igyekeztem a néprajznak mind eredményeit, mindpedig módszereit hasznosítani s így szükségszerűen tudomásul kellett vennem e tudomány eredményeinek és módszereinek alakulását. Érdéklődésemet tetőzte az, hogy a pályázókhoz – Bartha Károly és Bálint Sándor kivételével, kiket eddig személy szerint nem ismerhettem meg – őszinte és szíves jóbarátság fűz. Ezenfelül mint a Néprajzi Társaság választmányi tagja, állandóan benneéltem azokban az eszmei és materiális törekvésekben, amelyek a magyar néprajz egyetemét mozgatják.

Mindezek ismeretében aligha fogja az előadó Hantos professzor úr pusztán udvariassági fordulatnak venni, ha alapos és nagy munkájára azt mondom, hogy nagy hibája csupán az, hogy sok személyi vonatkozása miatt nem közölheti valamelyik szakfolyóiratban. Úgy gondolom, hogy szempontjai természetesen és serkentőleg hatnának a magyar néprajz fejlődésére, amely sajnos nélküli a részletekbe menő bírálatot. Meg kell azonban vallanom, hogy a bírálat első soraitól kezdve érezhető volt, hogy az előadó professzor úr nem a néprajztudomány disciplinájában nevelkedett, ez a hiánya sokszor szempontjai egymásbamósódásához vezetett.

Ezek után engedtessek meg nekem, hogy néhány kiegészítő megjegyzéssel járuljak a hallottakhoz:

Bartha Károlynak munkásságát nem ismerem s így a javaslatomhoz hozzáfűz-nivalóm nincs.

Bálint Sándor műveinek jellemzésekor az előadó professzor úr nem választotta szigorúan szét tényleges tudományos munkáit és tudománynépszerűsítő dolgozatait. Így idézetei keresztezik egymást és hozzájárultak ahhoz, hogy Bálint Sándorról helytelen képet kapjunk.

Gunda Béla igen szép méltánylást kapott az előadó professzor úrtól s e dicséret javarészt örömmel írhatom alá. Őszinte barátság fűz hosszabb idő óta egymáshoz s munkái ismeretében magam is mondhatom, hogy kitünő felkészültségű, ragyogó emlékezőtehetségű ember, aki sokszor még tallózásszerű nyelvtudását is rendkívül ügyesen és hasznosan kamatoztatja tudományos munkáiban. Az előadó úr úgy állította be Gunda Béla fejlődését, mintha az a kezdeti, szigorúan módszeres részlettanulmányokból ivelne a szintézis felé. Ezzel szemben meg kell állapítanom, hogy már legelső kisebb dolgozataiban is benne van a néhány adat és megfigyelésre épített összegező, nagyvonalú törekvés. Gunda Béla gyakorta hivatkozik a régészeti leletek és korok tanúságára. Bronzkori, rómaiakori és népvándorláskori leletekre való hivatkozásai s a régészet adatainak felhasználása azonban a legnagyobb felületességgel történik. Tárgyilagosan le kell azonban szegezni, hogy ez sajnos nem csupán Gunda Béla egyéni hibája, hanem majdnem valamennyi magyar néprajzkutató közös gyengéje. Összevetnek mai magyar tárgyi formákat, vagy szellemi néprajzi megfigyeléseket, többször kilométerre levő jugoni osztályok, vagy közép-ázsiai türk szokásokkal s ennek alapján vonnak le messzemenő következtetéseket. Holott a helyes módszer az lenne, hogy mind nálunk, mind pedig az idézett területeken vissza kell vezetnünk a jelenségeket a Kr. u. I. évezredig s ott kell megkeresni közöttük a meglévő kapcsolatok formáját és mikéntjét. Enélkül a felelőtlen hasonlítás útjára lépünk és tág teret adunk a néprajzban jólismert másodlagos értelmezések eredeti jelentésként való magyarázatához.

Igen érdekes az előadó professzor úrnak az a megállapítása, hogy Gunda Béla Magyarok és szlávok c. kötet néprajzi részében azt bizonyítja, hogy a magyarság a szlávoktól inkább tárgyi anyagot kölcsönzött, viszont szellemi téren mi voltunk az adó fél. Élesen szembenáll Gundának ez a megállapítása Róheim Géának a Magyar néphit és népszokások c. könyve végső eredményeivel, ahol is Róheim a magyar néphit igen nagyfokú elszlávosodását mutatta ki. Mindannyian szeretnők hinni, hogy a pszichoanalizistól megfertőzött Róheimmel szemben Gundának van igaza. Azonban tetszetős megfogalmazását komoly bizonyító és cáfoló anyaggal nem kíséri.

Az előadó Hantos professzor úr Gunda Béla örök érdeméért hozta fel a Kodály Emlékkönyv szerkesztését s egyúttal a szerkesztő szerénységének jellemzésére idézte azt aényt, hogy egy kis megjegyzésen kívül nem írt bele. A Kodály Emlékkönyv szerkesztői munkája tényleg Gunda Béla legnagyobb érdemei közé sorolható s eléggé nem méltányolható tudományos tett. Tárgyilagosan meg kell azonban állapítanom, hogy nem szerénységből nem írhatott bele, hanem egyszerűen azért mert nem ért a népzenehez vagy a műzenehez s így az emlékkönyv szerzői közt nincs helye.

A Kovács Lászlóról szóló részhez szabad legyen a következőket hozzáfűzni: Tanulmányainak felsorolásakor nem ismerkedhettünk meg finnországi egyetemi tanáraival, pedig Gunda Béla pályafutásának ismertetésekor kiemelte az előadó úr, hogy svéd tanárai között világtekintélyek voltak. Kovács László Finnországban az északi világ és a művelt Európa egyik legnagyobb régészét Tallgren-t, a középzásiai hitvilág kitűnő kutatóját Uno Harvát (Holmberg), Hämäläinen-t a néprajz professzorát és Mansikka-t a keleti szláv néphit kutatásának egyedülálló tekintélyét hallgatta. Ha az egyik jelöltnél kitérünk erre, az ismertetés arányossága méltányossá tenné azt, hogy a másikon is figyelembevegyük tanulmányait. Hantos professzor úr Kovács Lászlóról való bírálata szinte ebben, a gunytól nem mentes, mondatban kulminált: a fényképkészítés a legerősebb oldala. Úgy gondolom, hogy komoly néprajzi szakemberek elbírálásakor tartózkodni kellett volna ettől a hangtól.

Kovács László három év óta van Erdélyben s igen jól tudom, hogy mit végzett. Saját munkáján kívül, melyet alább röviden jellemezek, kitűnő szervező-képességéről tesz tanúságot azzal, hogy az egymással gyakran igen feszült viszonyban levő néprajzkutatók ellentéteit áthidalva, valamennyiükkel közösen szervezte meg a kidei térség sokszempontú néprajzi felvételezését.

Munkásságának legerősebb oldala a kritikai adatfelvételezés és feldolgozás. A tárgyat nem a valóságból kiszakítva veszi fel és vizsgálja (pl. sarló, köcsög, tűzhely stb.) hanem igyekszik annak az összefüggéshálózatnak a megragadására is, amelyben a tárgy született értelmet s szerkezetet nyer s amely a tárggyal állandó kölcsönhatásban formálja egymást. Ez a legmagasabbrendű gyűjtőmunka, amelyet néprajzi szakember egyáltalán elérhet.

Lükő Gábor munkásságához szabad legyen hozzáfűzni, hogy elsőrangú eredményt ért el egy avarkori csontgyalu meghatározásával. A magyar hímzőművészetről írott dolgozatát az előadó professzor úr azzal intezte el, hogy Palotay Gertrud alapos bírálatban részesítette. Csakhogy Palotay bírálatának van egy figyelemreméltó jellegzetessége: amellet, hogy a benne foglalt tárgyi bizonyítékok mind kifogástalanok, nem veszi észre Lükő Gábornak egy alapvető módszerei újítását. Ez az újítás abban áll, hogy Lükő nem az egyes minták eredetét vizsgálja, hanem a mintákat egységbefűző szerkesztési gondolatot elemzi. Ezt kellett Lükő értékeléséhez hozzáfűzőm.

Szendrey Ákost épen úgy mint az eddig felsorolt jelölteket, legjobb barátaim közé sorolhatom. Ez azonban nem menthet fel az alól, hogy munkásságának egy olyan fejezetét ami épen szűkebb tárgykörömbe vág, ne bírálhassam. Az ősmagyar temetkezésről szóló dolgozata mintaképe szorgalmas cédulázómunkájának. Azonban a régészeti adatokat megrostálatlanul vette át s vetette össze a mai népi temetési szokásainkkal. Így néhány feltűnően bosszantó tudományos legenda (az ősmagyarok teljes lóval, sőt lóra ültetve temettek stb) terjedését segítette s eredményeinek felhasználását természetlenné tette.

Igaz örömmel hallottam Viski Károly meleg, elismerő szavait Tálasi István-ról. Magam is a legkitünőbb emberek és kutatók egyikét ismerhettem meg benne. Meglepett azonban az, hogy az előadó úr egyáltalán nem méltányolja munkásságát s művelődéstörténeti felkészültségében tallózásszerű adatgyűjtést lát s művét a terepen keveset mozgó ember munkájának tartja. Ezt saját tapasztalatomból cáfolhatom. Egyik ásatásomkor, Bodrogszerdahelyen, módomban volt teljes modern apparátussal felvenni és leírni azt, hogy a juhászember miként lékeli meg a kerge birka koponyáját. Közlések az addigi irodalomban csak Tálasi könyvében találtam leírást erről a műveletről, méghozzá olyan biztos szemmel megfigyelt és szemléletesen lejegyzett adatot, amely már egymagában is cáfolata az előadó professzor úr megállapításának.

Tekintetes Kar!

Méltóztassék megengedni, hogy e néhány kiegészítő adat felsorolása után röviden kitérjek az elvi szempontokra is. Nagyon nagy dologban kell a Tekintetes Karnak döntenie, nem kisebb kérdés forog kockán, mint Erdély jövőendő 20–30 évének néprajzi szempontú munkája, annak irányítása s elvégzéséhez tanítványnevelés.

Épezezért fokozott figyelemmel vártam Hantos professzor úrnak erre vonatkozó fejtegetéseit. Őszintén meg kell mondanom, hogy szempontjaival nem értek egyet, mert én nem abban látom az erdélyi kérdést, hogy mennyiben erdélyi származásúak a pályázók, hanem inkább az előttem szóló Kristóf György és Roska Márton professzor urak felszólalásában lefektetett szempontok irányában. Nekiünk azt kell tudomásul venni, hogy a néprajz az étellel foglalkozik s így elsősorban azt kell vizsgálnunk a katedra betöltésekor, hogy mi történt eddig Erdélyben a néprajzi munka terén s mit követel e tudománytól az erdélyi föld.

Erdély népművészetének gazdagságáról sokat hallottunk és a székelyföldi népdalok összegyűjtésével Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajta László és Veress Sándor megmutatták, hogy milyen hallatlan értékek rejtőznek szűkebb hazánkban. Mindezek ellenére azt kell mondanunk, hogy Erdély földje néprajzi szempontból felgyűjtetlen terület, Erdélyt egyszerűen nem ismerjük. Az erdélyi föld tehát olyan embert követel a katedrára, akinek életmunkájában az olyanfajta gyűjtő és feldolgozó tevékenység áll, amilyent Tálasi István és Kovács László munkájának ismertetésekor vázoltam. Be kell látnia mindenkinek, hogy nem tudjuk méltányolni a polinéziai golyós íjakra pazarolt munkát akkor, amikor még azt sem tudjuk, hogy mi van a szomszéd faluban.

Tekintetes Kar! A szabályzat értelmében indítványt nem tehetek, de a fentiek alapján a pályázók következő sorrendbeállítását látom reálisnak:

Jelöltessék első helyen Tálasi István és Kovács László, második helyen nagy tudományos apparátusának elismeréseként Gunda Béla harmadik helyen Bálint Sándor.

Tekintetes Kar! Lelkiismereti kötelességemnek éreztem, hogy megfigyelésem rövid summáját a Tekintetes Karnak előadjam s kérem, hogy határozathozatalában bölcs belátással tegye mérlegelés tárgyává az elhangzottakat.”

Zolnai Béla ny. r. tanár László Gyula fölszólalása után a következőket adja elő:

Megállapítható, hogy László Gyula magántanár kollegánk hozzászólása a legszakzerűbb tárgyi néprajzi nyilatkozat volt eddig karunkban és mély hatást tett. Kiderült, hogy az a konstrukció, amely Gunda Béla mellett fölépült, nem áll meg: Gunda Béla nemcsak nem a legkiemelkedőbb, amint a referátum állította, hanem – a felszólaló szerint – vannak nála kiválóbbak is. Javaslom, hogy László Gyula fölszólalását, melyért köszönetet érdemel, szószerint vegye a Kar jegyzőkönyvbe.

Elnök kimondja a Kar határozatát mely szerint

László Gyula fölszólalásának szövege jegyzőkönyvbe vétetik.

Dr. Tamás Lajos ny. r. tanár azt az indítványt terjeszti elő, hogy a néprajzi tanszékre a Kar a következőket jelölje: első helyen: Tálasi Istvánt és Kovács Lászlót, második helyen: Gunda Bélát, harmadik helyen: Gunda Bélát, harmadik helyen: Bálint Sándort.

Dr. Várkonyi Hildebrand ny. r. tanár a következő két kérdést intézi az előadóhoz:

1.) Mire méltóztatik alapítani azt az állítást, amely szerint Bálint Sándor szeptáriánus.

2.) Mire alapítja az előadó úr azt az állítását, hogy Orosz István az „Egy magyar szent ember” szerzője paranoiás.

Dr. Hantos Gyula ny. rk. tanár, előadó a felszólalásokra végszó jogán a következőkben válaszol:

„Bartók professzor úr Bálintról egyéni benyomásait közölte, én Bálint munkáit ismertettem s úgy hiszem, bőven idéztem. Árnyék nem a referátumból esik Bálintra, hanem saját munkáiból, az idézetekből. Bálint jóhiszemű vallásosságra törekvése kétségtelen, hibái nem szándékosak, de így az adott esetben még súlyosabban esnek latba. Érthető, hogy a közelmúltban kibukott a Szent István Akademiáról is. A professzor úr felszólalásának több része talán túlságosan tömören fogalmazott jelentésem félreértésén alapszik. Elegendő, ha utalok eredeti passzusaimra.

Zolnai professzor úr felszólalásáról örömmel állapítom meg, hogy valamivel tárgyilagosabb hangot ütött meg, mint egy évvel ezelőtti jelentése. Jelentéséből világosan kitűnik, hogy én nem a tárgyi néprajz, hanem a legkiválóbb pályázó mellett foglaltam állást, aki tárgyi néprajz mellett szellemi néprajzzal is foglalkozik. Zolnai professzor úr felszólalásából – két mondattal később – szintén kiderül a tudomány két fele közötti pártatlanságom. Hogy a néprajzi tanszék ügyében földrajzi szempontokat érvényesítettem, ezt a megállapítását a professzor út előttem ismeretlen forrásból merítette. A szellemi, közelebről

a vallásos néprajz egyik művelője, Bálint Sándor, nem irányzatánál, hanem színvonalánál és sajátos lelki alkatánál fogva maradt ki a jelölésből. A vallásos néprajzot félreérthetetlenül értékeltem jelentésében, s ha egy tudatlan és tehetségtelen művelőjét mellőztem, ez a komoly vallásos néprajznak egyenesen külön megbecsülése. Ha a katolikus vallásos néprajz igazán kiváló művelője, Vajkai Aurél pályázott volna, bizonyára jelölést kapott volna. Szendrey Ákost így is jelöltem, mindjárt Gunda után második helyen. Igaz, hogy ugyanakkor, amikor a vallásos néprajz iránt érzéketlenséggel vádoltatom, egyúttal Szendrey jelöléséért is felelősségre vonattam. – Nem tudom, mennyire lehet dicsérőnek nevezni Gundának azt a mindenesetre elnéző hangú kritikáját Kovácsról, amelyben, mint jelentésében kitértem rá, kimutatja pl., hogy Kovács nem értette meg azokat a német szerzőket, akiket idézett. – Egy évvel ezelőtt még Viskit hallottuk idézni annak bizonyosságául, hogy a szellemi néprajz mennyivel fontosabb, mint a tárgyi néprajz. Miután most Viski saját maga félreérthetetlenül ellenkező értelemben nyilatkozott, már csak tárgyi néprajzos ő is s másoktól vett idézeteket hallottunk. Prinz Gyulát természetesen nem mint geográfust, hanem mint az Országos Ösztöndíjtanács néprajzi szakreferensét szólaltattam meg. A felszólalás elején azt hallottuk – nem tudom hányadszor – hogy a néprajz kinőtt a geográfia gyámsága alól. Később azt hallottuk, hogy a tárgyi néprajz nem más mint földrajz. Nehéz itt eligazodni. – Hogy Gunda Béla mennyire nem múzeológus, mennyire nem négy fal közt dolgozik, azt úgy hiszem, jelentésében éppen eléggé bőven bemutattam. Ugyancsak tájékoztatott jelentésem abban a tekintetben is, hogy a valóban szélsőségesen tárgyi néprajzos Kovács Lászlót mennyire nem lehet, tárgyköre szűk, penetráns agrárius volta miatt sem Gundával együtt emlegetni. Kovács egész világát jelenti az, ami Gundánál egy széles horizont egyetlen kis eleme. A referátum mondatai értelmének semmiféle kiforgatása nem változtathat az ott elmondottak érvényén. – Bálintnál épp az az egyik baj, hogy csak törekszik – sikertelenül – a szintézisre. Talán ennek újabb bizonyítására jó felhozni, hogy egy évvel ezelőtt még Zolnai professzor úr szerint is „egyénsége inkább a szorgalmas gyűjtőé” volt s Ortutayt hallottuk idézni, hogy Bálint „kizárólag leíró néprajzi munkát nyújt és tartózkodik a magyarázattól, értelmezéstől.” A Nouvelle Revue de Hongrie-ban megjelent tanulmányai egyikét-másikát cím szerint is idéztem s megállapíthattam, hogy saját franciára fordítva megjelent dolgozatai címét sem tudja nyüzsgő helyesírási hibák nélkül lemásolni. Bálint önállósága, láttuk, Szeged-Alsóvárosra terjed ki. Az ország többi részéről másodkézből dolgozik. – Gundáról én természetesen szintén idézetekkel, részletes dokumentációval érveltem. Most szölamokat és véleményeket hallottunk róla, minden bizonyítóanyag nélkül. Gunda munkássága „szűkkörű” halljuk, holott láttuk, hogy a tárgyi néprajz egésze mellett szellemi néprajzi közlései is vannak. Bálint a szellemi néprajz egyetlen fejezete iránt mutat érdeklődést, a vallásos néprajz iránt. De ez a munkásság nem „szűkkörű”. Kik azok a magyar néprajzosok (így többes számban), akik megrótták Gundát

módszeréért? Kiderül, hogy a sokat sejtető általános beállítás és többszám mögött az egy Bátky Zsigmond van, aki az egész világgal való örökös zsembelesei, állandó távvitalközlései során egy alkalommal Gundával szemben is más állásponton volt. Jelentésében világosan megírtam, s példákkal illusztráltam, hogy Gundától nemcsak adatokat, hanem szempontokat és szintéziseit is átvette a nemzetközi tudományosság. Azt hallottuk, hogy Gundának ez az előnye a témaköréből folyik. Eddig folyton azt kellett hallanunk, hogy milyen fontos a szellemi néprajz s most kiderül, hogy a külföld nem érdeklődik utána, a tárgyi néprajz témaköre ragadja meg őket. Hogy lehet az? – Tavaly még azt hallottuk, hogy a hazai népi termékek összevető irodalmához a külföldi népek folklortermelését is ismerni kell, megállapítandó, mi eredeti magyar termék, mi kívülről jött kölcsönzés stb. s dicsőírnusokat hallgathattunk végig Ortutay nagy nyelvtudásáról és sokoldalú külföldi tudományos kapcsolatairól. Most egyszerre arról értesülünk, Bálinttal kapcsolatban, hogy mindez lényegtelen dolog, a nyelvi tudatlanság, a külföldi kapcsolatok teljes hiánya nem csökkenti a kimagasló értéket. – Az én referátumom nem általános kijelentésekből állott, hanem bizonyítékok egymásutánja. Így az, hogy Gunda a magyar nép életteljes ábrázolója szintén az ő munkáiból, borsodi, ormánsági stb. életképeiből dolgozatai minden ismerője előtt világosan áll. ha a Gunda által idézett gazdag irodalom nem különösebb érdem, hanem tudományos alapkövetelmény, – különösebb érdem-e Bálintnál egy tudományos alapkövetelmény hiánya? Sajnos Zolnai professzor úr itt is túlságosan általánosságban, pontos megjelölés nélkül hivatkozik állítólag másodkézből vett idézetekre. – Bálint „Népünk ünnepei” című kötetéről úgy hittem eleget szólottam. Tévedtem. Hát idézem a munka 99. lapjáról, a „Karácsonyi ünnepkör”-ből a következő versikét:

„Oh te álmos Rebike,
Mit szunnyadsz a padkán,
Jobb volna, ha farodat
Riszálnád a rokkán.

Az anyád is ott halt meg
A száraz padkácskán,
Karidom, karidom,
Nagyot ütök a farodon!”

Bartók és Zolnai professzor urak szerint ez az igazi vallásos néprajz. Hát az ilyen vallásos (?) néprajz iránt valóban nem bírok elég érzékkel. Orosz István életrajzának „gyönyörű” részleteiből úgy hiszem eleget idéztem. Azt is láttuk, hogy a bevezetésben Bálint azonosítja magát Orosz felfogásával. Nem szeretek nem tudományos folyóiratokból citálni, de ezúttal kivételt tehetek, mert „AZ ORSZÁG ÚTJA” című közlőnyről Zolnai professzor úr a néprajzi tanszék első tanácsi

tárgyalása során, a jegyzőkönyv tanúsága szerint, mint előkelőkonzervatív folyóiratról emlékezett meg. Ennek az előkelő konzervatív folyóiratnak az 1943 februári, VII. évf. 2. sz. 31. l.-ján ismertetés jelent meg Bálint szóbanforgó könyvéről. Az ismertetés Nagy Tibor, a „Jelenkor” munkatársa írta s a „Vigilia” hirdetése látható az ismertetés mellett. Elfogultságról, katolikus-ellenes tendenciáról tehát szó sem lehet. Ebből az ismertetésből idézem, az általánosabb részek elhagyásával a következőket:

„Tárgyi buzgalma azonban sokszor nagyon is erősebb, mint kriticismusa. A kriticismus fogyatékoságai miatt pedig legtöbb mondanivalója közömbös értékűvé és érdekűvé válik néptudomány és teológia számára egyaránt.”

Orosz: „Mint törekvő, sok esetben törtető kispolgár is szembestökően könnyen szektáriánussá váló különc-jelenség: paranoiás egyéniségével, a társadalmias érintkezési formáktól és nyelvkészségtől durván elütő modorosságával.” „A szeméremérzék szinte teljesen hiányzik belőle.” „csak karikirozza a tiszteletreméltó aszkézist és profanizálja a szent méltóságos fogalmát.

Kérdés tehát, milyen megokolással húzza rá Bálint erre az emberre a „szentember” jelzőt? Teológusok éppen az Orosz István-féle jelenségek ellenében szokták felállítani leggyakrabban a szentség igazi istenfüi eszméjét és emberi példáját.

Orosz István maga vallja be, hogy sokszor hívja ki maga ellen egyháza papjainak ellenszenvét.” „Adós marad tehát Bálint Sándor a felelettel is, hogy miért nevezi szentembernek ezt az ugyan csak nem a szentek életpéldáit követő sarlatánt?

Mert Orosz István éppen nem kegyelmi életet élő keresztény férfi, hanem egészen közönséges megszállott és sarlatán. Pogány értelemben is alacsonyrendű lelki jelenség, aki nagyon is távol áll az áhítatos lélek alázatától és fenségétől, a mélységes misztikumtól és a magasságos istenségtől. Teológusok számára ab ovo taszító plda. Hogy individuálpszichológusok törődjenek vele: ahhoz, szerencsére, nem eléggé hatékonyan inícialó jelenség. Ha Bálint mégis így foglalkozott vele s parasztnak és szentembernek tartja Orosz Istvánt, ez csak arra vall, hogy mégsem értette meg eléggé tanulmánya „tárgyát”. Ha helyesen értette volna meg, más címet, más előszót és más magyarázó szöveget kaptunk volna könyvében.”

Hogy Bálint az elmegyógyászat professzorának alkalmas lenne-e, az most, úgy vélem, nem tartozik ide. Arra, hogy „egyetemünk” (értsd: a szegedi egyetem) első néprajzi magántanárát ki lehet-e hagyni a jelölésből, elvi alapon foglaltam állást jelentésemben a magántanári problémával és a szegedi hagyományokkal kapcsolatban. Zolnai professzor úr javaslatát sem tudom elfogadni. Bálint nem

jelölhető harmadik helyen sem, mert a Kar nem vállalhatja a felelősséget esetleges kinevezéséért. Itt minden kompromisszum erkölcstelen volna, mert azt jelentené, hogy egy tehetségtelen és tudatlan embert is jelöléshez juttatunk, hogy azoknak is igazuk legyen, akik tehetségtelen és tudatlan embert pártolnak.

Roska professzor úr felszólalásából örömmel hallottam, hogy tiltakozik Bálint jelöltetése ellen. A Kovács Lászlóra vonatkozó passzust illetően sajnós kénytelen vagyok a jelentésben foglaltakra utalni, ahol bizony bennvan mindannak a cfolata, amit a professzor úr – vitán felül a legjobb akarattal, sőt talán éppen túlzott jószívűségből – Kovács mellett felhozott.

László Gyula dr. magántanári képviselő úr szükségesnek tartotta, hogy szinte ellenreferátumot rögtönözzön. Ennek a személyemre vonatkozó részével nem foglalkozom, a régészeti vonatkozásokban pedig elismerem a tanár úr illetékességét. Mindenesetre érdekes azonban már itt, hogy azokat a „legnagyobb felületességeket” amellyel László tanár úr szerint majdnem valamennyi magyar néprajzkutató a régészet adatait felhasználja, Gunda neve alatt, elsősorban vele kapcsolatban teszi szóvá. – Készséggel közlöm, hogy Bálint munkái csatolt jegyzékéből kiderül, miszerint javarészt nem szakfolyóiratokban, hanem főleg hitbuzgalmi lapokban vagy általános tudománypszerűsítő szemlékben jelentek meg dolgozatai. – Abban, hogy Gunda korai munkáiban is van már szintézisre törekvés, viszont kétségtelenül legújabb dolgai közt is vannak erősen analitikus, felvételező munkák, – a korai fejlődést s a ma is kiegyensúlyozott tudományos felépítettséget kell látnunk. Egy évvel ezelőtt, azzal kapcsolatban, hogy Róheimet egyetlen egy helyen időzi Gunda, már hallottuk Zolnai professzor úrtól, hogy Róheim százszázalékos zsidó s Kogutowicz előadói jelentése idéztetett, amely szerint Róheim: „A magyar szokásokat részben freudista s abszurd módon magyarázza: a magyar folklora szerinte tulajdonképpen szláv folklora, ami semmiesetre sem igaz.” Akkor ez idéztetett, hogy semmi esetre sem igaz a Róheim felfogása a szláv kapcsolatokról, mert Gunda egyszer idézte Róheimet. Most azt halljuk, hogy Róheimnek van talán igaza, amikor Gunda az ellenkezőjét mondotta. – Kovácsról valóban nem idéztem, hogy kik voltak külföldi tanárai. Nem pedig azért, mert ezt életrajzában, irataiban sehol meg nem említette. Talán igaza is volt, mert semmiféle nagy szellem hatását nem tudtam munkásságában felfedezni. Ahhoz, amit Kovács eddig felmutatott, semmiféle ilyen magyarázat nem szükséges. Az ő eddigi munkássága egyszerűen silány. László tanár úr azt rajzolta meg, hogy ő mit szeretne, hogy milyen legyen az ő jó barátja. Én azonban csak azt vehettem figyelembe, hogy milyen valóban. Ez jelentésemben részletesen bennevan. Azt pl., hogy a tárgyakat nem környezetükből kiszakítva vizsgálja, hogy azokat a tájba, az életegységbe belehelyezi, sehol se láttam. Lüköről hosszas idézeteim során úgy vélem olyan egységes kép alakulhatott ki, hogy ehhez igazán nem szükséges semmit hozzátennem. Nem áll az, hogy Tálasi munkásságát nem méltányoltam. Sőt. Tehetségének szóló előleg a harmadik helyen való jelölés. De úgy látszik, Kovácsot és Tálasit illetően nem

fog ártani újabb adatok felsorolása. Kovács gépelt disszertációját is beterjesztette. Ez a külföldi ekeirodalom terjedős ismertetése, a világ legkiválóbb ekekutatói munkáinak szerénytelen és otrombán bárdolatlan bírálata. Az előszóban közli, hogy a forrásmunkákat nem fogja felsorolni külön. A munka folyamán meg egyes szerzők értekezéseinek megadását a forrásmunkák hátsó felsorolására ígéri. Ez a hanyag, nem rendszeres lepcsesség jellegzetes kereskedelmiiskolai örökség. Nem ura anyagának. Logikahiányára jellemző az alábbi két mondat: „Fejtegetéseiből kizárólag saját maga által gyűjtött anyagot használt fel, úgy hogy anyaga forráskritikai szempontból kifogástalan. Néha ugyan kétes értékű forrásokból is merít, stb.” 21.l. „A hóstátiak temetkezése” című részleges kefelevonatot is ismertetem. Mint írja, kaptafa-dolgozatnak szánta. Bevallja, hogy leközölt adatokat újraközöl, hol a teljesség kedvéért, hol azért, mert régen jelent meg és nehezen hozzáférhető. A munka terjedős. A cseremiszt lélekhitet pl. a részletesen elemzi minden összefüggés nélkül. Láthatólag áttekintésre, szintézisre törekszik, de felülmúlja képességeit a feladat. Összevisszaság és a tárgytól való eltérés az eredmény. Nem ez az erdélyi feladat és nem ez a tudományos színvonal. Hiszen azt se tudja, hogyan kell idézni. Talán eddig leggyengébb dolgozatának részletei állanak itt előttünk. Kovács módszertani munkájában durva fölényeskedéssel nyilatkozik a magyar néprajzról s ugyanakkor fogalma sincs arról, hogy amit ő programmul felállít, azt mások már rég megvalósították, mint Gunda idézett bírálatából kitűnik. Vigyázzunk, a parlagosság nem magyarság, s nem érdek az, hogy egy egyetemi tanszéket olyan valaki kapjon meg, aki nem kultúrember. – Tálasi jóval többet ér Kovácsnál. De Szabó Kálmán, a kecskeméti múzeum igazgatója (Népünk és Nyelvünk, X. évf., 1937.231.sk.11.) szigorúan bírálja, tévedéseket olvas a fejére és hiányolja az önálló képanyagot. Elmondja, hogy elbeszélések alapján rekonstruál, nem maga lát. Nem vagyok a Zolnai professzor úr álláspontján, de vajjon egy Bölcsészettudományi Karra olyan kutató való-e, aki sub titulo „néprajz” oldalakon át tárgyalja a legrészletesebben az állatok kiherélésének módjait? – mindezek az adatok csak pótlások ahhoz, amit László tanár úr jelöltjeiről már jelentésemben elmondtam. – Ami az erdélyi szempontot illeti, világosan megmondtam jelentésemben a szükségességeket. Ha a messze kitekintő látást kifogásuljuk, úgy az erdélyiséget a mucsaisággal zavarjuk össze. A kolozsvári egyetem nemcsak kolozsvári, hanem egyetem is. Kovács László-színvonalú ember idehozatala elszomorító, sőt tragikus lenne. Vissza kell utasítanom, ha Gundára akart vonatkozni, azt, hogy nem tudjuk, hogy mi van a szomszéd faluban. Gundáról és Kovácsról is tessék figyelembe venni Viski nyilatkozatát s onnan is látható, hogy Gunda az ország legtöbb részét bejárta.

Várkonyi professzor úr első kérdésére jelentésemben bőségesen válaszoltam. Második kérdésére közölhetem, hogy Orosz István betegségének szakszerű elnevezését egy kiváló elmegyógyásztól tudom.

Habár jelentésemből ez kiviláglott, mégis egyszerűség kedvéért egészen népszerűen is megmondom, hogy a hét pályázó között van egy kiváló, európai színvonalú tudós: Gunda Béla, van három közepes kutató: Bartha, Szendrey és Tálasi és van egy egészen gyenge valaki: Kovács. Azonkívül van két mániákus. Egy református: Lükő és egy katolikus: Bálint. Felekezeti elfogulatlanságomat az is bizonyítja, hogy egyiket sem jelöltem.

Jelentéssel lényegében két álláspont szállt szembe: Zolnai professzor úr egyoldalú szellemi néprajzi irányzata és László tanár úr szélsőséges tárgyi néprajzi felfogása. Ez a két radikális álláspont úgyszólván megsemmisíti egymást, a két ellenkező oldalról való egyidejű támadás javaslatom erősödését jelenti, mert mutatja annak kiegyensúlyozott, minden irányban túlzásoktól mentes voltát. Álláspontom támogatásának kell felfognom azt is, hogy Zolnai professzor úr aequo loco első helyen szintén ajánlja Gunda jelölését s hogy László tanár úr kijelentette, hogy a Gundával szemben jelentésemben elhangzott dicséret javaslatát örömmel írhatja alá és Gundát mindjárt pártfogoltjai után második helyen kívánja jelöltetni.

Csodálatos lehet, hogy Zolnai professzor úr felszólalásában oly igen buzgólkodott a mérsékelt tárgyi néprajzos Gunda ellen s viszont kitörő örömmel üdvözölte a szélsőségesen tárgyi néprajzos Kovács és Tálasi jelölését hozó felsólalást. Hogy lehet ez? De hogy lehet az, hogy a filozófia professzora szólal fel amellet a pályázó mellett, aki az együgyűségek kutatását tekinti programjának s a francia nyelv és irodalom professzora a fő védelmezője annak a színvonalnak, amelyre a legjellemzőbb, hogy Bálint pályázónk sem franciául, sem olaszul nem is ért. Hogy lehet mindez? Ortutay Gyula egy idővel ezelőtt kijelentette: „nem pályázik, de azért „titokban” ott lesz a pályázók között” és azt is mondotta, hogy „inkább egy „kos” kerüljön Kolozsvárra, mint Gunda”. Hát talán ez a kos-koncepció, a sértett hiúság van az elvakult Gunda-ellenesség mögött. Az ilyen motívumokat azonban nem tudom honorálni.

Végeredményben az igen tisztelt felszólalók sok mindent megcáfoltak, amit nem mondtam, – de semmit sem, amit mondtam. Jelentéssel, vagy annak bármely részletével szemben egyetlen számbavehető érv, bizonyíték nem hangzott el. Így azt nem csak javaslati részben, hanem minden betűjében teljes egészében fenntartom. Tisztelettel kérem a tekintetes Kart, méltóztassék elfogadni azt a javaslatot, amely, mint hallottuk Zolnai professzor úrtól, feltűnően egyezik Viski Károly szakvéleményével.”

Az elhangzott felszólalások után az Elnök elrendeli a titkos szavazást a bizottsági javaslat azon részére, hogy a néprajzi tanszékre első helyen dr. Gunda Béla jelöltessék.

A Kar a javaslatot titkos szavazással – a beadott 17 szavazatból, melyből egy üres volt – 9 igen szavazattal, 7 nem ellenében elfogadja.

Az Elnök elrendeli a titkos szavazást a bizottsági javaslat azon részére nézve, hogy a néprajzi tanszékre második helyen aequo loco dr. Bartha Károly és dr. Szendrey Ákos jelöltessék.

A Kar a javaslatot titkos szavazással – a beadott 17 szavazatból – 13 igen szavazattal, 4 nem ellenében elfogadja.

Az Elnök elrendeli a titkos szavazást a bizottsági javaslat azon részére nézve, hogy a néprajzi tanszékre harmadik helyen aequo loco dr. Tálasi István és dr. Kovács László jelöltessék.

A Kar a javaslatot titkos szavazással – a beadott 17 szavazatból – 13 igen szavazattal, 4 nem ellenében elfogadja.

Ezután Elnök megállapítja a Kar határozatát abban, hogy

a Kar javasolja a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úrnak a néprajzi tanszékre leendő kinevezésre első helyen dr. Gunda Bélát, második helyen aequo loco dr. Bartha Károlyt és dr. Szendrey Ákost, a harmadik helyen aequo loco dr. Tálasi Istvánt és dr. Kovács Lászlót.

A szavazás megtörténte után dr. Zolnai Béla ny.r. tanár különvéleményt jelent be aziránt, hogy az első helyen együttesen jelöllessenek dr. Gunda Béla és dr. Bálint Sándor.

Különvéleményt jelent be dr. Bartók György prodékán, ny.r. tanár aziránt, hogy az első helyen egyedül jelöltessék dr. Bálint Sándor.

Az Elnök figyelmezteti a kari tagokat, hogy aki más által bejelentett különvéleményhez csatlakozni akar, az az egyetemünkön mindig követett gyakorlat s más egyetemek szabályzatának analógiája szerint a különvéleményhez való csatlakozását jelentse be már az ülésen, mert különben a különvéleményt az elnök szabálytalannak kénytelen minősíteni.

Várkonyi Hildebrand és Bartók György ny.r. tanárok szerint a különvéleményhez való csatlakozásnak nem előfeltétele a csatlakozásnak az ülésen való bejelentése.

Elnök kijelenti, hogy figyelmeztetését a kari tagok iránti előzékenységből tette.

308 / 1942-43. bksz.

A jegyzőkönyvi kivonat hitelül:

a dékáni hivatal vezetője.

[pecsét, olvashatatlan aláírás]